

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

**Siunaamisen (εὐλογεῖν) merkitys
Luukkaan evankeliumissa ja
Apostolien teoissa**

Marko Luokkala

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Teologian osasto

Pro gradu -tutkielma

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Teologian osasto	
Tekijät – Author Luukkala Marko Frans Hermanni			
Työn nimi – Title Siunaamisen (εὐλογεῖν) merkitys Luukkaan evankeliumissa ja Apostolien teoissa			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Eksegetiikka	Pro gradu - tutkielma	X	2.5.2023 68
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
Siunaaminen on tärkeä käsite kristillisessä teologiassa. Heprealaisessa Raamatussa esiintyy runsaasti erilaisia siunauksia (hepr. juuri ברך brk). Myös Uudessa testamentissa esiintyy kymmeniä mainintoja siunauksista. Näitä on silti huomattavasti vähemmän kuin Heprealaisessa Raamatussa. Uudessa testamentissa siunaamisesta käytetään kreikan kielen verbiä εὐλογεῖν. Tässä tutkimuksessa selvitän εὐλογεῖν-verbin merkitystä Luukkaan evankeliumissa ja Apostolien teoissa. Luukas käyttää Uuden testamentin kirjoittajista eniten kyseistä verbiä eli yhteensä viisitoista kertaa. Tutkimuksessa käsiteltävät tekstikohdat ovat: Luuk. 1:42, Luuk. 1:64, Luuk. 2:28, Luuk. 2:34, Luuk. 6:28, Luuk. 9:16, Luuk. 13:35, Luuk. 19:38, Luuk. 24:30, Luuk. 24:50, Luuk. 24:51, Luuk. 24:53 ja Apt. 3:25–26. Raamatun suomenkielisissä käännöksissä εὐλογεῖν-verbi saa yleensä merkityksen 'siunata', 'ylistää' tai 'kiittää', vaikka sanatarkasti käännettynä sana tarkoittaakin 'hyvän puhumista'. Pyrin selvittämään, mitä merkityksiä Luukas antaa kyseiselle sanalle. Tutkin myös, onko siunaamisen merkitys muuttunut ajan saatossa. Ymmärtääkö Luukas siunaamisen eri tavoin kuin Heprealaisen Raamatun kirjoittajat? Tutkimuksen menetelminä käytän pragmatiikkaa ja semanttista analyysiä. Selvitan näiden avulla εὐλογεῖν-sanan alkuperäistä merkitystä ja käyttöä. Lisäksi selvitän reseptiohistoriallisten menetelmien keinoin, miten siunauksen merkitys on muuttunut ajan saatossa. Tutkimus osoitti, että Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä monipuolisesti, ja verbi saa erilaisia merkityksiä eri tilanteissa. Luukkaan evankeliumin alussa siunaaminen tarkoittaa jossain määrin eri asioita kuin teoksen loppupuolella. Varsinkin evankeliuminsa alussa Luukas kuvaa εὐλογεῖν-verbillä Jumalan ylistämistä. Luukkaalle on muutenkin erityisen tärkeää kuvata Jumalan ylistämistä. Tällöin siunaaminen kohdistuu Jumalaan. Apostolien teoissa Luukkaan käsitys siunauksesta laajentuu (Apt. 3:25–26). Luukas käyttää tässä yhteydessä harvinaista ἐνευλογεῖν-muotoa, jolla hän korostaa Jeesuksen merkitystä Jumalan siunauksessa. Luukas ymmärtää siunaamisen merkityksen Heprealaisen Raamatun tekstien tavoin. Luukkaalle εὐλογεῖν ei merkitse kirjaimellisesti 'hyvän puhumista' vaan 'siunaamista' ja 'ylistämistä'. Raamatun reseptiohistoria näkyy Luukkaan teksteissä vahvasti. Luukas antaa siunaamiselle Heprealaisen Raamatun mukaisia merkityksiä. Tämä näkyy muun muassa Elisabetin siunatessa Mariaa (Luuk. 1:42), jolloin siunaamisen suorittaa korkeammassa asemassa oleva. Myös Jeesuksen ylipapillinen siunaus (Luuk. 24:50–51) viittaa Sirakin kirjan ylipappi Simoniin (Sir. 50:20–22). Lisäksi opetuslapset ottavat Jeesuksen vastaan Messiaalle osoitetulla siunaustervehdyksellä (Luuk. 13:35).			
Avainsanat – Keywords Eksegetiikka, Luukkaan evankeliumi, Apostolien teot, Luukas, siunata, siunaus, pragmatiikka, semantiikka, reseptiohistoria			

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Theology	
Tekijät – Author Luukkala Marko Frans Hermanni			
Työn nimi – Title The Meaning of Blessing (εὐλογεῖν) in the Gospel of Luke and the Acts of the Apostles			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Exegetics	Pro gradu - tutkielma	X	2.5.2023
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
Blessing is an important concept in Christian theology. In the Hebrew Bible there are plenty of different blessings (Hebrew: בָּרַךְ brk). There are also dozens of mentions of blessings in the New Testament. There are still significantly fewer of these than in the Hebrew Bible. In the New Testament, the Greek verb εὐλογεῖν is used for blessing. In this research, I find out the meaning of the verb εὐλογεῖν in the Gospel of Luke and the Acts of the Apostles. Among the authors of the New Testament, Luke uses the verb the most, a total of fifteen times. The passages to be discussed in the research are: Luke 1:42, Luke 1:64, Luke 2:28, Luke 2:34, Luke 6:28, Luke 9:16, Luke 13:35, Luke 19 :38, Luke 24:30, Luke 24:50, Luke 24:51, Luke 24:53 and Acts 3:25–26. In Finnish translations of the Bible, the verb εὐλογεῖν usually has the meaning 'to bless', 'to praise' or 'to give thanks', although when translated literally the word means 'to speak well'. I am trying to find out what meanings Luke gives to the word. I also researched whether the meaning of blessing has changed over time. Does Luke understand blessing differently than the writers of the Hebrew Bible? I use pragmatics and semantic analysis as research methods. With the help of these, I try find out the original meaning and use of the word εὐλογεῖν. In addition, I will find out with the methods of prescription history how the meaning of the blessing has changed over time. The research showed that Luke uses the verb εὐλογεῖν versatilely, and the verb takes on different meanings in different situations. Blessing at the beginning of Luke's Gospel means somewhat different things than at the end of the book. Especially at the beginning of his Gospel, Luke uses the verb εὐλογεῖν to describe praising God. It is especially important for Luke to describe praising God. In this case, the blessing is aimed at God. In the Acts of the Apostles, Luke's understanding of blessing expands (Acts 3:25–26). In this context, Luke uses the rare form ἐνευλογέω, which emphasizes the importance of Jesus in God's blessing. Luke understands the meaning of blessing like the texts of the Hebrew Bible. For Luke, εὐλογεῖν does not literally mean 'speaking well' but 'blessing' and 'praising'. The prescription history of the Bible is strongly reflected in Luke's texts. Luke gives the meaning of the blessing according to the Hebrew Bible. This can be seen, for example, when Elizabeth blesses Mary (Luke 1:42), when the blessing is performed by someone in a higher position. Jesus' high priestly blessing (Luke 24:50–51) also refers to Simon, the high priest in the book of Sirach (Sir. 50:20–22). In addition, the disciples receive Jesus with a greeting of blessing addressed to the Messiah (Luke 13:35).			
Avainsanat – Keywords Exegetics, Luke, bless, blessing, The Gospel of Luke, The Acts of the Apostles, pragmatics, semantics, reception history			

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimusmenetelmät	3
2.1 Semanttinen analyysi	3
2.2 Pragmatiikka.....	5
2.3 Reseptiohistorialliset menetelmät	9
3 Siunaamisen historiaa	10
3.1 Siunaaminen Heprealaisessa Raamatussa.....	10
3.2 Siunaaminen juutalaisuudessa Jeesuksen aikaan	13
3.3 Siunaaminen Uudessa testamentissa.....	14
4 Luukkaan evankeliumin kirjoittaja ja kieli	18
5 Siunaamisen esiintyminen Luukkaan evankeliumissa ja Apostolien teoissa	20
5.1 Elisabet siunaa Marian ja lapsen (Luuk. 1:42).....	20
5.2 Sakarias siunaa Jumalaa (Luuk. 1:64)	26
5.3 Simeon siunaa Jumalaa (Luuk. 2:28)	30
5.4 Simeon siunaa Jeesuksen vanhemmat (Luuk. 2:34).....	32
5.5 Jeesus opettaa siunaamaan kiroavat ihmiset (Luuk. 6:28).....	35
5.6 Jeesus siunaa viisi leipää ja kaksi kalaa (Luuk. 9:16)	38
5.7 Jeesus: ”Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä” (Luuk. 13:35).....	41
5.8 Opetuslapset tervehtivät Jeesusta siunauksella (Luuk. 19:38).....	43
5.9 Jeesus siunaa leivän (Luuk. 24:30)	46
5.10 Jeesus siunaa opetuslapset (Luuk. 24:50).....	49
5.11 Siunatessaan Jeesus otetaan taivaaseen (Luuk. 24:51)	51
5.12 Opetuslapset siunaavat Jumalaa temppelissä (Luuk. 24:53).....	52
5.13 Pietari puhuu kansalle Jeesuksen siunauksesta (Apt. 3:25–26)	55
6 Lopputulokset	59
Lähteet	64
Kirjallisuus	64

1 Johdanto

”Toivotan teille kaikille onnellista alkanutta vuotta ja Jumalan siunausta.” Näin päättyi Sauli Niinistön pitämä uudenvuodenpuhe 1.1.2023.¹ Niinistö on istuvana presidenttinä toivottanut suomalaisille ’Jumalan siunausta’ jokaisena vuonna. Tämä on herättänyt myös kritiikkiä.² Niinistö on perustellut tapaansa. Hän toivoo välittävänsä siunauksella ”levollisuutta” kuulijoihinsa.³

Miten siunaus vaikuttaa? Mitä se itse asiassa merkitsee? Siunauksen välittäminen kuulostaa jopa hiukan maagiselta rituaalilta. Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentti Jyri Komulainen kuvaa ettei ”siunaus ole vain hurskasta toivottelua vaan jumalallista voimaa siirtävä ja Jumalan läsnä olevaksi tekevä sana, Jumalan ylistämistä”. Komulaisen mukaan siunaaminen ei ole ”mikään maaginen toimenpide” vaan ”Jumalan ja ihmisen kohtaaminen, vuoropuhelua. Talismanit ovat siitä kaukana. Olennaista on myöntyminen siunaukseen, Jumalan hyvien lahjojen vastaanottamiseen”.⁴

Siunaus-sanalla on syvä hengellinen merkitys ja se tuleeekin esille paljon uskonnollisissa yhteyksissä. Siunaus on yksi yleisimmistä eri uskontojen piirissä esiintyvistä rituaalisista toimista eli akteista. Sitä pidetään suosion osoittamisen ja vastaanottamisen riittinä.⁵

Siunaus on tärkeä käsite kristillisessä teologiassa. Heprealaisessa Raamatussa esiintyy runsaasti erilaisia siunauksia (hepr. juuri ברך brk).⁶ Jumala siunaa niissä joko yksilön tai suuremman ihmisjoukon. Lisäksi osa siunauksista tapahtuu ihmisten välillä. Kuningas tai pappi voi siunata jonkun ihmisen tai ihmisryhmän. Siunaaminen on siis toimintaa, jossa käytetään sanoja ja puhetta.⁷

Heprean kielessä siunauksissa käytetään sanajuurta ברך brk, jonka perusmerkitys on ’polvistua’, mutta pi’el-taivutusvartalossa sillä osoitetaan suosiota ja hyvyttä tervehtiessä, onnitellessa,

¹ Presidentti.fi 1.1.2023.

² Kahelin 13.1.2018.

³ Pylvänäinen 25.9.2018.

⁴ Jokiranta 2016, 94.

⁵ Assavavirulhakarn 2005, 979; Uusimäki 2016, 137.

⁶ Richards 1992, 753–754. Siunaus ja siunaaminen esiintyy yli neljäsataa kertaa Heprealaisessa Raamatussa.

⁷ Jokiranta 2016, 96.

kiittäessä, palvoessa tai ylistäessä. Yksilön elämässä siunaus voi tarkoittaa esimerkiksi menestystä, vaurautta ja terveyttä. Heprealaisessa ajattelussa siunauksesta osallinen oli elänyt Jumalan tahdon mukaan oikein.⁸

Monelle kristitylle tunnetuin siunaus on "Aaronin siunaus",⁹ jota käytetään paljon Pohjoismaisissa kristillisissä kirkkokunnissa. Aaronin siunaus löytyy Vanhan testamentin puolelta neljännessä Mooseksen kirjasta (4. Moos. 6:24–26). Myös Uudessa testamentissa esiintyy kymmeniä mainintoja siunauksista.¹⁰ Näitä on silti huomattavasti vähemmän kuin Heprealaisessa Raamatussa. Uudessa testamentissa siunaamisesta käytetään kreikan kielen verbiä εὐλογεῖν.¹¹ Näissä kohdissa erityisesti Jeesus toimii siunaajana. Uuden testamentin evankeliumikirjojen kirjoittajat kertovat Jeesuksen siunanneen muun muassa lapsia, ruokaa ja opetuslapsia.¹²

Tarkastelen tutkimuksessani Luukkaan evankeliumissa esiintyvää εὐλογεῖν-verbiä ('puhua hyvää, kiittää, siunata').¹³ Pyrin selvittämään mitä merkityksiä kirjoittaja antaa kyseiselle sanalle. Tutkin myös onko siunauksen merkitys muuttunut ajan saatossa. Onko Heprealaisessa Raamatussa ymmärretty siunaus eri tavalla kuin Uuden testamentin kirjoissa?

Tutkimusaineistoksi valitsin Luukkaan evankeliumin, sillä siinä εὐλογεῖν-verbi esiintyi runsaimmin eli kolmetoista kertaa.¹⁴ Otan samalla mukaan Apostolien teot, sillä teosta pidetään myös Luukkaan evankeliumin kirjottajan tekemänä. Apostolien teoissa εὐλογέω-verbi esiintyy kaksi kertaa.¹⁵ Matteuksen ja Markuksen evankeliumeissa verbiä oli käytetty viisi kertaa¹⁶ ja Johanneksen evankeliumissa vain kerran.¹⁷ Tutkimusaineistoksi Uuden testamentin puolelta olisi voinut sopia myös esimerkiksi Heprealaiskirje. Siinä εὐλογεῖν-verbi esiintyy kuusi kertaa.¹⁸

⁸ Uusimäki 2016, 139–140; Richards 1992, 753–754.

⁹ 4. Moos. 6:24–26.

¹⁰ Computer concordance to the novum testamentum Graece 1985, 730.

¹¹ Uusimäki 2016, 151.

¹² Matt. 23:39, Luuk. 13:35, Matt. 25:34, Matt. 23:39.

¹³ Liddell et al. 1996, 720–721; Liljeqvist 2007, 157.

¹⁴ Luuk. 1:42, 1:42, 1:64, 2:28, 2:34, 6:28, 9:16, 13:35, 19:38, 24:30.

¹⁵ Apt. 3:25 [έν]εὐλογηθήσονται, Apt. 3:26.

¹⁶ Matt. 14:19, 21:9, 23:39, 25:34, 26:26; Mark. 6:41, 8:7, 11:9, 11:10, 14:22.

¹⁷ Joh. 12:13.

¹⁸ Hepr. 6:14, 7:1, 7:6, 7:7, 11:20, 11:21.

2 Tutkimusmenetelmät

2.1 Semanttinen analyysi

Lukiessamme Raamattua omalla äidinkielellämme, luemme aina kääntäjän tulkitsemaa tekstiä Raamatun alkutekstistä. Jotta saisimme mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan tekstistä, on olennaista selvittää alkuperäisten sanojen ja lauseiden merkityksiä. Tässä tutkimuksessa on olennaista siis tutkia Raamatun alkuperäistä kieltä.

Uuteen testamenttiin kuuluvat Luukkaan evankeliumi sekä Apostolien teot on kirjoitettu koinee-kreikaksi. Koinee-kreikkaa käytettiin 330 eKr. - 600 jKr. välisenä aikana. Se oli hellenistisen ja roomalaiskauden yleisesti käytössä ollut kieli. Koinee-kreikka ei ole käytössä enää nykypäivänä.¹⁹ Tämä asia huomioiden on erityisesti keskityttävä tutkimaan alkuperäisen kirjoittajan käyttämiä sanoja ja lauserakenteita. Tämän avulla pääsemme lähemmäksi sitä mitä kirjottaja on oikeasti tekstillään tarkoittanut. Mitä hän on halunnut lukijoilleen viestiä?

Tässä tutkimuksessa tutkin Luukkaan evankeliumissa esiintyvää verbiä εὐλογεῖν 'siunata, ylistää'. Kirjoittaja on käyttänyt εὐλογεῖν-verbiä kolmetoista kertaa evankeliumissaan ja kahdesti Apostolien teoissa.²⁰ Tekemistä ja toimintaa kuvaavan verbin (predikaatin) tunnistaminen ja tutkiminen on tärkeää, sillä juuri sen ympärille kreikkalainen lause rakentuu. Tutkimalla predikaattia, voidaan usein päätellä myös tekijä. Kreikankielisen lauseen tutkiminen on syytä siis aloittaa predikaatista ja subjektista.²¹

Raamatun tekstejä voidaan tutkia kielitieteissä kehitettyjen metodien avulla. Näitä metodeja ovat esimerkiksi etymologia, semantiikka ja pragmatiikka. Tässä tutkimuksessa käytän metodina muun muassa semanttista analyysiä. Semanttinen analyysi tarkoittaa tutkimusmetodia, jolla pyritään saamaan selville sanojen alkuperäisiä merkityksiä. Semanttisella analyysillä pyrin selvittämään εὐλογέω-verbin merkitystä Luukkaan evankeliumissa. Uuden testamentin kirjoittajista Luukas on käyttänyt εὐλογέω-verbiä kaikkein eniten.²²

¹⁹ Bovon 2002, 4; Kiilunen & Nikki 2020, 202–203.

²⁰ Luuk. 1:42, 1:42, 1:64, 2:28, 2:34, 6:28, 9:16, 13:35, 19:38, 24:30. Apt. 3:25 [έν]ευλογηθήσονται, Apt. 3:26.

²¹ Kiilunen & Nikki 2020, 10.

²² Riekkinen & Veijola 1986, 162–163; Larjavaara 2007, 20.

Termillä semiotiikka tarkoitetaan filosofista suuntausta, joka tutkii merkkejä ja merkityksiä. Semiotiikka on osa lingvistiikkaa eli kielitiedettä. Semiotiikka ja semantiikka juontuvat samasta kreikan sanasta σῆμα 'merkki'. Semantiikka on osa semiotiikkaa, mutta niitä on vaikeaa erottaa toisistaan selkeästi. Kielitieteissä ensiksi tutkittuja ja havaittuja asioita on semiotiikka myöhemmin hyödyntänyt ja soveltanut käytäntöön. Semiotiikassa merkin ja merkityksen käsitteillä on huomattavasti laajempi ja syvempi merkitys kuin muualla kielitieteessä.²³

Semantiikka tarkoittaa merkitysoppia kielitieteissä. Semantiikka on yli sata vuotta vanha tutkimusala. Semantiikka on kiinnostunut sanojen merkityksistä ja merkitysten muutoksista. Lisäksi varsinkin toisen maailmansodan jälkeen semantiikka on lisännyt lauseiden merkitysten tutkimusta. Sanojen ja niihin liittyvien rakenteiden tarkastelu on tavanomaisesti koodipainotteista, sillä tekstien ja puheiden kautta merkkien käyttötavat ovat selvästi tarkasteltavia.²⁴

George Yulen mukaan semanttisella analyysillä pyritään selvittämään mitä sanoilla tavanomaisesti tarkoitetaan. Analyysi ei keskity siihen mitä yksittäiset sanat merkitsevät sanankäyttäjälle, vaan mitä sanoilla yleisesti tarkoitetaan. Semanttisella analyysillä selvitetään yleistä tietämystä sanojen ja lauseiden merkityksistä, joita voimme jokainen jakaa toinen toisillemme.²⁵

Semantiikka tutkii siis sanojen merkityksiä suhteessa muuhun kielen sanastoon. Samalla se tutkii sanojen ja kielioppien merkityksiä kielijärjestelmässä. Semanttisella analyysillä pyritään löytämään sanojen viitteellisiä merkityksiä ja tutkimaan sanojen välisiä suhteita.²⁶ Tämän metodin avulla voidaan ymmärtää paremmin vanhojen Raamatun tekstien kieltä. Tutkimalla Luukkaan käyttämiä sanoja ja lauserakenteita voidaan saada yhä tarkempaa tietoa siitä, mitä Luukas on halunnut viestittää lukijoilleen. Mitä εὐλογεῖν on merkinnyt Luukkaalle, ja mitä hän on käsitteellä tarkoittanut.

Semanttisen analyysin aluksi selvitetään sanakirjasta sanan tai sanojen mahdollisia merkityksiä. Sanakirjojen avulla pyritään löytämään sanan alkuperä ja historia eli etymologia (kreik. ἔτυμον

²³ Larjavaara 2007, 21.

²⁴ Larjavaara 2007, 27.

²⁵ Yule 2017, 124.

²⁶ Larjavaara 2007, 20–21; Tampereen Yliopisto 2009, Kielen osajärjestelmät; Yule 2017, 124, 141.

'oikea merkitys'). Seuraavaksi käytetään apuna konkordanssia eli tutkitaan erilaisia tekstejä (mm. VT, UT), joissa sanat esiintyvät. Erityisesti merkityksellisiä ovat sellaiset tekstikohdat, joissa sana esiintyy samalla kirjoittajalla toisenlaisessa kontekstissa (tässä tutkimuksessa Luukkaan tekstikohdat). Samalla pyritään selvittämään sanojen synonyymit, vastakohdat ja sukulaissanat. Lopuksi pohditaan tulosten pohjalta, mitä merkityksiä sanalle voi antaa.²⁷

2.2 Pragmatiikka

Tässä tutkimuksessa on huomioitava semantiikan ohella myös pragmatiikka, sillä se on sanan ymmärtämisen kannalta olennaista. Pragmatiikka (kreik. πρῆγμα 'teko') on kielitieteen osa-alue, joka pyrkii tutkimaan kontekstin ja tilanteiden vaikutusta sanojen merkitykseen. Pragmatiikka tutkii siis sanojen tilannekohtaisia merkityksiä ja niiden käyttöä.

Merkitysten tutkimuksessa semantiikan ja pragmatiikan ero ei ole suuri. Näiden käsitteiden suhteesta käydään edelleenkin keskustelua. Matti Larjavaaran mukaan pragmatiikkaa ja semantiikkaa ei ehkä kannatakaan erottaa tarkasti toisistaan. Usein pragmatiikka katsotaan semantiikan osaksi. George Yule jakaa nämä kaksi tutkimusalaa erilleen toisistaan. Hänen mukaansa semantiikalla tutkitaan sanojen ja lauseiden yleismerkityksiä ja suhteita, kun taas pragmatiikalla sanojen näkymättömiä merkityksiä. Larjavaara lisää, että pragmatiikka tutkii sanojen käytön merkitystä tulkinnan ja ilmaisun näkökulmasta. Semantiikka tutkii erityisesti niiden koodimerkityksiä.²⁸

Tämä edellä mainittu jako ei kuvasta näiden tieteenalojen vanhinta suhdetta toisiinsa. Semantiikkaan on vanhastaan kuulunut hieman pragmatiikkaa ja toisinpäin. Pragmatiikka on sisältänyt semanttisia sisältöjä esimerkiksi minä-sinä-pronominien sekä tempusten merkityksiä niiden kontekstuaalisuuden takia. Kontekstuaalisia viittauksia (referenssit) ja lauseiden merkityksiä (lausesemantiikkaa) ei ole kuitenkaan liitetty pragmatiikan tutkimusalueelle.

²⁷ Riekkinen & Veijola 1986, 162–163; Yule 2017, 128–134.

²⁸ Larjavaara 2007, 20, 26; Tampereen Yliopisto 2009, kielen osajärjestelmät; Tieteen termipankki 2014, pragmatiikka; Yule 2017, 141.

Pragmatiikan ja semantiikan ero johtuukin tieteen kehityksestä, siitä missä järjestyksessä tiede on löytänyt kielellisten merkitysten alueita.²⁹

Pragmatiikka on semantiikkaa myöhempi tutkimusala. Pragmatiikka-termin keksijänä pidetään semiootikko Charles W. Morrisia (1901–1979). Pragmatiikka tutkimusalana nousi erityisesti esiin vasta 1900-luvun puolivälissä. Tuolloin filosofit huomasivat, että kieltä käytetään muuhunkin kuin totuusväittämien esittämiseen. Huomio kiinnittyi ensisijaisesti lauseiden totuusmerkitysten ja muiden merkitysten välille. Morrisin pragmatiikalle antama merkitys oli hyvin väljä. Hänen mukaansa pragmatiikka kuvasi merkkien käyttöön sisältyviä psykologisia, biologisia ja sosiologisia näkökulmia. Semantiikka tarkoitti Morrisille tiukasti merkin ja tämän kohteen suhdetta.³⁰

Pragmatiikka muuttui 1970-luvulla filosofisesta pragmatiikan traditiosta enemmän kielitieteilijöiden itsenäisesti kehittämään pragmaattiseen tieteenalaan. Tämä koski etenkin angloamerikkalaista pragmatiikan perinnettä, jossa tarkasteltiin etenkin puheakteja, implikatuureja ja presuppositioita. Nykyisen pragmatiikan perinne on ollut tätä moniulotteisempaa ja siihen on sisältynyt myös muun muassa tekstitutkimus.³¹

Larjavaaran mukaan osa kielentutkimuksen suuntauksista ei tunnusta semantiikan ja pragmatiikan aluejakoja.³² Myös Fred Karlssonin mukaan rajojen vetämisen hyödyllisyydestä ollaan tutkijoiden kanssa erimielisiä.³³ Jotkut tutkijoista eivät näe semantiikan ja pragmatiikan rajoja samalla tavoin. Tämä voi näkyä termien käytössä niin että semantiikka-sanalla voidaan tarkoittaa koko yhteistä merkitysten kenttää. Larjavaara painottaa, ettei semantiikkaa ja pragmatiikkaa voida pitää ainakaan toistensa vastakohtina, sillä semanttisella kooditiedolla on pragmaattinen käyttöväline.³⁴

Semantiikalla tarkoitettiin aikaisemmin ennen kaikkea 'merkitysoppia'. Nykyään merkitysoopin käsite on laajentunut niin, että uudistermillä pragmasemantiikka voidaan korostaa kaikkea

²⁹ Larjavaara 2007, 27.

³⁰ Reisch 2005, 4, 8–9, 16–17; Larjavaara 2007, 27.

³¹ Larjavaara 2007, 28.

³² Larjavaara 2007, 28.

³³ Karlsson 2016, 205.

³⁴ Larjavaara 2007, 28.

merkitysten tutkimista. Pragmasemantiikka terminä korostaa koodia ensisijaisesti kiinnitettynä sen käyttötarkoitukseen, jolloin se palvelee käytön tarpeita ja kehittyy sen mukaan.³⁵

Pragmatiikassa tutkitaan kirjoitettujen tai puhuttujen viestien tarkoituksia. Sanoilla tuotetut viestit saavat erilaisia merkityksiä eri tilanteissa.³⁶ Karlssonin mukaan viestin merkitysten ymmärtämiseen vaikuttaa se, millä tavoin ihminen tarkastelee ympäristöään. Miten hän näkee reaalityodellisuuden ja kuviteltujen todellisuuksien rajat. Myös kuuluisan filosofin Ludwig Wittgensteinin kielipeli-käsite liittyy tähän merkitysten ja kielen ymmärtämiseen. Kielellä ja sanoilla on erilaisia käyttötapoja kontekstin mukaan. Kuuluisaksi muodostunut lause "Die Grenzen meiner Sprache sind die Grenzen meiner Welt" ("kieleni rajat merkitsevät maailmani rajoja") kokoaa Wittgensteinin ajatukset yhteen. Reaalityodellisuutta on vain se mitä me voimme kuvata kielellämme avulla.³⁷

George Yule painottaa pragmatiikan tutkivan sitä, mitä ihmiset oikeasti tarkoittavat viesteillään. Tähän liittyy myös sanojen taakse kätkeytyviä piilomerkityksiä. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan viestien muitakin sisältöjä kuin niihin liittyvien sanojen ja lauseiden kirjaimellisia merkityksiä. Pragmatiikka pyrkii löytämään näille viesteille oikeat merkitykset, jotka ovat usein jotain muuta kuin sanan varsinainen koodimerkitys.³⁸

Yule jakaakin pragmatiikan neljään osa-alueeseen. (1.) Pragmatiikka on kiinnostunut puhujan (kirjoittajan) merkityksestä. (2.) Pragmatiikka tutkii kontekstuaalisia merkityksiä, koska erilaiset tilanteet vaikuttavat siihen, miten viestit tulkitaan. Tutkimus ottaa huomioon kommunikaation piilomerkitykset, joita viestijä ei tuo verbaalisesti esiin. (3.) Pragmatiikka on siis tutkimusta siitä, miten paljon enemmän ihminen viestii kuin sanoo. Pragmatiikka tutkii etäisyyden käsitettä, joka liittyy sanomattomien ja sanottujen asioiden väliseen suhteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että puhujat päättävät kuinka paljon on sanottava ja mitä jätetään sanomatta. Tähän liittyy etäisyys eli miten lähellä tai kaukana viestijät ovat toisistaan. Mitkä ovat heidän yhteiset kokemuksensa? (4.) Pragmatiikka tutkii tätä suhteellisen etäisyyden ilmaisua.³⁹

³⁵ Larjavaara 2007, 28.

³⁶ Yule 1996, 3–4; Larjavaara 2007, 28.

³⁷ Karlsson 2016, 206.

³⁸ Yule 1996, 3; Yule 2017, 141–142.

³⁹ Yule 1996, 3; Yule 2017, 144–149.

Suoran ja epäsuoran viestinnän eroa voidaan tutkia analysoimalla kielellisiä toimintoja. Yule käyttää käsitettä 'puhetoiminto' (eng. speech act), jolla hän viittaa siihen, miten puhuja käyttää kieltään erilaisten toimintojen suorittamiseksi. Toiminnot voivat olla joko epäsuoria tai suoria. Kun puhuja sanoo: "Olen paikalla kuudelta", hän ei vain lausu lausetta, vaan samalla 'lupaa' saapua paikalle kuudeksi. Tätä rakennetta Yule selventää oheisen taulukon avulla:⁴⁰

Esimerkki	Puheen rakenne	Puheen tehtävä
<i>Söitkö pizzan?</i>	kysyvä	kysymys
<i>(Ole hyvä ja) syö pizza!</i>	käskävä	komento (pyyntö)
<i>Söit pizzan.</i>	deklaraatiivinen (tiedollinen)	lausunto

Yulen mukaan juuri epäsuorat puhetoiminnot tarjoavat hyvät todisteet pragmatiikan periaatteille. Kommunikaation tutkiminen ei ole pelkästään sanojen ja niiden rakenteiden sekä merkitysten tunnistamista. On myös tärkeää tutkia tilannekohtaisia eroja sanojen merkityksille. Mitä puhuja pyrkii sanoillaan tarkoittamaan tietyssä kontekstissa?⁴¹

Sanojen ja viestien merkitystä on siis syytä tutkia pragmatiikan ja semanttisten menetelmien avulla. Semanttisella analyysillä pystyn tutkimaan εὐλογεῖν-sanan perusmerkitystä. Mitä sana on tarkoittanut ja miten sitä on käytetty eri aikoina. Analyysin aluksi tutkin sanan alkuperää ja historiaa eli etymologiaa. Semanttisella tarkastelulla selvitän myös sanan synonyymejä, vastakohtia sekä sukulaissanoja. Konkordanssin avulla vertailen Luukkaan evankeliumin tekstikohtia, joissa εὐλογεῖν esiintyy erilaisissa konteksteissa. Tässä hyödynnän pragmatiikan menetelmiä. Pragmatiikan avulla pyrin saamaan selville erilaisten tilanteiden ja asiayhteyksien vaikutusta εὐλογεῖν-sanan merkitykseen. Tutkin, mitä Luukas on halunnut kenties epäsuorasti viestiä ja millaisten puhetoimintojen avulla hän pyrkii tähän.⁴²

⁴⁰ Yule 2017, 149.

⁴¹ Yule 2017, 149.

⁴² Riekkinen & Veijola 1986, 162–163; Larjavaara 2007, 28.

2.3 Reseptiohistorialliset menetelmät

Reseptiohistoriallisilla menetelmillä pyritään tutkimaan tekstien historiaa. Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään, miten siunauksen sanat ovat vaikuttaneet myöhäisimpiin aikoihin ja miten niiden merkitykset ovat muuttuneet ajan saatossa. Kuinka esimerkiksi Heparalaisessa Raamatussa käytetty siunausta tarkoittava sana ymmärrettiin myöhemmin Uuden testamentin kirjoissa. Onko sanalla edelleen sama merkitys vai onko se käsitetty eri tavoin.

Uudessa testamentissa on paljon seemiläisiä eli heprean ja aramean kielten vaikutteita. Tämä on peräisin juutalaiskristillisen tradition seemiläisestä taustasta. Monet Uuden testamentin kirjoittajat tunsivat ja käyttivät kreikan lisäksi arameaa. Uuden testamentin teksteissä näkyy taustalla myös Heparalaisen Raamatun kreikankielisen käännöksen, Septuagintan, vaikutukset.⁴³

Osa Septuagintan teksteistä on hyvin sanatarkasti käännetty. Sanatarkka käännös merkitsee sitä, että kreikankielinen käännös seuraa välillä hyvin selvästi heprean kielen rakenteita.⁴⁴ Vuosisadan alussa Jeesuksen kuoleman jälkeen Septuaginta oli käytössä Uuden testamentin kirjoittajilla. Sen myötä myös Uusi testamentti pitää sisällään huomattavan määrän hepreankielisiä lauserakenteita ja muita kielellisiä piirteitä.⁴⁵

Reseptio- ja vaikutushistoriassa huomioidaan ennen kaikkea tekstin vastaanottaja eli lukija ja hänen antamansa merkitys tekstille. Vaikutushistoriassa keskitytään tutkimaan Raamatun roolia merkityksen taustalla. Raamatun reseptiolla voidaan käsittää laajasti erilaisia asioita. Tutkimusta voidaan tehdä myös esimerkiksi siitä millaisia Raamatut ovat olleet historian saatossa. Raamatun reseptiohistoria ei käsitä siis pelkästään Raamatun teologisen tulkinnan historiaa.⁴⁶

Työskentelyni jakaantuu kolmeen vaiheeseen. Ensiksi tutkin Raamatun reseptiota tutkimusaineistosta eli tutkittavasta tekstistä (intertekstuaalinen analyysi). Seuraavaksi analysoin, miten kirjoittaja ymmärtää Raamatun ja miten hän sitä käyttää (reseptiohistoriallinen analyysi). Lopuksi erottelen Raamatun vaikutusta reseptiossa (vaikutushistoriallinen analyysi).⁴⁷

⁴³ Kiilunen & Nikki 2020, 12

⁴⁴ Seppänen 1.4.2007.

⁴⁵ Laato 2006, 10; Kiilunen & Nikki 2020, 12.

⁴⁶ Huttunen 2008, 231–232.

⁴⁷ Huttunen 2008, 232.

3 Siunaamisen historiaa

Siunaaminen on laaja käsite ja se voi saada erilaisia merkityksiä eri kulttuureissa, ajassa ja kielissä. Suomalainen luterilainen voi kokea siunauksen hyvin eri tavoin kuin 2000 vuotta sitten elänyt juutalainen. Yhtymäkohtiakin on. Esimerkiksi käden kohottaminen siunaamisen välittämiseksi on yleistä monessa kulttuurissa. Siunaamisessa ollaan vuorovaikutuksessa myös yliluonnollisuuden kanssa.⁴⁸

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa siunaus on monella tapaa esillä. Jumalanpalveluksen lopussa lausutaan Herran siunaus, kastejuhlassa sekä rippikoulussa siunauksen yhteydessä pidetään käsiä pään päällä ja vihkitilaisuudessa siunataan aviopari. Myös kristityn koti tai muu tärkeä rakennus voidaan siunata.⁴⁹ Mitä siunatulle tapahtuu? Mitä siunauksella on alun perin tarkoitettu? Seuraavissa alaluvuissa käsitellään siunaamisen alkuperää ja sen merkitystä eri aikoina.

3.1 Siunaaminen Heprealaisessa Raamatussa

Heprealaisessa Raamatussa siunauksesta käytetään juurta brk בִּרְךְ. Kun Jumala siunaa ihmistä, sana käännetään siunaukseksi, mutta kun ihminen siunaa Jumalaa, sana käännetään ylistämiseksi. Brk-juurta käytetään myös ihmisten välisissä siunauksissa, esimerkiksi tervehtiessä. Tällöinkin voidaan nähdä taustalla yliluonnollisen kolmannen toimijan läsnäolo ja vaikutus.⁵⁰

Siunaamisen käsite (kreik. εὐλογεῖν) esiintyy yli neljäsataa kertaa Heprealaisen Raamatun kreikankielisessä käännöksessä Septuagintassa (LXX). Sanalla on ollut siis erityinen merkitys juutalaisten keskuudessa. Siunaaminen ja kiroaminen liittyvät jo varhaisiin uskontoihin.⁵¹

⁴⁸ Jokiranta 2016, 95.

⁴⁹ Siunaus, Aamenesta öylättiin -kirkon sanasto.

⁵⁰ Jokiranta 2016, 95–96.

⁵¹ Beyer 1983, 755. Babylonian alueella siunaamisen käsite oli hyvin kehittynyt. Siunaamiseen liittyneiden eleiden ja liikkeiden lisäksi ymmärrettiin, että sanoilla on ratkaiseva merkitys siunauksen välittämisessä. Termi karabu tarkoittaa jumalolennon antamaa siunausta, mutta myös palvontaa.

Uskomukset siunauksesta ja kirouksesta ovat siis yksiä vanhimpia uskonnollisia käsityksiä olemassa olevista voimista, joiden kautta hyvä tai paha tulee ihmisen elämään. Näitä voimia siirrettiin erityisesti sanojen, mutta myös eleiden tai liikkeiden avulla. Siunaamisen jälkeen uskottiin jumalolennon antavan myös konkreettista hyötyä aineellisuuden ja materian muodossa. Isän lapselleen antama siunaus oli kestävä, jos vastustavat voimat eivät olleet sitä voimakkaampia. Siunattu pystyi välittämään tätä saatua voimaa eteenpäin omassa elämässään varsinkin, kun voima tuli jumalilta. Siunaus merkitsi siis ihmisen elämän edistämistä yliluonnollisin keinoin.⁵²

Näiden edellä mainittujen uskontohistoriallisten juurten valossa myös Heprealaisen Raamatun sanat בָּרַךְ (barak) ja בְּרָכָה (beraka) (LXX: εὐλογεῖν ja εὐλογία) on nähty sisältävän näitä varhaisia uskonnollisia käsityksiä siunauksen merkityksestä. Hepreankielinen sana בְּרָכָה tarkoittaa siunauksen lisäksi konkreettisia asioita missä siunaus näkyy (esim. hyvä onni, voima jne.).⁵³

Vaikka Heprealaisessa Raamatussa opetetaan hyvin uudella tavalla siunauksen merkityksestä, niin Hermann W. Beyerin mukaan teksteissä on kuitenkin nähtävissä jälkiä vanhoista uskonnollisista käsityksistä.⁵⁴

1. Jo varhain oli uskomuksia ihmisen sisällä olevasta voimasta, jonka avulla ihminen pystyi siunaamaan esimerkiksi omia jälkeläisiään. Isä siunasi poikansa ennen kuolemaansa. Siunauksen uskottiin tuovan pitkää menestyksekkästä elämää ja paljon lapsia. Tämän siunauksen pystyi antamaan vain kerran, ja se oli peruuttamaton.⁵⁵
2. Kaiken siunauksen taustalla on persoonallinen Jahve (hepr. יהוה), joka hallitsee ja jakaa siunausta (5. Moos. 8:9–17; 28:12). Tämä uskonnollinen käsitys on jokaisen Heprealaisen Raamatun siunausta koskevan tekstin taustalla. Varhaisten uskontojen 'persoonaton voima' onkin nyt Heprealaisessa Raamatussa persoonallinen 'Herra, Jumala'.⁵⁶

⁵² Beyer 1983, 754–755.

⁵³ Beyer 1983, 755; Richards 1992, 753–754.

⁵⁴ Beyer 1983, 755–759; Beyer 1990, 275–277.

⁵⁵ Esim. Isäkin Jaakobille antama siunaus (1. Moos. 27–29). Jaakob siunaa vuorostaan poikansa Joosefin (1. Moos. 48:15; 49:25).

⁵⁶ Beyer 1983, 755–756. Beyerin mukaan varhaiset käsitykset ihmisen omista yliluonnollista kyvyistä siunata eivät enää ole mukana Heprealaisessa Raamatussa. Siunauksen käsite on jo kehittynyt. Alun perin siunaus käsitettiin mystiseksi sielun ja jumaluuden väliseksi suhteeksi. Heprealaisessa Raamatussa tämä käsitys on muuttunut. Siunauksen lahjoittaja ja antaja on ainoastaan yksin Jumala. Luotuaan ihmiset

3. Heprealaisessa Raamatussa esiintyvässä ja usein toistuvassa muistutuksessa Jahven siunauksesta voidaan nähdä kultillisia piirteitä. Taustalla voi olla israelilaisten siunauskaava, jonka mukaan siunaus piti toimittaa tiettyjen traditioiden mukaan, jotta se oli pätevä. Erikseen kutsuttujen henkilöiden (pappien) täytyi noudattaa kulttirukouksen kaavaa. Heidän tuli julistaa Jahven siunausta muille.⁵⁷
4. Barak ja εὐλογεῖν -sanat viittaavat yleensä suoraan Jumalalta ihmisille lahjoittamaan siunaukseen ja papin Jumalan nimessä suorittamaan siunaukseen. Näillä sanoilla on myös erikoismerkitys, kun kuvataan kuinka ihminen siunaa Jumalaa. Siunaamisella tarkoitetaan tällöin ylistämistä. Jumalalla on voima siunata, mutta siunausta voidaan vahvistaa ylistämällä Jumalaa. Lausumalla kirouksia siunauksen voima vähenee (5. Moos. 8:10).⁵⁸
5. Heprean sanaa barak käytetään myös tervehtiessä. Aluksi kaikki miesten väliset tervehdykset nähtiin siunauksena. Barak בָּרַךְ (εὐλογεῖν) antoikin yleisen merkityksen siunaamiselle. Hepreankielisellä sanalla בָּרַךְ (kreik. εὐλογία) voitiin tarkoittaa myös lahjaa, jota käytettiin tervehtiessä korkeammassa asemassa olevaa henkilöä.⁵⁹
6. Siunauksella voidaan ilmaista käänteisesti myös kiroamista. Tämä liittyy muinaiseen kirouksen pelkoon ja kirouksen tuottamiin pahoihin seurauksiin. Vahingossakin lausuttua

Jumala siunasi heidät (1. Moos. 1:28). Jumalan avulla myös ihmiset voivat välittää Jumalan siunausta muille. Samalla koko luomakunta on Jumalan siunauksen alla (1. Moos. 1:22). Israelin koko historia on siunausten ja kirousten alainen (5. Moos. 11:26, 27:9). Samalla voidaan nähdä jako siunattuihin (Israelin kansa) ja kirottuihin (vastustajat).

⁵⁷ Beyer 1983, 758. Esim. Melkisedek siunaa Abramia (1. Moos. 14:19), Mooses siunaa kaksitoista heimoa (5. Moos. 33:1), Joosuan siunaa Kalebin (Joos. 14:13) jne. Myös Kuninkaalla oli oikeus jakaa siunausta kultillisesti (Daavid siunaa kansan Herran nimeen 2. Sam. 6:18.) Vasta vähitellen kehittyi pappien etuoikeus siunauksen toimittamiseen. Aaronin siunauksesta (4. Moos. 6:22–27) tulee papillisen siunauksen perusta. Aaron siunaa leeviläiset suorittamaan papintehtäviä ja siunaamaan kansaa Jahven nimeen. Samalla on nähtävissä kasvava siunauksen rooli jumalanpalveluksissa (5. Moos. 10:8). Siunausrukous otetaan vastaan juhlakulkueessa temppelin porttien edessä tai temppelin pihassa. Lauluissa siunausta käytetään tervehdyksenä ja papin siunauspyyntöihin vastataan juhlallisesti. Juhla päättyy papin majesteettiseen siunaukseen alttarilta.

⁵⁸ Esim. 1. Moos. 24:48, 5. Moos. 8:10, Judit 5:2.

⁵⁹ Aitken 2007, 113. Barak-verbiä käytetään esimerkiksi kertomuksessa, jossa Saul menee Samuelia vastaan tervehtiäkseen häntä. (1. Sam. 13:10). Kuvauksessa Jaakobista ja Esausta voidaan nähdä siunauksen lahjaluonne (1. Moos. 11:11). Aitkenin mukaan kirjeiden alussa olleissa siunaustervehdyksissä ei aina välttämättä ollut taustalla jumalallisuutta.

kirousta pelättiin. Samalla pyrittiin olemaan lausumatta kirousta ja Herran nimeä samassa yhteydessä.⁶⁰

7. Septuagintassa (LXX) barakin muuttuminen εὐλογεῖν-verbiksi kuvastaa siunaus-käsitteen muuttumista. Εὐλογεῖν-verbien merkitys 'ylistää' kuvastaakin ihmisen halua ylistää Jumalaa luomisesta lähtien. Siunauskäsitteiden ympärille liittynyt varhainen uskonnonharjoitus poistuu Heprealaisen Raamatun teksteistä ja viimeistään Uuden testamentin teksteissä. Varhaiset käsitykset siunauksen mystisistä voimista muuttuvat Raamatun teksteissä ihmisen Jumalalta saatuun armoon.⁶¹

3.2 Siunaaminen juutalaisuudessa Jeesuksen aikaan

Jeesuksen aikaan juutalaisessa kirjallisuudessa on mainintoja siunauksen merkityksestä. Etenkin Filon mainitsee εὐλογεῖν-verbien 'hyvän puhumisena'. Hyvän puhuminen tarkoittaa Jumalan ylistämistä pikemminkin sanattomin ajatuksin kuin puheen muodossa.⁶²

Jeesuksen aikaan juutalaisten elämään liittyi siunaaminen monella tavalla. Jo paljon ennen Jeesuksen syntymää juutalaisten rabiien keskuudessa alkoi kehittyä siunauksen käsite (εὐλογία). Rabbinit laativat sääntöjä, joissa kerrottiin erilliset ohjeet siunausten toimittamiseen. Esimerkiksi temppeelijumalanpalvelukseen kuului olennaisesti Aaronin siunaus. Tämän siunauksen vain pappi sai lausua synagogassa. Lisäksi kaikkia rukouskaavoja, jotka alkoivat Jumalan ylistämisellä, kutsuttiin siunauksiksi (hepr. 'beraka'). Juutalaiset lausuvat ennen ruokailua pöytärukouksen, johon liittyi siunauksen sanoja. Rabiien laatimissa erityisissä määräyksissä kiellettiin nauttimasta "mitään tähän maailmaan kuuluvaa ilman siunausrukousta". Etenkin pääsiäisaterian yhteydessä

⁶⁰ 1. Kun. 21:10, 13; Ps. 10:3. Jobin kirjan alun prologi oikeastaan rakentuu tästä heprealaisen barakin kaksoismerkitykselle (Job. 1:11, 2:5–9, 1:21).

⁶¹ Beyer 1983, 755–759. Beyer näkee kehityksen lopullisena muotona kreikan εὐλογεῖν-sanat. Tämä tarkoittaa sitä, ettei Raamatussa olla tekemisissä enää maagisten ja mystisten voimien kanssa vaan pelkästään persoonallisen Jumalan kanssa.

⁶² Beyer 1983, 759.

lausuttu siunausrukous oli erityisen tärkeässä osassa. Karitsan syömisen jälkeen siunattiin leipä ja malja.⁶³

3.3 Siunaaminen Uudessa testamentissa

Εὐλογεῖν (ja myös εὐλογία) sanaa käytetään Uudessa testamentissa kuvastamaan siunausta. Εὐλογεῖν ja εὐλογία eivät saa merkitystään kreikan kielestä. Kahdesta eri sanasta (εὐ ja λέγειν) muodostuva käsite on perusmerkitykseltään 'puhua hyvää', 'puhua hienosti' tai 'puhua jostakin hyvää'. Toinen merkitys sanalle on 'ylistää', jota käytetään yleensä substantiivien kanssa. Kreikkalaisessa kirjallisuudessa ei kuitenkaan löydy kovinkaan paljon tällaista sanan käyttöä.⁶⁴ Siunauksen käsitettä ei ole muutoinkaan käytetty paljon kreikkalaisessa kirjallisuudessa. Sille ei ole erityistä terminologiaa sen aikaisissa teksteissä. Jumalien lahjoittamaa hyvää on kuvattu sanalla ὄλβος. Siunauksen suorittamiseen ei liity mitään erityisiä tekoja. Εὐλογία ja εὐλογεῖν ovatkin käännöksiä Heprealaisen Raamatun ja muiden juutalaisten kirjoitusten hepreankielisistä sanoista ja saavat uskonnollisen merkityksensä niiden kautta.⁶⁵

Εὐλογέω-verbi tulee siis sanoista εὐ (hyvä, hyvin) + λόγος (puhe, sana) + -έω (verbin suffiksi).⁶⁶ Sen läheisiä sanoja on εὐλογητός (adj. ylistetty, kiitetty), εὐλογία (subs. kiitos, ylistys, siunaus). Läheisiä verbejä ovat myös kiittämistä ja ylistämistä tarkoittavat verbit εὐχαριστέω, ἐπαινέω ja δοξάζω. Muita siunaamista merkitseviä verbejä ovat vain kahdesti UT:ssa⁶⁷ esiintyvä ἐνευλογέω ja lisäksi kerran⁶⁸ esiintyvä κατευλογέω. Näissäkin verbeissä taustalla on sama εὐλογεῖν-verbi. εὐλογεῖν-verbin yleisimmät merkitykset ovat kiittää, ylistää tai siunata.⁶⁹

⁶³ Beyer 1983, 759–761; Beyer 1990, 276; Gilbrant et al. 1991, 132. Päivittäisissä aamujumalanpalveluksissa papit lausuiivat Aaronin siunauksen kädet kohotettuna. Jos pappi ei ollut paikan päällä, paikallaolijat lausuiivat siunauksen yhteen ääneen.

⁶⁴ Beyer 1990, 275. Käsitteet εὐλογεῖν ja εὐλογία tarkoittivat kreikkalaisessa kirjallisuudessa hyvän puhumista, ylistämistä ja joissakin papyruksissa jopa 'puolustamista'. Sanoja on käytetty yleisimmin kuvaamaan jumalien ylistämistä. Ajatus siunaamisesta on erittäin harvinaista näissä teksteissä.

⁶⁵ Beyer 1983, 754–755; Liddell et al. 1996, 702–721.

⁶⁶ Liddell et al. 1996, 720–721; Liljeqvist 2007, 155, 157, 221.

⁶⁷ Apt. 3:25 ja Gal. 3:8.

⁶⁸ Mark. 10:16.

⁶⁹ Liljeqvist 2007, 105, 131, 157, 160, 200. εὐλογεῖν-verbin sukulaissanat εὐλογητός ja εὐλογία löytyvät kaikki kolme yhdessä efesolaiskirjeestä kohdasta 1:3: Εὐλογητός ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

Uuden testamentin kirjoituksissa siunauksen merkitys tulee siis suurilta osin Heprealaisesta Raamatusta. Heprealaisessa Raamatusta nähdään esimerkiksi siunausjärjestys, jossa suuremmissa asemassa oleva henkilö siunaa heikommassa asemassa olevan. Heprealaiskirjeen kirjoittaja ottaa esimerkkinä Melkisedekin, joka siunaa Abrahamin (Hepr. 7:1; 1. Moos. 14:19). Tästä voidaan päätellä Melkisedekin olleen arvostetummassa ja korkeammassa asemassa kuin Abraham. Heprealaiskirjeen kohdassa 11:20 viitataan myös Ensimmäisen Mooseksen kirjan tapahtumiin (1. Moos. 27:28; 48:15), joissa isä siunaa poikansa (lisäksi siunaa Jaakobin ja Jaakob siunaa vuorostaan poikansa Joosefin). Heprealaiskirjeen kirjoittaja lisää, että siunaus annettiin uskon vuoksi. Samalla heprealaiskirjeen kirjoittaja kuvaa esi-isältä jälkeläisille antamaa siunausta, joka tapahtui luottamuksessa Jumalaan. Esaulle käy huonosti ja hänet hylätään, vaikka hän halusi tulla siunatuksi. Syynä oli oman esikoisoikeuden halveksuminen (Hepr. 12:17).⁷⁰

Uudesta testamentista löytyy myös kohtia, joissa ihminen siunaa Jumalaa. Tässäkin tutkimuksessa tulee esille Luukkaan evankeliumissa mainitut Sakarias ja Simeon (Luvut 5.2 ja 5,3; Luuk. 1:64), jotka lausuvat omat siunauksensa Jumalalle.

Luukkaan evankeliumissa on kertomus, jossa enkeli ilmestyy Marialle ja kertoo Marian tulevasta roolista Messiaan äitinä Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ "Terve armoitettu! Herra olkoon sinun kanssasi" (Luuk. 1:28).⁷¹ Luukas kirjoittaa tervehdyksen muinaisen siunauksen kaavaan, jolla Marian asemaa korostetaan. Myöhemmin Elisabet myös korostaa Marian erityistä asemaa muiden naisten joukossa Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν "Siunattu olet sinä, naisista siunatuin" (Luuk. 1:42).⁷² Tähän teemaan palaan vielä ensimmäisessä tutkimusluvussa 5.1.

Uudessa testamentissa kaikista siunatuimmaksi kuvataan Messiasta. Ihmiset ottivat hänet ylistäen vastaan psalmin 118 sanoin "Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä" (Ps. 118:26; Mark. 11:9; Matt. 21:9; Luuk. 19:38; Joh. 12:13).⁷³ Tämän psalmin sisältö liittyy tulevan Messiaan tuomaan pelastukseen. Beyerin mukaan tässä yhteydessä Jumalan siunaamia ovat sekä tuleva Messias että hänen valtakuntansa. Siunattuja ylistivät myös ihmiset, jotka tervehtivät

Χριστοῦ, ὁ εὐλογῆσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῆ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ. "Ylistetty olkoon meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen Jumala ja Isä! Hän on siunannut meitä kaikella Hengen siunauksella, taivaallisilla aarteilla Kristuksessa".

⁷⁰ Beyer 1983, 761.

⁷¹ KR38.

⁷² Beyer 1983, 762.

⁷³ Luuk. 13:35. Messiaana pidetty Jeesus viittaa myös itse Psalmin 118 kohtaan.

saapuvaa Messiasta. Messias ilmestyi ihmisten joukkoon ja käyttäytyi kuin tavallinen juutalainen isäntä. Hän toimi juutalaisten tapojen mukaan ja omaksui erityisesti uskonnolliset käytännöt, joita juutalaiset noudattivat. Messias noudatti rabbien määräämiä siunauskäytänteitä esimerkiksi ottamalla leivän käteen ja lausumalla siunauksen (Mark. 6:41).⁷⁴

Jeesus siunaa suoraan myös ihmisiä. Markuksen evankeliumissa on kuvaus, kuinka Jeesus siunaa lapsia (Mark. 10:16). Luukkaan Jeesus siunaa opetuslapset juuri ennen taivaaseen astumistaan (Luuk. 24:50). Pietari kuvaa kristittyjen tehtäväksi siunata muita. Beyerin mukaan samalla Pietari tiivistää Jeesuksen Jumalalta saatua tehtävää. Jumala oli lähettänyt Hänet siunaamaan (1. Piet. 3:9).⁷⁵

Paavalin kirjeistä löytyy εὐλογεῖν ja εὐλογία sanojen käyttöä. Paavali kuvaa roomalaiskirjeessä tuovansa 'Kristuksen täydellisen siunauksen' mukanaan (Room. 15:29). Ensimmäisessä Korinttolaiskirjeessä Paavali käyttää yleistä juutalaista ilmaisua τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας 'Siunauksen malja' (1. Kor. 10:16) kuvatessaan ehtoollisen asetussanoja. Paavali on lisännyt ilmaisuun ὃ εὐλογοῦμεν 'jonka me siunaamme'. Tällä hän haluaa erottaa kiitospäivän maljan erityiseksi muiden maljojen joukosta. Tämän maljan kautta seurakunta saa siunauksen, sillä se on yhteydessä Kristuksen vereen.⁷⁶

Beyerin mukaan Raamatussa mainitut siunaukset voidaan ymmärtää myös yhdeksi pitkäksi siunaukseksi. Jumala on ilmoittanut viimeisen päivän tapahtumista, joista on mainintoja jo Heprealaisessa Raamatussa. Silloin siunatut erotetaan kirotuista (Matt. 25:34). Siunattujen päästessä nauttimaan ikuisesta elämästä, kirouksen saaneet joutuvat ikuisen kuolemaan. He tulevat ymmärtämään hengellisen siunauksen (Ef. 1:3), joka annettiin jo kauan sitten Abrahamille (Gal. 3:8). Ilmestyskirjassa kerrotaan 'Karitsasta' ja "Hänestä, joka on valtaistuimella", joita kaikki ylistävät (εὐλογία).⁷⁷

Uuden testamentin tekstit opettavat siunattuja välttämään pahaan vastaamista pahalla. Jeesus käskee opetuslapsia siunaamaan kiroajat (Luuk. 6:28). Tämän mukaan varhainen käsitys kirouksen voimasta haihtuu, kun siunaus voittaa kirouksen täysin. Heprealaisen Raamatun

⁷⁴ Beyer 1983, 762.

⁷⁵ Beyer 1983, 762–763.

⁷⁶ Beyer 1983, 763.

⁷⁷ Beyer 1983, 763.

aikaan ihmisillä oli luontainen kirouksen pelko, kuten myös kreikkalaisilla. Ihminen myös kiroaa useammin kuin siunaa, vaikka heillä olisi käsitys kiroamisen olevan väärin.⁷⁸

Εὐλογία-sanaa käytetään Uudessa testamentissa myös Heprealaisen Raamatun tavoin lahjan merkityksessä. Toisessa korinttolaiskirjeessä Paavali kertoo 'pyhien avustuksista' εὐλογίαν ὑμῶν, jotka hän tulisi hakemaan (2. Kor. 9:5). Ensimmäisessä Korinttolaiskirjeessä εὐλογοῦν-sanalla tarkoitetaan palvonnan kaltaista toimintaa, jossa hurmioitunut ihminen ylistää Jumalaa.⁷⁹

Roomalaiskirjeen kohdassa 16:18 Paavali antaa εὐλογία-sanalle merkityksen 'hyvän puhuminen', kun hän varoittaa väärin opettajien vakuuttavista puheista, joiden avulla he yrittävät huijata roomalaiset puolelleen.⁸⁰

Kreikankielistä sanaa εὐλογητός 'siunattu' (hepr. baruk) käytetään yleisesti ylistyslaulujen ja lauseiden (hepr. beraka, kreik. εὐλογία) alussa. Nämä ovat yleisiä etenkin Heprealaisessa Raamatussa, mutta niitä on nähtävissä myös muutamissa Uuden testamentin kirjeissä (2. Kor. 1:3; 1. Piet. 1:3). Εὐλογία osoitetaan Jumalalle niin kuin Sakarias lausuu Luukkaan evankeliumissa 1:68. Latinaksi 'siunattu' on *benedictus*, josta Sakariaan kiitosvirren yleinen nimitys on peräisin.⁸¹

⁷⁸ Beyer 1983, 763; Beyer 1990, 276.

⁷⁹ Beyer 1983, 763; Beyer 1990, 276.

⁸⁰ Beyer 1983, 763; Beyer 1990, 276; Liddell et al. 1996, 720.

⁸¹ Thurén 2010, 51.

4 Luukkaan evankeliumin kirjoittaja ja kieli

Luukkaan evankeliumin kirjoittajasta ei ole varmaa tietoa. Perinteisesti evankeliumin kirjoittajana on pidetty Luukas nimistä henkilöä. Usein 'Luukasta' on pidetty lääkärinä, sillä teos sisältää muun muassa runsaasti lääkäreiden ammattisanastoa. Toisella vuosisadalla Markion (n. 85–160) puhuu ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς 'rakkaan lääkärin' evankeliumista. Myös Paavali kuvaa useassa kirjeessään (mm. Kol. 4:14; Filem. 1:24) Luukasta lääkärinä. Joidenkin tutkijoiden mielestä Paavali lisäksi viittaa kirjeessä roomalaisille (Room. 2:16) hänen käyttämäänsä evankeliumiin. Tämä Paavalin käyttämä evankeliumi olisi juuri Luukkaan kirjoittama.⁸²

Tutkijat ovat yleisesti samaa mieltä siitä, että Luukkaan evankeliumi ja Apostolien teot ovat saman henkilön kirjoittamia, sillä niissä käytetty kieli on yhteneväistä. Nykyiset tutkimukset ovat osoittaneet, että kirjoittaja on suunnannut tekstinsä pakanakristityille. Kirjoittaja itse on hyvää kreikan kieltä käyttävä kristitty. Tekstin kreikka on koinee-kreikkaa, joka oli yleiskieli Rooman valtakunnan alueella tuohon aikaan.⁸³

Luukkaan evankeliumi ja myös Apostolien teot⁸⁴ ajoitetaan yleisesti 80-luvulle, vaikka kirjoitusajankohdasta on väännetty tutkijoiden keskuudessa runsaasti. Yhtenä ongelmana kirjoitusajankohdalle 80-luvulle pidetään sitä, että Luukas korostaa Jerusalemin temppelin merkitystä evankeliuminsa alussa ja lopussa, vaikka vuosikymmen takaperin vuonna 70 temppeli oli tuhoutunut.⁸⁵ Jos temppeliuskollisuus etenkin juutalaisten keskuudessa hävisi temppelin tuhoamisen seurauksena, niin kirjoitusajankohta olisi ollut viimeistään ennen tuhoa eli ennen vuotta 70 jKr. Luukas on kuitenkin voinut kuvata temppeliuskollisuutta myös temppelin tuhoutumisen jälkeen osoittaakseen etenkin juutalaisille lukijoilleen temppelin tärkeää merkitystä heidän elämässään.⁸⁶

⁸² Nikolainen 1984, 10–11; Nolland 1989, xxxvi–xxxvii; Thurén 2010, 15–18, 377.

⁸³ Nolland 1989, xxxii; Bovon 2002, 9; Thurén 2010, 16; Kiilunen & Nikki 2020, 202–203.

⁸⁴ Thurén 2010, 384. Joidenkin tutkijoiden mukaan Luukkaan teosten toinen osa on kirjoitettu jopa kymmenen vuotta ensimmäisen osan jälkeen. Thurén mukaan Apostolien teot on saattanut olla jo melkein valmiina ennen Luukkaan evankeliumin ilmestymistä, joten näiden teosten syntyä voidaan ajoittaa yhteen.

⁸⁵ Bovon 2002, 9; Thurén 2010, 15.

⁸⁶ Nolland 1989, xxxviii.

Evankeliumin alussa (Luuk. 1:1–4) Luukas kirjoittaa sujuvaa kirjakieltä. Evankeliumin johdannon jälkeen Luukkaan kirjoitustyyli muuttuu Septuagintan (LXX) tyyliin sopivaksi. François Bovonin mukaan kyse on Luukkaan halusta yhtenäistää Septuaginta ja hänen omat teoksensa.⁸⁷

Kirjoittaja on jättänyt aramealaiset ja heprealaiset sanat kokonaan pois, lukuun ottamatta 'aamenta'. Tällä tavoin kirjoittaja on pyrkinyt pitämään tekstin selkeänä kirjakielenä, jotta kreikankieliset pakanakristitytkin ymmärtäisivät kieltä hyvin.⁸⁸

Thurénin mukaan kielen muuttuminen alun jälkeen enemmän Heprealaisen Raamatun ja Septuagintan tyyliksi voi selittyä Luukkaan lukijoilla. He saattoivat tuntea näiden vanhojen kirjoitusten kielen ja tyylin hyvin sekä olivat kuulleet niistä synagogissa tai seurakunnissa.⁸⁹

Luukas käyttää Matteuksen tavoin yhtenä lähteenään Markuksen evankeliumia ja Q-lähdettä. Luukkaalla on myös omia lähteitä, joita ei muilla evankeliumien kirjoittajilla ole ollut. Hän osoittaa molemmat teoksensa Teofilokselle 'Jumalan ystävälle'. Thurénin ja John Nollandin mukaan kyseessä voi olla peitenimi, jolla Luukas suojelee teoksensa vastaanottajaa.⁹⁰

Bovonin mukaan Luukkaan tarkoitus on parannella Markuksen hiukan karskiakin kieltä. Tämä näkyy Luukkaan evankeliumissa muun muassa kohdassa 6:1. Markus kuvaa tapahtumaa yksinkertaisesti και ῥοι μαθηται αυτοῦ ἤρξαντο ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας "ja hänen opetuslapsensa alkoivat kulkiessaan katkoa tähkäpäitä" (Mark. 2:23). Tätä Luukas selittää hiukan monisanaisemmin και ἔτιλλον οἱ μαθηται αυτοῦ ῥκαι ἤσθιον τοὺς στάχυας ἰ ψύχοντες ταῖς χερσίον "ja hänen opetuslapsensa katkoivat tähkäpäitä, hiersivät niitä käsissään ja söivät" (Luuk. 6:1).⁹¹

Luukas tarkastelee tapahtumia teoksissaan historiallisesta näkökulmasta.⁹² Taitavana kirjoittajana hän etenee johdonmukaisesti alusta loppuun. Luukkaan evankeliumi alkaa Jerusalemin temppelistä ja myös päättyy siellä. Apostolien teot jatkuu siitä, mihin evankeliumi päättyy.⁹³

⁸⁷ Nolland 1989, xxxv; Schweizer & Hulmi 1992, 13; Bovon 2002, 3.

⁸⁸ Thurén 2010, 16.

⁸⁹ Thurén 2010, 27.

⁹⁰ Nolland 1989, xxxii; Kuula et al. 2008, 229–231; Thurén 2010, 16–20. Myöskään Luukkaan mahdollisesta kotipaikasta Antiokiasta ei olla varmoja tutkijoiden keskuudessa.

⁹¹ Bovon 2002, 4.

⁹² Bovon 2002, 5.

⁹³ Nikolainen 1984, 10–11; Bovon 2002, 9; Kuula et al. 2008, 229.

5 Siunaamisen esiintyminen Luukkaan evankeliumissa ja Apostolien teoissa

5.1 Elisabet siunaa Marian ja lapsen (Luuk. 1:42)

Luuk. 1:42	Kirkkoraamattu 1992	Oma käännös
καὶ ἀνεφώνησεν κραυγῆ μεγάλῃ καὶ εἶπεν· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ⁹⁴	Hän huusi kovalla äänellä ja sanoi: ”Siunattu olet sinä, naisista siunatuin, ⁹⁵ ja siunattu sinun kohtusi hedelmä!”	Ja hän huusi suurella äänellä ja sanoi: ”Siunattu (olet) sinä vaimojen joukossa, ja siunattu sinun kohtusi hedelmä!”

Kuvaus Marian ja Elisabetin kohtaamisesta (Luuk. 1:39–56) yhdistää edelliset kertomukset yhdeksi kokonaisuudeksi. Luukas oli aiemmin kuvannut enkelin ilmestyneen sekä Sakariaalle että Marialle. Enkeli oli ilmoittanut suurista ihmeistä. Molemmat naiset olivat saaneet tietää odottavansa lasta (vaikka Elisabet oli vanha ’hedelmätön’ ja Maria neitsyt). Maria saapuu viestin kuultuaan Sakariaan ja Elisabetin kotiin. Odottavien äitien kohtaaminen on tallennettuna vain Luukkaan evankeliumiin.⁹⁶

Luukas käyttää jo ensimmäisessä luvussa kolme kertaa εὐλογεῖν-verbiä. Kun Maria lähtee Elisabetin luokse, Elisabet on jo kuudennella kuulla raskaana. Marian tervehtiessä Elisabetia lapsi hänen sisällään hypähtää. Tämän jälkeen Elisabet alkaa ylistää Mariaa: ”Siunattu olet sinä,

⁹⁴ Nestle-Aland 2012, 180. Käytän tässä tutkimuksessa Luukkaan evankeliumin kriittisenä tekstimuotona Eberhard Nestlen ja Kurt Alandin 28. painosta. Nestle-Alandin mukaan tässä Luukkaan evankeliumin kohdassa 1:42 on poikkeavia lukutapoja mm. lektionaarissa 2211 eli keskiaikaisessa perikooppikokoelmassa sekä majuskelikäsikirjoituksessa Codex Bezae Cantabrigiensis (400-luku). Näissä sanan κραυγῆ ’äänekäs huuto’ tilalla on neutraalimpi sana φωνή ’ääni’.

⁹⁵ Sanatarkka käännös: ”Siunattu sinä naisten joukossa”.

⁹⁶ Nikolainen 1970, 22; Schweizer & Hulmi 1992, 34; Kuula et al. 2008, 187–188. Tässä tekstikohdassa on Luukkaalle tunnusomaisia sanoja (esim. ἐσκήρτησεν=hypähti) sekä lääketieteellisiä sanoja (mm. κοιλία=kohtu) jotka viittaisivat hänen ammattiinsa lääkärinä. Tosin useat tutkijat pitävät Luukasta ennemminkin taitavana kielenkäyttäjänä ja historioitsijana kuin lääkärinä.

naisista siunatuin, ja siunattu sinun kohtusi hedelmä! Kuinka minä saan sen kunnian, että Herrani äiti tulee minun luokseni?” (Luuk. 1:42–43).

Eduard Schweizerin mukaan katkelman painopiste on Mariassa. Elisabetin syntymätön lapsi tervehtii Mariaa, ja Elisabet lausuu siunauksen Marialle. Marian lopussa lausuma hymni osoittaa painopisteen olevan kuitenkin Jumalassa ja Hänen toiminnassaan. Maria on pelkästään Jumalan palvelija.⁹⁷

Tässä tapahtumassa siunauksen suorittaa poikkeuksellisesti nainen.⁹⁸ Elisabet lausuu siunauksen Marialle: ”Siunattu sinä, naisten joukossa”. Ensimmäinen εὐλογεῖν-verbi on partisiippimuotoinen εὐλογημένη ‘siunattu’. Elisabet korostaa siunauksen merkitystä, kun hän aloittaa lauseen sillä. Ev γυναῖξίν ‘naisten joukossa’ voidaan kääntää myös superlatiivina ‘naisista siunatuin’. Tämä on seemiläistä superlatiivin käyttöä, josta on esimerkkejä mm. Tuomarien kirjasta (Tuom. 5:24) ja Juditin kirjasta (Judit 13:18).⁹⁹

Elisabet lausuu samassa yhteydessä toisenkin siunauksen. Elisabet siunaa Marian kohdussa kasvavan lapsen: ”Siunattu sinun kohtusi hedelmä”.¹⁰⁰ Tällaista kaksinkertaista siunausta esiintyy myös Heprealaisessa Raamatussa.¹⁰¹ Ensimmäisen siunauksen jälkeen toinen siunaus perustelee ja selittää aiempaa (esim. 1. Moos. 14:19–20, 5. Moos. 7:14, Ruut. 2:20, Judit. 13:18)¹⁰² tai kertoo Jumalan olevan siunauksen lähde siunatessa ihmistä (mm. 1. Moos. 14:19–20 ja Judit 13:18). Marian saamassa siunauksessa on molempia näitä edellä kuvattuja merkityksiä: Maria on siunattu, kun hän kantaa Messias-lastaa, ja Messias-lapsi on siunattu hänen ainutlaatuisen

⁹⁷ Schweizer & Hulmi 1992, 34.

⁹⁸ Valkama et al. 2016, 9–10.

⁹⁹ Fitzmyer 1981, 364; Nolland 1989, 66; Thurén 2010, 41. Tuom. 5:24 ja Judit 13:18: ”Olkoon naisista siunatuin Jael, Jael, keniläisen Heberin vaimo, siunatuin nainen paimentolaisten joukossa”.

¹⁰⁰ Luuk. 1:42.

¹⁰¹ Nolland 1989, 66–67.

¹⁰² 1. Moos. 14:19–20: ”ja hän siunasi Abramia sanoen: -- Siunatkoon Abramia Korkein Jumala, taivaan ja maan luoja. Kiitetty (siunattu) olkoon Korkein Jumala, joka antoi sinun lyödä vastustajasi. Abram antoi hänelle kymmenykset kaikesta saaliista”.

5. Moos. 7:14: ”Te saatte osaksenne runsaamman siunauksen kuin mikään muu kansa. Teidän keskuudessanne ei ole hedelmätöntä miestä, ei liioin naista, joka ei voi saada lasta, eikä karjassanne ole mahoja eläintä”.

Ruut. 2:20: ”Noomi sanoi miniälleen: ‘Siunatkoon häntä Herra, joka on aina muistanut niin eläviä kuin kuolleita.’ Ja hän lisäsi: ‘Boas on meille sukua, hän on perheemme sukulunastaja”.

Judit. 13:18: ”Olkoon naisista siunatuin Jael, Jael, keniläisen Heberin vaimo, siunatuin nainen paimentolaisten joukossa”.

tehtävänsä takia.¹⁰³ Papin vaimona ja Aaronin sukuun kuuluvana Elisabet tunsu vanhat siunauksen kaavat (Luuk. 1:5–6). Elisabet oli käsittänyt, että Marian poika on myös hänen κύριος 'herransa' (Luuk. 1:43). Elisabet ymmärtää sekä Marian että hänen kohdussaan kasvavan pojan olevan siunattuja.

Siunaus on laaja käsite,¹⁰⁴ joka tässä yhteydessä voi tarkoittaa montaa eri asiaa. Luukkaan mukaan Elisabet oli pappissukua miehensä Sakariaan kanssa.¹⁰⁵ Maria ja Elisabet olivat saaneet viestin enkeli Gabrielilta, että he ovat molemmat raskaana. Enkeli oli tervehtinyt Mariaa ja kertonut hänen erikoisasemastaan: Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ "Ole tervehditty, Maria, sinä armon saanut! Herra kanssasi!".¹⁰⁶ Myös Elisabet korostaa Marian asemaa lausuessaan Marian olevan 'naisista siunatuin'. Juutalaisena naisena Elisabet ymmärtää Marian olevan siunauksen piirissä jo ennen lapsen syntymää.¹⁰⁷ Beyerin mukaan jokainen juutalainen vaimo haluaisi nähdä Jumalan siunauksen omassa kehossaan. Messiaan äiti erottuukin nyt merkittävällä tavalla muista naisista.¹⁰⁸

Luukas käyttää kreikan partisiippiä εὐλογημένη, joka adjektiivin εὐλογητός (vrt. 1:68) kanssa osoitetaan ylistettävälle henkilölle. Siunauksen lausuja on tunnistanut henkilössä Jumalan suoman siunauksen tai suosion.¹⁰⁹

Joseph A. Fitzmyerin mukaan Luukas ennakoii Marian siunaamisella tulevaa tilannetta kohdassa 11:27, jossa nainen väkijoukon keskeltä tunnustaa autuaaksi samalla tavoin lapsen äidin.¹¹⁰ Elisabet antaa samalla ymmärtää, että sikiäminen on jo tapahtunut, vaikka Luukas ei ole sitä erikseen maininnut. Luukas kertoo aiemmin pelkästään Elisabetin raskauden etenemisestä (vrt. Luuk. 1:24).¹¹¹

¹⁰³ Nolland 1989, 66–67.

¹⁰⁴ Gilbrant et al. 1991, 131.

¹⁰⁵ Luuk. 1:5.

¹⁰⁶ Beyer 1983, 762. Gabrielin tervehdys Luukkaan evankeliumin kohdassa 1:28 on muinaisen siunaus kaavan mukainen.

¹⁰⁷ Fitzmyer 1981, 364.

¹⁰⁸ Beyer 1983, 762.

¹⁰⁹ Fitzmyer 1981, 364.

¹¹⁰ Luuk. 11:27: "Jeesuksen näin puhuessa eräs nainen väkijoukosta sanoi kuuluvalla äänellä: 'Autuas se kohtu, joka on sinua kantanut! Autuaat ne rinnat, joita sinä olet imenyt!'".

¹¹¹ Fitzmyer 1981, 364.

Siunaamisen jälkeen Elisabet lausuu Marialle: καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρὸς ἐμέ; ”Kuinka minä saan sen kunnian,¹¹² että Herrani äiti tulee minun luokseni?” (Luuk. 1:43). Elisabet oli kokenut oman raskautensa Jumalan tekona, jolla hän pääsisi ihmisten halveksunnasta (Luuk.1:25). Hän oli jo vanha ja ’στερεός’ eli hedelmätön nainen, joka ei voinut tulla raskaaksi (Luuk.1:7). Nyt Elisabet oli ihmeissään siitä, että hänen ’herransa äiti’ tuli hänen luokseen ikään kuin tämä tapahtuma olisi pitänyt mennä toisin päin. Elisabet kokee olevansa kelvoton ottamaan Jeesuksen äidin omaan kotiinsa, ja myöhemmin hänen poikansa Johannes tunsu olevansa sopimaton avaamaan edes Jeesuksen sandaaleja (Luuk. 3:16).¹¹³

John T. Carrollin mukaan Elisabet oli iän ja avioliittonsa myötä korkeammassa asemassa yhteiskunnassa kuin Maria. Maria oli nuori eikä hän ollut vielä naimisissa Joosefin kanssa (Luuk. 1:27).¹¹⁴ Asemansa ja vanhemman ikänsä puolesta Elisabet siunasi Marian. Toisaalta hän tekee sen vain antaakseen kunnian Marialle ’herransa äidille’ toistoa. Tässä kohdassa on nähtävissä myös roolijakojen ristiriita. Elisabetin mukaan Marian asema on naisista korkein ”Siunattu sinä, naisista siunatuin”, joten Elisabetin olisi itse kuulunut mennä korkeammassa asemassa olevan Marian luo. Sosiaalinen asema ei ole siis niin merkittävä kuin Marian erityisasema. Sen perusteella Elisabet ihmettelee Marian tuloa kotiinsa.¹¹⁵

Luukas ei kuvaa selkeästi Marian motiiveja lähteä Elisabetin luo. Enkeli oli kertonut aiemmin Marialle myös Elisabetin raskaudesta. Aimo T. Nikolainen näkee, että Maria lähti tätä merkkiä vahvistamaan.¹¹⁶ Thurén näkee Marian vierailun Elisabetin luona oman uskonsa vahvistamisena. Hänen mukaansa epäuskoinen tai asiaan lujasti luottava ei olisi matkalle lähtenyt.¹¹⁷

Elisabet kertoo Marialle, kuinka oli tuntenut lapsensa hypänneen kohdussa Marian tervehdyksen kuullessaan. Elisabet oli kokenut tämän hypähdyksen Pyhää Henkeä täynnä olevan lapsen

¹¹² Sanatarkka käänös: ”Ja mistä minulle tämä?”.

¹¹³ Schweizer & Hulmi 1992, 35; Thurén 2010, 42. Tässä on nähtävissä myös kaikkien aikojen ensimmäinen Kristus-tunnus, jonka Elisabet lausuu Marialle.

¹¹⁴ Schweizer & Hulmi 1992, 35. Schweizerin mukaan oli tavallista se, että kihlatut olivat noin 12–14-vuotiaita. Eli Maria saattoi olla tämän ikäinen.

¹¹⁵ Carroll 2012, 44–47.

¹¹⁶ Nikolainen 1970, 30.

¹¹⁷ Thurén 2010, 42

iloisena ἀγαλλίασις 'riemun osoituksena'. Tämän jälkeen Elisabet onnittelee (μακαρία)¹¹⁸ Mariaa hänen uskostaan: καὶ μακαρία ἡ πιστεύουσα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου "Autuas sinä, joka uskoit!¹¹⁹ Herran sinulle antama lupaus on täyttyvä!" (Luuk. 1:45). Marian tilanne kihlattuna raskaana olevana naisena ei ollut sen aikaisten käsitysten mukaan hyvä vaan pikemminkin häpeällinen. Marian onnitteleminen kertoo siitä, että tilanteesta ei tarvitse kokea häpeää vaan odottaminen on onniteltava asia.¹²⁰

Makarismien (onnittelu) jälkeen tulee yleensä perustelu, joka alkaa 'sillä' sanalla (ὅτι). Seuraavaksi Elisabet selittää, minkä takia hän on onnitellut Mariaa. Elisabet ylistää Mariaa uskovaksi, vaikka hän ei nähnyt vielä tuossa vaiheessa konkreettisesti uskon kohdetta. Marian uskon myötä tämä Herran antama lupaus täyttyy tulevaisuudessa. Lauseella perustellaan uskon ja luottamuksen mukana tulevaa siunausta.¹²¹

Elisabetin voimakkaalla äänellä julistettujen siunausten ja profetioiden jälkeen seuraa Marian ylistysvirsi (lat. *Magnificat*, Luuk. 1: 46–56). Maria vastaa Elisabetille Heprealaisen Raamatun kiitospsalmien pohjaa mukaillen.¹²² Laulussaan Maria ei kuitenkaan vastaa Elisabetille, vaan osoittaa ylistyksensä Jumalalle.¹²³ Elisabetin iloinen olotila on siirtynyt nyt Marialle, ja Maria alkaa vuorostaan lausua kiitosta Jumalalle.¹²⁴ Kahdessa ensimmäisessä säkeessä ylistetään Jumalaa ja perustellaan syytä ylistämiselle (Luuk. 1:46–48).¹²⁵

¹¹⁸ Thurén 2010, 42. Μακάριος-sanalla onnitellaan ja ylistetään hyvässä asemassa olevia esim. kuninkaita, menestyviä ja rikkaita. Makarismit voivat viitata myös pyyntöön elää Jumalaa kunnioittaen (Ps. 1:1) tai myös onnelliseen asemaan kuoleman jälkeen (Dan. 12.12). Jeesus julisti kuulijansa autuaiksi eli 'onniteltaviksi' kenttäsaarnassaan (Luuk. 6:20). Makarismit voivat saada myös merkityksen 'siunattu' joissakin yhteyksissä.

¹¹⁹ Sanatarkka käännös: "Autuas hän, joka uskoit".

¹²⁰ Thurén 2010, 42.

¹²¹ Schweizer & Hulmi 1992, 35; Thurén 2010, 42. Vrt. Jud. 13:18. Juditia ylistettiin toivovaksi, Mariaa uskovaksi.

¹²² Nikolainen 1984, 22–24. Marian lausuma kiitosrukous noudattaa Heprealaisen Raamatun psalmien kertosaäkaavaa, jossa kaikki sanotaan kahteen kertaan.

¹²³ Schweizer & Hulmi 1992, 35. Maria osoittaa ylistyksensä Jumalalle ylistäen Jumalaa kolmannessa persoonassa.

¹²⁴ Nikolainen 1984, 22.

¹²⁵ Schweizer & Hulmi 1992, 34.

Luukkaan 1:48 käyttämä kieli yhdistää Marian myös muihin Raamatussa mainittuihin naisiin, muun muassa Hannaan (1.Sam. 2:1–10).¹²⁶ Nikolainen tulkitsee Elisabetin, Hannan ja muiden juutalaisten naisten edustavan Jumalan vanhaa liittoa ja Marian edustavan tulevaa uutta liittoa. Luukkaan motiivi on kuvata nyt näiden kahden naisen liittoa yhtenä pelastushistoriallisena osana ja Jumalan lupauksen toteutumisenä. Nikolaisen mukaan koko Luukkaan teos rakentuu Jeesuksen tuoman pelastuksen ympärille.¹²⁷

Luukas keskittyy muista evankelistoista poiketen kuvaamaan naisia evankeliuminsa alussa. Koko kertomus keskittyy kahteen naiseen. Elisabetilla on mies, joka on mykistynyt. Marialla ei vielä virallisesti ole miestä. Marialle Luukas antaa paljon tilaa. Marian tuntoja kuvataan myös myöhemmin ”Mutta Maria kätki sydämeensä kaiken, mitä oli tapahtunut, ja tutkisteli sitä” (Luuk. 2:19), ”Kaiken, mitä oli tapahtunut, hänen äitinsä kätki sydämeensä” (Luuk. 2:51). Luukas ottaa esille myös tilanteen, jossa Jeesuksen äiti ja veljet yrittivät tulla tapaamaan Jeesusta, mutta eivät päässeet väkijoukon läpi (Luuk. 8:19). Luukas mainitsee toisessakin teoksessaan Marian, joka Jeesuksen mentyä taivaaseen, oli rukoilemassa Jeesuksen seuraajien kanssa (Apt. 1:14). Joosefin rooli jää hyvin pieneksi Mariaan verrattuna.¹²⁸

Thurénin mukaan Luukas painottaa sitä, ettei Joosef ollut Jeesuksen oikea biologinen isä (Luuk. 3:23), vaikka hän aiemmin 2:33 kohdassa puhuu ”Jeesuksen isästä ja äidistä”. Luukas kertoo kohdissa 2:43 ja 2:34 ”Jeesuksen vanhemmista”. Tällä hän painottaa Jeesuksen neitseellistä sikiämistä (Luuk. 1:34–35).¹²⁹ Ehkä juuri tästä syystä Luukas haluaa korostaa Marian erityistä asemaa, jotta Jumalan pelastussuunnitelma sekä profetiat toteutuisivat (LXX Jes. 7:14 παρθένος ‘neitsyt’).¹³⁰

¹²⁶ Thurén 2010, 42–43; Carroll 2012, 49. Jotkut tutkijat ovat sitä mieltä, että Marian kiitosvirsi (lat. Magnificat) olisi alun perin ollut Elisabetin puhetta. Myös Origenes mainitsee nähneensä käsikirjoituksia, joiden mukaan laulaja oli Elisabet. Tämä Luuk. 1:48 kohdan sisältö yhdistää kiitosvirren laulajan kahteen Heprealaisessa Raamatussa kerrottuun hedelmättömään naiseen, jotka olivat jääneet ilman lasta. Tästä syystä puhuja olisi pikemminkin Elisabet eikä Maria. Marian aseman (Maria oli naimaton eikä varsinaisesti hyvässä sosiaalisessa asemassa vrt. Elisabet) ja puheiden perusteella (Kutsuu itseään Herran palvelijaksi kreik. δούλη) kiitosvirsi olisi kuitenkin Marian puhetta.

¹²⁷ Nikolainen 1984, 23.

¹²⁸ Kuula et al. 2008, 232–233.

¹²⁹ Thurén 2010, 70.

¹³⁰ Jes. 7:14. ”Sen tähden Herra antaa itse teille merkin: neitsyt tulee raskaaksi ja synnyttää pojan ja antaa hänelle nimen Immanuel”. KR92 alaviite: ’Käännös ’neitsyt’ perustuu Septuagintaan. Hepreankielisen alkutekstin merkitsee ’nuori nainen’. Nimi Immanuel merkitsee ’meidän kanssamme on Jumala’.

Teoksensa alussa Luukas painottaa Marian roolia muiden naisten joukossa. Nikolaisen mukaan siunaaminen tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että Elisabet ei ylistä Mariaa vaan julistaa hänet uskovaishenkiä autuaaksi. Siunaamisen ja ylistämisen kohde onkin Jumala ja Marian sisällä kasvava Jumalan Poika. Samalla Nikolainen muistuttaa Luukkaan käyttäneen jo teoksensa alussa eri sanoja siunattujen ihmisten ja ylistetyn Jumalan välillä.¹³¹

Luukkaan kieli on Heprealaisen Raamatun mukainen varsinkin teoksensa alussa. Marian ja Elisabetin kohtaamisessa on nähtävissä heprean kielen merkitykset ja käsitykset siunauksesta, vaikka Luukas kirjoittaa kreikkaa. Septuaginta ja Heprealainen Raamattu vaikuttaa Luukkaan tekstissä taustalla. Tämä antaa siunaukselle vanhastaan tunnettuja käsityksiä, joita juutalaiset tunsivat.

5.2 Sakarias siunaa Jumalaa (Luuk. 1:64)

Luuk. 1:64	KR92	Oma käännös
ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.	Samalla hetkellä Sakarias sai puhekykynsä takaisin, ja hän puhkesi ylistämään Jumalaa.	välittömästi hänen suunsa aukeni, ja hänen kielensä vapautui, ja hän puhkesi siunaamaan Jumalaa.

Luukkaan evankeliumi jatkuu Johannes Kastajan syntymäkertomuksella. Sakarias on saanut kuulla aiemmin tulevasta ihmeestä, mutta hän ei ollut uskonut tähän. Sen takia enkeli ilmoitti Sakariaalle, että hän menettää puhekykynsä (Luuk. 1:20). Kun lapsi vihdoinkin syntyy, Sakarias saa puhekykynsä takaisin ja alkaa ylistämään Jumalaa (Luuk. 1:64–79). Tämä Sakariaan kiitosvirtenä tunnettu Jumalan ylistyshymni on Luukkaan evankeliumin toinen runomuotoinen ylistysosoite (lat. *benedictus*).¹³²

Heprean kielessä siunata-verbiä käytetään silloin kun Jumala siunaa ihmisiä, mutta myös silloin kun ihminen siunaa Jumalaa. Ihmisen suorittama siunaaminen käännetään yleensä

¹³¹ Nikolainen 1984, 23.

¹³² Schweizer & Hulmi 1992, 38.

ylistämiseksi.¹³³ Myös kreikan kielessä tämä sama kaava toistuu. Luukas kuvaa Sakariaan ylistäneen Jumalaa.

Schweizerin mukaan Luukkaalle on tärkeää kuvata Jumalan ylistämistä (kreik. δοξάζω) evankeliumissaan. Luukas on lisännyt Markuksen evankeliumista ottamiinsa kertomuksiin tilanteita, joissa ihmiset ylistävät Jumalaa (vrt. esim. Luuk. 5:25–26 ja Mark. 2:12). Luukas ottaa lisäksi omassa erityisaineksessaan useasti esille ylistämisen (esim. Luuk. 2:20; 7:16; 13:13). Jeesuksen tekemät ihmeetkin johtavat yleensä Jumalan ylistämiseen (esim. Luuk. 17:11–19). Näissä tapauksissa Luukas yleensä käyttää verbin εὐλογεῖν tilalla δοξάζω-verbiä (joissakin tapauksissa μεγαλύνω ja αἰνέω-verbejä).¹³⁴

Heprealaisessa Raamatussa on nähtävissä tilanteita, joissa israelilaisten velvollisuus on siunata Jumalaa. Tässä Luukkaan evankeliumin kohdassa 1:64 Luukas kuvaa konkreettisesti, kuinka israelilainen pappi Sakarias saa puhekykynsä takaisin νεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ”hänen suunsa aukeni, ja hänen kielensä vapautui”. Tämän jälkeen Sakarias ”puhui siunaten Jumalaa” ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν. Hän ylisti Jumalaa, sillä hän oli vihdoinkin ymmärtänyt, mitä enkeli oli hänelle aiemmin ilmoittanut.¹³⁵

Schweizer nostaa esille Sakariaan ensimmäiset sanat puhekyvyttömyyden jälkeen (Luuk. 1.68). Sanat eivät koskeneet Johanneksen nimen selittämistä vaan Jumalan ylistämistä Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ ”Siunattu Herra, Israelin Jumala” (Luuk. 1:68).¹³⁶ Luukas käyttää tässä kohdassa adjektiivia εὐλογητός (ylistetty). Simeon aloittaa Jumalaan kohdistuvan siunaamisen Heprealaisen Raamatun tutulla siunauskaavalla: ”Siunattu Herra, Israelin Jumala” (esim. Ps. 41:13). Siunausta seuraa perustelu, joka selittää, miksi siunaus suoritetaan. Sakarias kuvaa Jumalan armoa kansaansa kohtaan, kun Jumala on valmistanut sille lunastuksen (Luuk. 1:69).¹³⁷

Sakariaan ylistysvirsi (niin kuin koko Luukkaan evankeliumin alku) on kieleltään hyvin Septuagintan tekstien tyylinen. Tämä näkyy muun muassa Jumalan nimen esittämisessä (vrt.

¹³³ Jokiranta 2017, 110.

¹³⁴ Schweizer & Hulmi 1992, 38,129,189.

¹³⁵ Beyer 1983, 761.

¹³⁶ Schweizer & Hulmi 1992, 38.

¹³⁷ Nolland 1989, 85–86.

esim. Ps. 72:18).¹³⁸ Nollandin mukaan Luukkaan teksti heijastaa tässäkin kohtaa heprealaista tekstiä, kun Luukas yhdistää sanat ἀνεώχθη 'avattiin' ja γλῶσσα 'kieli'. Heprealaisessa tekstissä tämä saisi merkityksen sekä suun 'avaamiseen' että myös kielen 'vapauttamiseen'.¹³⁹

Nolland näkee, että Sakarias epäuskonsa takia (Luuk. 1:20) joutui alun perin mykäksi eli kirouksen alle. Kirous oli siis Jumalan siunauksen vastakohta. Kirous vetäytyy Sakariaksesta vasta kun enkelin sanat toteutuvat konkreettisesti. Enkeli viittaa tähän jakeessa 20: "etkä kykene puhumaan ennen kuin sinä päivänä, jona tämä tapahtuu". Kun lapsi saa nimen Johannes, Sakarias näyttäytyy taas uskovana ihmisenä (Luuk. 1:63–64). Sakariaan epäluuloisuus on poistunut. Hänen puhekykynsä palaa ja hän alkaa siunata Jumalaa takaisin saamillaan kyvyillä.¹⁴⁰

Thurénin mukaan Sakarias on jo ennen lapsen syntymää alkanut uskoa enkelin sanoihin, mutta vasta kun lapsi saa nimen, Sakarias saa puhekykynsä takaisin. Sakarias muuttuu epäilijästä uskovaksi ja alkaa Hengen johdatuksesta ylistää (εὐλογεῖν) Jumalaa. Luukas käyttää heprealaisista teksteistä tuttua ylistyslauseiden ja -laulujen rakennetta. Hepreaksi baruk 'siunattu' on kreikaksi εὐλογητός. Eulogiat (hepr. beraka, kreikaksi εὐλογία) ovat hyvin yleisiä sekä Heprealaisessa Raamatussa että myös muissa juutalaisissa teksteissä. Thurén viittaa tässä yhteydessä myös Uuden testamentin kirjeisiin, joiden alkuosissa on käytetty εὐλογία-sanaa (esim. 2. Kor. 1:3 ja 1. Piet. 1:3).¹⁴¹

Nikolaisen mukaan Luukas on käyttänyt taidokkaasti εὐλογεῖν-verbiä Sakariaan kohdalla. Sakarias oli puhekyvytön eli hän ei voinut toimia normaalisti papin tehtävässä ja lukea siunausta väkijoukolle. Sakariaan tultua mykkänä temppelistä ulos Luukas kuvaa, että väkijoukko ymmärsi hänen nähneen näyn (Luuk. 1:22). Vasta kun puhekyky tulee takaisin, Sakarias pystyy taas siunaamaan Jumalaa eli ylistämään Häntä, joka on ihmeiden takana.¹⁴²

¹³⁸ LXX Ps. 72:18 εὐλογητός κύριος ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἰσραὴλ "Siunattu olkoon Herra Jumala, Israelin Jumala" Luuk. 1:68 Εὐλογητός κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ "Siunattu olkoon Herra, Israelin Jumala".

¹³⁹ Nolland 1989, 80.

¹⁴⁰ Nolland 1989, 80.

¹⁴¹ Thurén 2010, 51. Eulogiat ovat kuitenkin harvinaisempia UT:n kirjeissä. Kirjeissä on enemmän käytetty kreikankielistä εὐχαριστέω 'kiittää'-sanaa.

¹⁴² Nikolainen 1984, 27.

Luukas selittää ihmisten olleen peloissaan tämän tapahtuman seurauksena (Luuk. 1:65). Seuraavaksi Luukas kuvaa Sakariaan lausuman siunauksen sisältöä.¹⁴³ Tämä Sakariaan kiitosvirsi (Luuk. 1:67–79) on hyvin samankaltainen kuin Marian kiitosvirsi (Luuk. 1.46–56). Nikolainen näkee kiitosvirssissä kuitenkin muutamia eroja muun muassa lainausten sisällössä. Maria lainaa paljon psalmeja, kun taas Sakarias profeettakirjoja. Marian ylistyksessä on sekä henkilökohtaisuutta, mutta myös Israelin kansan kuvausta. Sakariaan kiitosvirressä ylistyksen kohde on Israelin Jumala, ja keskeinen teema on Messiaan tuoma pelastus sekä Johanneksen rooli Jeesuksen edelläkävijänä.¹⁴⁴

Thurénin mukaan Sakarias on Simeonin ja Hannan lisäksi ainoa, jonka lausumassa siunauksessa on yhdistetty sekä siunaus että ennustus. Sakarias ennustaa siunauksen lopussa poikalapsen merkitystä Herran edelläkävijänä ja tien raivaajana (Luuk. 1:76).¹⁴⁵

Joseph A. Fitzmyer mainitsee Luukkaan käyttävän jakeessa 64 käsitettä παραχρήμα ‘välittömästi’. Tämä käsite toistuu useasti Luukkaan teoksissa (esim. Luuk. 4:39; 5:25; 8:44,47,55). Adverbi παραχρήμα esiintyy etenkin ihmeiden yhteydessä. Saatuaan puhekykynsä takaisin Sakarias aloittaa ‘välittömästi’ ylistämisen (Luuk. 1:64). Sakarias ei lausunut ensimmäiseksi poikansa nimeä vaan ylisti Jumalaa siitä siunauksesta, joka tulee ilmi Jumalan puuttumisessa ihmiskunnan historiaan. Luukkaan teoksissa ihmeitä seuraa yleensä pelko (esim. Luuk. 7:16). Sakariaan lausuman ylistyksen jälkeen Luukas kuvaa, kuinka ihmiset olivat peloissaan (Luuk. 1:65).¹⁴⁶

Fitzmyer mainitsee Sakariaan ylistysvirren (Luuk. 1:67–79) alkavan tutulla ylistyskaavalla, josta on esimerkkejä psalmeissa (Ps. 41:14; 72:18; 106:48). Tämä sama kaava on nähtävissä myös Qumranin kääreiden teksteissä (esim. 1QM 14:4 vrt. 13:2).¹⁴⁷ Lisäksi Fitzmyer pohtii Luukkaan alkuteoksen alussa löytyvien hymnien taustoja. Hänen mukaansa pelkästään Luukkaalla esiintyvien ylistyslaulujen lähteistä ei olla varmoja.¹⁴⁸

¹⁴³ Thurén 2010, 50–51. Thurénin mukaan varsinaisen Sakariaan siunauksen (ylistyksen) sisältö on jakeissa 68–75 ja loppuosan jakeissa 76–79 on lapsen tulevaisuutta koskevaa profetiaa.

¹⁴⁴ Nikolainen 1984, 24, 28.

¹⁴⁵ Thurén 2010, 54.

¹⁴⁶ Fitzmyer 1981, 382.

¹⁴⁷ Fitzmyer 1981, 382.

¹⁴⁸ Fitzmyer 1981, 376–377.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tässä Luukkaan evankeliumin kohdassa 1:64 εὐλογεῖν-verbi merkitsee ylistämistä. Kun εὐλογεῖν-verbiä edeltää verbi λαλέω 'puhua', Luukas korostaa, kuinka Sakarias puhekyvyn takaisin saatuaan "puhkesi ylistämään Jumalaa". Niinpä tässä kohdassa εὐλογεῖν saa selkeästi sanatarkemman merkityksen 'hyvän puhumisena', kun Sakarias ylistyssanojen kautta "puhuu hyvää Jumalasta".

Reseptiohistoria näkyy siunaus-sanan merkityksessä jo tässä Luukkaan ensimmäisessä luvussa. Luukkaan käyttämä εὐλογεῖν-sana kuvastaa siunauskäsityksen kehitystä varhaisista uskonnollisista muodoista. Tämä tarkoittaa sitä, ettei Heprealaisessa Raamatussa ja Uudessa Testamentissa olla tekemisissä enää maagisten ja mystisten voimien kanssa vaan pelkästään persoonallisen Jumalan kanssa. Heprealaisessa Raamatussa siunaus tuli aina 'Jahvelta' ja Jumalaan kohdistuva siunaaminen käännettiin ylistämiseksi. Tämä sama merkitys jatkuu Uuden testamentin puolella. Kyse ei ollut ihmisen kyvyistä siunata Jumalaa, vaan siunauksen merkitystä ikään kuin vahvistettiin ylistämällä Jumalaa. Jumalan siunaus kertoi ihmisen suosiollisesta asemasta Jumalan silmissä.¹⁴⁹

5.3 Simeon siunaa Jumalaa (Luuk. 2:28)

Luuk. 2:28	KR92	Oma käännös
καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν καὶ εἶπεν ¹⁵⁰	Hän otti lapsen käsivarsilleen, ylisti Jumalaa ja sanoi	Ja hän otti hänet (lapsen) käsivarsilleen ja ylisti Jumalaa ja sanoi

Kolmas Luukkaan evankeliumin alun runomuotoisista ylistyshymneistä on Simeonin lausuma. Beyerin mukaan Simeon ottaa Jeesus-lapsen käsivarsilleen ja ylistää Jumalaa siitä armosta, jonka hän on saanut nähtyään oman Vapahtajansa. Simeon on itse päässyt siunauksen valtakuntaan,

¹⁴⁹ Beyer 1983, 755–756

¹⁵⁰ Nestle-Aland 2012, 186. Useissa käsikirjoituksissa (mm. Codex Alexandrinus, Codex Bezae) on sanan τὰς ἀγκάλας jälkeen pronomini αὐτοῦ.

jossa Kristus on siunauksen välittäjänä.¹⁵¹ Luukas kuvaa εὐλόγησεν-verbillä Simeonin lausutun siunauksen (ylistyksen) Jumalalle. Tämä Simeonin lausuma ylistys on hyvin samankaltainen kuin aiemmin Sakariaalla (ks. luku 5.2).

Simeon lausuu aluksi Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου ”Herra nyt sinä annat palvelijasi rauhassa lähteä” (Luuk. 2:29). Luukas oli aiemmin kuvannut Marian lausuneen enkelille nöyrät sanat εἶπεν δὲ Μαριάμ· Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου ”Minä olen Herran palvelijatar. Tapahtukoon minulle niin kuin sanoit” (Luuk. 1:38). Sekä Maria että Simeon kutsuvat itseään Herran palvelijoiksi (δοῦλος, δούλη). Luukas ei selitä tarkemmin, mitä Simeon tarkalleen ottaen tarkoittaa sanoessaan ”lähtevänsä rauhassa”. Luukas on aiemmin kertonut (Luuk. 2:26), että Simeon saa nähdä ennen kuolemaansa Herran Voidellun. Voimme siis olettaa Simeonin olleen jo kenties vanhalla iällä. Rauhassa lähteminen tarkoittaisi siis kuolemista.¹⁵² Pyhän Hengen ilmoitus toteutuu ja hän saa nähdä konkreettisesti omilla käsivarsillaan Herran Voidellun eli Jeesuksen.

Luukas ottaa esille, kuinka Jeesuksen vanhemmat toimivat Mooseksen lain mukaisesti ympärileikatessaan lapsen kahdeksan päivän ikäisenä. Tämän jälkeen Maria, Joosef ja Jeesus menevät temppeliin puhdistautumista varten (Luuk. 2:21–24).¹⁵³ Nollandin mukaan Luukas haluaa tässäkin temppelikuvauksessa korostaa lain tärkeää merkitystä. Jumalan edustajana Pappi Simeon vastaanottaa lapsen lainmukaisesti.¹⁵⁴

Nollandin mukaan Jumala oli Pyhän Hengen kautta siunannut Simeonia jo aiemmin, kun Henki oli ilmoittanut hänelle näkevänsä Herran Voidellun (Luuk. 2:26). Nollandin mukaan Simeon ei lausu varsinaisesti siunausta jakeissa 29–32, vaan siunauksen sanat ovat olleet tätä ennen. Simeon lausuu sanat Jumalalle, ja ne todistavat ennustuksen toteutumisesta, jonka Pyhä Henki oli ilmoittanut hänelle aiemmin.¹⁵⁵ Luukas ei keskity kuvaamaan Simeonin Jumalalle lausuman

¹⁵¹ Beyer 1983, 761–762.

¹⁵² Nolland 1989, 119; Thurén 2010, 71; Fitzmyer 1981, 428. Nollandin ja Fitzmyerin mukaan ἀπολύειν on hellenistinen synonyymi kuolemalle, joten se voisi tarkoittaa tässä Luukkaan kohdassa 2:29 Simeonin kuolemaa (vrt. 2:26). Thurén yhtyy näkemykseen ja ottaa esille myös ἀπολύειν alkuperäisen merkityksen Tobitin kirjan luvussa 3 ’väsynyt vapautetaan raskaasta vaivannäöstä’ (Tob. 3:1–6). Thurén kysyy mistä pitkästä velvollisuudesta Simeon pääsee nyt vapaaksi.

¹⁵³ Luukkaan tekstistä saa mielikuvan, että koko perheen tuli puhdistautua. Mooseksen laissa kuvataan kuitenkin pelkästään äidille kuuluvaa puhdistautumista (3. Moos. 12:6–8).

¹⁵⁴ Nolland 1989, 119.

¹⁵⁵ Nolland 1989, 119.

siunauksen sisältöä lukijalle. Olettaako Luukas kuulijoidensa tuntevan siunauksen kaavan, joten hän ei vaivaudu sitä kertomaan vai onko siunauksen sisältö jakeissa 29–32?¹⁵⁶

Thurénin mukaan Simeonin lausuma siunaus edeltää jakeita 29–32. Siunauskaava on voinut olla Sakariaan kiitosvirren alun mukainen ”Siunattu olkoon Herra, Israelin Jumala” (Luuk. 1:68), mutta Luukas ei ole maininnut tätä teoksessaan.¹⁵⁷ Fitzmyer taas näkee yhtäläisyyksiä Sakariaan ja Simeonin kiitosvirsissä sekä Luukkaan evankeliumin lopussa mainitussa tilanteessa, jossa opetuslapset ylistävät Jumalaa (Luuk. 24:53).¹⁵⁸

Thurén näkee Simeonin ja Sakariaan kiitosvirsissä siunauksien ja ennustusten seuranneen toisiaan. Simeonin lausuman siunauksen ja ennustuksen välissä on suorasanaista tekstiä (proosaa), joka ei ole runomuodossa. Simeon aloittaa ensiksi Jumalaan kohdistuvalla siunaamisella ja siunaa sitten lapsen vanhemmat.¹⁵⁹ Fitzmyerin mukaan Luukas kuvaa Simeonin lausuneen kaksi siunausta Jeesuksesta. Ensimmäinen siunaus on jakeissa 29–32 ja toinen on jakeiden 34–35 ennustuksessa.¹⁶⁰

Kohdassa 2:28 Luukas tarkoittaa εὐλογεῖν-verbillä Jumalan ylistämistä. Simeon Sakariaan tavoin ”puhui hyvää Jumalasta”, kuten verbin sanatarkka käännös kuvaakin.

5.4 Simeon siunaa Jeesuksen vanhemmat (Luuk. 2:34)

Luuk. 2:34	KR92	Oma käännös
καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν καὶ εἶπεν πρὸς Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· Ἴδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ	Simeon siunasi heitä ja sanoi Marialle, lapsen äidille: ”Tämä lapsi on pantu koetukseksi: monet israelilaiset kompastuvat ja monet	Ja Simeon siunasi heidät ja sanoi Marialle, hänen äidilleen: ”Katso, tämä on asetettu monien kaatumiseen ja ylösnousemiseen Israelissa

¹⁵⁶ Myös teoksensa lopussa Luukas kuvaa siunaamistilanteita, joissa lukijalle ei yksityiskohtaisesti selitetä mitä siunaus piti sisällään (Jeesus siunaa opetuslapset ja opetuslapset ylistävät Jumalaa) (Luuk. 24:50–53). Luukas saattaa siis olettaa lukijoiden tuntevan siunauksien kaavat.

¹⁵⁷ Thurén 2010, 70.

¹⁵⁸ Fitzmyer 1981, 427.

¹⁵⁹ Thurén 2010, 72.

¹⁶⁰ Fitzmyer 1981, 427.

Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον	nousevat. Hänet on pantu merkiksi, jota ei tunnusteta.”	ja merkiksi, jota vastaan puhutaan”

Luukkaan teksti jatkuu temppeilikertomuksessa tilanteeseen, jossa Simeon siunaa Jeesuksen vanhemmat (Luuk. 2:34). Simeonin asema pappina viittaa siihen, että Simeon lausuu papillisen siunauksen Jeesuksen äidille ja isälle. Tämä on tuttu käytäntö jo Heprealaisesta Raamatusta esimerkiksi Ensimmäisestä Samuelin kirjasta, jossa Pappi Eeli siunaa Elkanan ja hänen vaimonsa (1. Sam. 2:20). Samalla on nähtävissä myös lisää Jeesuksen yhteyksiä Samuelin lapsuuteen esimerkiksi Luukkaan toisen luvun jakeissa 22 ja 40.¹⁶¹ Vanhempien siunauksen jälkeen Simeon keskittyy Mariaan ja hänen tulevaisuuteensa. Simeonin puheen sävyn oltua aluksi iloinen (jakeet 29–32), jakeissa 34–35 sävy muuttuu synkäksi. Simeon ennustaa miekan käyvän Marian sydämen läpi (Luuk. 2:34–35).¹⁶²

Thurén vertaa Simeonia Heprealaisesta Raamatusta mainittuun Melkisedekiin. Simeon siunasi (ylisti) aluksi Jumalaa ja sen jälkeen Jeesuksen vanhempia. Melkisedek taas siunasi ensiksi Abrahamia ja vasta sen jälkeen Israelin Jumalaa (1. Moos. 14:19).¹⁶³

Fitzmyer näkee Luukkaan kuvauksessa kaksi siunausta, jotka on osoitettu Jeesukselle. Simeonin kiitosvirressä (Luuk. 2:29–32) siunaus kohdistuu Jumalaan ja tämän jälkeen Jeesuksen tulevan tehtävän ennustukseen (Luuk. 2:34–35). Fitzmyerin mukaan Luukas käyttää tässä εὐλογεῖν-verbiä tarkoituksessa, jossa kuvataan ihmisen lausuneen siunauksen jollekin toiselle¹⁶⁴. Luukkaan teoksissa näitä kohtia ovat myös Luuk. 1:42, 9:16, 24:50–51 ja Apt. 3:26.¹⁶⁵

Heprealaisen Raamatun aikaan papeilla oli tehtävänä lausua siunaus (esim. Melkisedek siunaa Abramia 1. Moos. 14:18–19; 4. Moos. 6:23). Fitzmyer on Nollandia varovaisempi pohtiessaan,

¹⁶¹ Luuk. 2:22 ”Ja kun tuli päivä, jolloin heidän Mooseksen lain mukaan piti puhdistautua, he menivät Jerusalemiin viedäkseen lapsen Herran eteen”; Luuk. 2:40 ”Lapsi kasvoi, vahvistui ja täyttyi viisaudella, ja Jumalan armo seurasi häntä” vrt. 1. Sam. 2:26, 3:19–20.

¹⁶² Nolland 1989, 120–121.

¹⁶³ Thurén 2010, 72.

¹⁶⁴ Fitzmyer 1981, 479. Simeon lausuu aiemmin jakeessa 28 siunauksen suoraan Jumalalle. Nyt siunauksen kohde on Jeesuksen vanhemmat.

¹⁶⁵ Fitzmyer 1981, 429.

oliko Simeon pappi. Hän toteaa, ettei Luukas kerro suoraan Simeonin olleen pappi, vaikka hän lausuukin siunauksen Jeesuksen vanhemmille.¹⁶⁶

Thurénin mukaan Luukkaan evankeliumin alkuosassa toistuu useissa kohtaa samanlainen kaava. Edellä mainituissa alaluvuissa on kuvaukset näistä tapauksista. Kaava menee yksinkertaisuudessaan näin: Aluksi kerrotaan enkeleiden ilmestymisestä ja heidän ilosanomastaan eri henkilöille. Tämän jälkeen luvattuja merkkejä lähdetään katsomaan. Kun merkit nähdään toteutuneen käytännössä, ihmiset kokevat riemua ja alkavat ylistää Jumalaa.¹⁶⁷

Vaikka useissa edellä käsitellyissä Luukkaan evankeliumin kohdissa εὐλογεῖν-verbi voidaan kääntää (Jumalan) ylistämiseksi, ainakin Elisabetin ja Simeonin kohdalla εὐλογεῖν-verbi viittaa siunauksen lausumiseen suoraan ihmiselle. Reseptiohistoria näkyy Simeonin roolissa. Heprealaisesta Raamatusta saa kuvan vähitellen kehittyvästä pappien etuoikeudesta siunauksen toimittamiseen (esim. 1. Moos. 14:19). Aaronin siunauksesta (4. Moos. 6:22–27) tuli papillisen siunauksen perusta. Yleensä päivittäisissä aamujumalanpalveluksissa papit lausuivat Aaronin siunauksen kädet kohotettuna. Nyt Luukas kuvaa Simeonin lausuneen siunauksen Jeesuksen vanhemmille temppelissä papin roolissa. Todennäköisesti kyseessä ei ollut Aaronin siunaus. Siunauksen sisältö jää tältä osin hämäräksi.¹⁶⁸

Luukas korostaa koko evankeliumissaan temppelin merkitystä, mikä näkyy myös kirjan alun lapsuuskertomuksissa. Hän aloittaa kuvaamalla temppelissä työskentelevää Sakarias-pappia ja päättyy kuvaamaan kaksitoistavuotiaan Jeesus-lapsen toimintaa temppelissä (Luuk. 2:41–52).¹⁶⁹ Näissä lapsuuskertomuksissa Luukas antaa jo hyvin monipuolisen kuvan εὐλογεῖν-sanan käytöstä.

¹⁶⁶ Fitzmyer 1981, 429; Nolland 1989, 120–121.

¹⁶⁷ Thurén 2010, 68.

¹⁶⁸ Beyer 1983, 758; Nolland 1989, 120–121.

¹⁶⁹ Kuula et al. 2008, 232–233.

5.5 Jeesus opettaa siunaamaan kiroavat ihmiset (Luuk. 6:28)

Luuk. 6:28	KR92	Oma käännös
εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, προσεύχεσθε περὶ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.	Siunatkaa niitä, jotka teitä kiroavat, rukoilkaa niiden puolesta, jotka parhaavat teitä.	Siunatkaa niitä, jotka teitä kiroavat, rukoilkaa niiden puolesta, jotka teitä valheellisesti syyttävät.

Tämä tekstikohta on Jeesuksen opetuksesta kenttäsaarnassaan.¹⁷⁰ Sekä Matteukselta että Luukkaalta löytyy samantyyliä kohtia, joissa puhutaan lähimmäisen rakastamisesta. Tämä viittaa siihen, että Matteuksella ja Luukkaalla on ollut jokin sama lähde, joka Markukselta on puuttunut. Myös kristittyjen tunnettu 'kultainen sääntö' on tästä tekstiyhteydestä.¹⁷¹

Ennen tätä tekstikohtaa Luukas kuvaa Jeesuksen pitämän puheen alkua. Jeesus aloittaa puheensa neljällä makarismilla (Luuk. 6:20–23), joita seuraa neljä 'voi'-huutoa (Luuk. 6:24–26). Sekä Heparalaisesta Raamatusta että Qumranin teksteistä löytyy samanlaisia siunausten ja kirousten sarjoja. Thurén tekee eron siunausten ja kirousten sekä makarismien ja voi-huutojen välille. Siunaukset ja kiroukset ovat hänen mukaansa vaikuttavampia ilmaisuja kuin makarimit ja voi-huudot. Makarismeilla ja voi-huudoilla todetaan pelkästään asia. Tämä toteutetaan joko onnittelemalla tai valittamalla.¹⁷²

Luukas kuvaa Jeesuksen kehottaneen siunaamaan kiroavat. Tämä on ensimmäinen kerta Luukkaan evankeliumissa, jossa Jeesus puhuu siunaamisesta. Tätä samaa neuvoa ei löydy muilta evankelistoilta. Nollandin mukaan eroavaisuus Luukkaan 6:27–28 ja Matteuksen 5:44 kohdalla voi kertoa siitä, että Matteuksella olisi lyhennetty muoto. Kun Luukas kuvaa sekä vihamiehien

¹⁷⁰ Matteuksen evankeliumissa kuvataan vuorella tapahtunutta opetustilannetta, josta tulee nimitys 'Vuorisaarna' (Matt. 5:1). Luukkaan mukaan Jeesus on laskeutunut alas vuorelta tasaiselle maalle (Luuk. 6:17), joten kommentaareissa Jeesuksen puhe Luukkaan evankeliumissa saa nimityksen 'kenttäsaarna'.

¹⁷¹ Matteuksella "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat" (Matt. 7:12), Luukkaalla "Niin kuin te tahdotte ihmisten tekevän teille, niin tehkää te heille" (Luuk. 6:31).

¹⁷² Urbrock 1992, 757; Thurén 2010, 112; Van den Brink 2016, 13, 17. William J. Urbrock mukaan Jeesuksen neljän makarismien ja voi-huudon sarjan voi nähdä myös siunauksien ja kirousten sarjoina. Julia Van den Brinkin mukaan Luukkaan siunausten ja kirousten sarjat kohdassa 6:20–26 liittyvät syvästi juutalaisuuteen vrt. 5. Moos. 28.

rakastamista että kiroavien siunaamista, Matteus kertoo vain vihamiehien rakastamisesta. Matteus näyttää kuitenkin käyttävän vuorisääntä lähteen alkuperäistä muotoa Luukasta enemmän. Luukkaan kuvaukset ovat välillä myös hyvin abstrakteja (vrt. Matt. 5:45 ja Luuk. 6:35).¹⁷³

Jeesus kehottaa opetuslapsiaan rakastamaan vihamiehiä ja tekemään hyvää niille, jotka heitä vihaavat (Luuk. 6:27). Thurénin mukaan seuraavassa jakeessa 28 Jeesus selittää esimerkein millaisia rakkauden tekoja tulisi tehdä. Jeesus siis käskää siunaamaan vihamiehiä ja rukoilemaan heidän puolestaan. Thurénin mielestä esirukoilun ja siunaamisen tulisi Jeesuksen opetuksen mukaisesti lähteä aidosta rakkaudesta lähimmäisiä kohtaan. Esimerkkinä hän ottaa Jeesuksen, joka rukoili teloittajiensa puolesta vielä viimeisillä hetkillään (Luuk. 23:34).¹⁷⁴

Thurén löytää yhtymäkohtia Sakariaan kiitosvirrestä (Luuk. 1:67–79) ja Jeesuksen puheesta (Luuk. 6:27). Luukas käyttää molemmissa sanaa ἐχθρός ‘vihollinen’. Sakarias kuvaa Jumalan pelastavan kansansa ‘vihollisten vallasta’ (Luuk. 1:71–74). Jeesus poikkeuksellisesti kuvaa viholliset ‘lähimmäisen’ asemassa eli rakkauden kohteena (Luuk. 6:27). Thurénin mukaan Jeesuksen neuvoilla opetuslapset pelastuvat kokonaan vihollisilta. Opetuslasten täytyy vaan muuttaa ensin suhtautumistaan heihin.¹⁷⁵

Nikolaisen mukaan Jeesuksen opettama uusi käsky vihollisen rakastamisesta oli poikkeuksellinen.¹⁷⁶ Kolmannessa Mooseksen kirjassa (3. Moos. 19:18) lähimmäisen rakastaminen oli rajoitettu käsky, vaikka jakeessa 34 kehoitettiin rakastamaan omassa maassa asuvia muukalaisia (3. Moos. 19:34). Nyt Jeesus kuitenkin antaa rajoittamattoman käskyn vihollistenkin rakastamisesta. Myös Nikolainen näkee Thurénin tavoin Jeesuksen rakkauden käskyyn sisältyvän nämä kolme imperatiivia (tehkää hyvää, siunatkaa ja rukoilkaa). Nämä kolme imperatiivia eivät siis ole uusia käskyjä vaan selittävät mitä vihamiehen rakastaminen käytännössä tarkoittaa. Nikolaisen mukaan rakastaminen on ensisijaisesti tekoja lähimmäisen

¹⁷³ Nolland 1989, 292.

¹⁷⁴ Thurén 2010, 116–117.

¹⁷⁵ Thurén 2010, 116.

¹⁷⁶ Nolland 1989, 294. Nollandin mukaan ajatus vihollisen rakastamisesta ei ole niin uniikki kuin monesti oletetaan. Esimerkiksi Heprealaisessa Raamatussakin on esillä ajatus vihollisen rakastamisesta muun muassa 2. Moos. 23:4–5 ja Sananl. 25:21–22.

puolesta. Rakastaminen ei sisällä vain näkyviä tekoja vaan sisimmästä nousevaa halua siunata, rukoilla ja tehdä hyvää toiselle.¹⁷⁷

Fitzmyer näkee Luukkaan rakkauden kaksoiskäskyn muotoilussa yhtäläisyyksiä Heprealaisen Raamatun ilmaisuissa (esim. 1. Moos. 12:3; 27:29; 5. Moos. 27:12–26).¹⁷⁸ Fitzmyerin mukaan Luukas on kenties yhdistellyt näitä vanhoja lausumia uudeksi kokonaisuudeksi. Hän ottaa myös esille Qumranin teksteistä löytyviä kohtia, joissa kehoitetaan siunaamaan omia jäseniä, mutta kiroamaan seurakunnan ulkopuolelle jäävät. Jeesuksen sanat siunata kiroajat ovat tämän kaltaisten kehotusten vastakohtia. Jeesus uudistaa käskyn ja kehottaa rakastamaan myös vihollista sekä siunaamaan kirouksen lausujat.¹⁷⁹

Jeesuksen neuvo siunata vihamiehiä jättää Thurénin mukaan myös koston ja kirouksen ongelman ilmaan. Heprealaisessa Raamatussa oli aiemmin kuvattu, että ”Herra teidän Jumalanne, antaa näiden kirousten kohdata teidän vihollisianne ja vihamiehiänne, jotka vainoavat teitä” (5. Moos. 30:7). Jeesus opettaa kenttäsaarnassaan, ettei tähän Jumalan ja Israelin välisen liiton osaan saisi siis enää vedota.¹⁸⁰

Tässä luvussa Luukas mainitsee ensimmäistä kertaa Jeesuksen käyttäneen εὐλογεῖν-verbä. Tästä eteenpäin Luukas käyttää suurimmaksi osaksi εὐλογεῖν-verbiä Jeesuksen toiminnan ympärillä. Hän kuvaa Jeesuksen siunanneen tai puhuneen siunaamisesta. Vain kahdessa muussa kohdassa Luukas kertoo, kuinka Jeesuksen opetuslapset ovat siunauksen suorittajia. Evankeliuminsa loppupuolella opetuslapset tervehtivät Jeesusta siunauksella (Luuk. 19:38). Aivan lopuksi evankeliuminsa viimeisessä lauseessa Luukas kuvaa Jeesuksen opetuslapset siunaamassa Jumalaa temppelissä (Luuk. 24:53).

Tässä Luukkaan evankeliumin kohdassa 6:28 siunauksen vastakohta kiroaminen on esillä. Ensinnäkin heprean kielen sanalla barak voitiin ilmaista käänteisesti myös kiroamista (Job. 1:11). Tämä liittyy muinaiseen kirouksen pelkoon ja kirouksen tuottamiin pahoihin seurauksiin.

¹⁷⁷ Nikolainen 1984, 76; Thurén 2010, 116.

¹⁷⁸ 1. Moos. 12:3 ”Minä siunaan niitä, jotka siunaavat sinua, ja kiroan ne, jotka sinua kiroavat, ja sinun saamasi siunaus tulee siunaukseksi kaikille maailman kansoille”; 1. Moos. 27:29 ”Kansat palvelkoot sinua ja kansakunnat kumartakoot sinua. Ole veljiesi herra, ja äitisi pojat kumartakoot sinua. Kirottuja olkoot ne, jotka sinua kiroavat, ja siunattuja ne, jotka sinua siunaavat”; 5. Moos. 27:12–26 kuvaa Jumalan lain rikkojien kiroamista.

¹⁷⁹ Fitzmyer 1981, 638.

¹⁸⁰ Thurén 2010, 117.

Kuitenkin jo Heparalaisessa Raamatussa on nähtävissä selkeästi käsitys, että vain Jumalalla on voima siunata. Siunausta voidaan vahvistaa ylistämällä Jumalaa (5. Moos. 8:10) Toisaalta lausumalla kirouksia siunausten voima voi myös vähentyä.¹⁸¹ Luukkaan Jeesus ottaa taitavasti tämän kiroamiseen liittyvän teeman esiin. Hänen puheensa rakenne on käskevä. Tällä käskyllä Jeesus opettaa siunaamaan kirouksia lausuneet ihmiset.

5.6 Jeesus siunaa viisi leipää ja kaksi kalaa (Luuk. 9:16)

Luuk. 9:16	KR92	Oma käännös
λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ. ¹⁸²	Sitten Jeesus otti ne viisi leipää ja kaksi kalaa, katsoi ylös taivaaseen ja lausui niistä kiitoksen. Hän mursi leivät ja antoi palat opetuslapsilleen kansalle tarjottaviksi.	Ja hän otti ne viisi leipää ja kaksi kalaa, katsoi ylös taivaaseen ja siunasi ne ja mursi ja antoi opetuslapsilleen kansan eteen laitettavaksi.

Luvussa yhdeksän Luukas kuvaa tilannetta ”lähellä Betsaidan kaupunkia” εἰς πόλιν καλουμένην Βηθσαϊδᾶ (Luuk. 9:10). Jeesus oli vetäytynyt yksinäisyyteen apostoliensa kanssa. Kohta paikalle tuli paljon väkeä ’noin viisituhatta miestä’ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι (Luuk. 9:14). Jeesus puhui heille Jumalan valtakunnasta ja paransi kaikki, jotka tarvitsivat apua (Luuk. 9:11). Illalla opetuslapset ehdottivat Jeesukselle, että hän lähettäisi ihmiset lähiseudun kyliin hankkimaan yösijan sekä ruokaa (Luuk. 9:12). Lopulta Jeesus käskee opetuslastensa asettaa ihmiset viidenkymmenen hengen ryhmiin aterioimaan (Luuk. 9:14–15). Seuraavaksi Jeesus ottaa viisi leipää ja kaksi kalaa, katsoo ylös taivaaseen ja siunaa ne (Luuk. 9:16).

¹⁸¹ Beyer 1983, 755–759; Beyer 1990, 275–277.

¹⁸² Nestle-Aland 2012, 219. Codex Bezaen käsikirjoituksessa on lisäksi sana προσηύξατο ’rukoili’. προσηύξατο καὶ εὐλόγησεν ’rukoili ja siunasi’.

Nolland ja Beyer kiinnittävät huomioita Luukkaan tyyliin kuvata Jeesuksen katsetta siunausrukouksen yhteydessä. Ainoa uusi piirre siunausrukouksen lausumisessa oli se, että määräyksien vastaisesti Jeesus ei katsonut alaspäin vaan ylös taivaaseen ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν (Luuk. 9:16 vrt. Job. 22:26–27).¹⁸³ Tämä oli toisaalta poikkeuksellinen ateria, jossa tapahtui järjelle käsittämätön ihme. Beyerin mukaan Jeesus saattoi etsiä katseellaan apua Jumalalta. Toisaalta Luukas saattaa painottaa Jeesuksen ainutlaatuista suhdetta omaan Isäänsä, Jumalaan. Jeesus jättää tämän takia tietoisesti osan jäykistä kaavoista sivuun ja keskittää katseensa suoraan taivaaseen. Jeesus saattoi esittää siunaukset myös vapaammassa muodossa, kuin mihin juutalaiset olivat tottuneet (ks. luku 3.2). Beyer näkee tässä myös yhtymäkohtia Herran rukouksen sanamuotoihin ”anna meille joka päivä meidän jokapäiväinen leipämme” τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ’ ἡμέραν (Luuk. 11:3). Vaikka viittaus rukoilemiseen näyttääkin sopivan hyvin Luukkaan painotuksiin, Nollandin mukaan tämä tilanne on silti ainutlaatuinen myös muihin Luukkaan kertomuksien ihmeisiin verrattuna.¹⁸⁴

Beyer viittaa tässä yhteydessä Luukkaan teoksen loppuun, jossa kuvataan Jeesuksen kuoleman jälkeistä tilannetta Emmauksen tiellä. Luukas kertoo kuinka kaksi Jeesuksen seuraajaa eivät tunnistaneet Jeesusta heti, kun hän ilmestyi heille. Vasta aterian yhteydessä Jeesuksen suorittaessa siunausrukouksen ja murtaessa leivän kulkijat ymmärsivät, että Jeesus todella oli herännyt kuolleista. Jeesuksella on täytynyt olla jokin erityinen tapa toimittaa jokapäiväinen ruoan siunaaminen, josta hänet tunnisti. Hän oli kenties yhdistänyt jotakin omaa tähän yksinkertaiseen ruokasiunaukseen.¹⁸⁵

Myös Thurén näkee tässä ruokkimisihmeen kuvauksessa yhtymäkohtia Luukkaan evankeliumin loppupuolen tapahtumiin. Matkalla Emmaukseen Luukas kuvaa kuinka ”päivä alkoi laskea” ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶν (Luuk. 24:29), kun Jeesus lupautui kulkijoiden luokse kylään. Nytkin tapahtumat vasta alkavat, kun päivä on päättymässä Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνει (Luuk. 9:12). Luukas painottaa opetuslasten olleen huolissaan Jeesuksen kuulijoiden tilanteesta. Luukas keskittää huomionsa ensisijaisesti väkijoukon tarpeisiin ruoan ja yösijan puuttuessa. Thurénin

¹⁸³ Fitzmyer 1981, 768; Beyer 1983, 762; Nolland 1989, 443. Fitzmyer mainitsee Luukkaan käyttäneen Heprealaisen Raamatun ilmaisuja kuvatessaan Jeesuksen katsetta taivaaseen (vrt. esim. LXX 1. Moos. 15:5; 5. Moos. 4:19)

¹⁸⁴ Beyer 1983, 762; Nolland 1989, 443.

¹⁸⁵ Beyer 1983, 762.

mukaan tämä viittaisi siihen, että Jeesus oli opetuslapsineen tottunut viettämään yönsä ulkona.¹⁸⁶

Ruokkimisihmettä edelsi ruoan siunaaminen εὐλόγησεν αὐτοῦς ‘Hän siunasi ne’. Markuksen ja Matteuksen evankeliumista poiketen Luukas käyttää siunaamisen εὐλογεῖν objektina persoonapronominia αὐτοῦς ‘niitä’, jonka määrittelee tarkoittavan leipiä ja kaloja eli ruokaa. Markuksen evankeliumissa samassa yhteydessä εὐλογεῖν-verbiä seuraa pronomini αὐτὰ ‘heitä’.¹⁸⁷ Thurénin mukaan Markuksen (ja Matteuksen) evankeliumit edellyttävät Jeesuksen lausuneen siunauksen (kiitoksen)¹⁸⁸ ruoasta Jumalalle. Fitzmyer lisää heidän ymmärtäneen siunauksen siis yhdeksi kokonaisuudeksi ‘Hän lausui siunauksen’ (Mark. 6:41; Matt. 14:18).¹⁸⁹ Thurén pohtii, ajatteliko Luukas tässä yhteydessä ruoan siunaamisella sen ‘lisääntymistä’ vai ruoan ravintosisältöjen kasvamista Jeesuksen sanojen voimasta ‘tuhatkertaiseksi’. Vai onko Luukas voinut ajatella myös tulevaa sakramenttia (ehtoollista), jossa leipä muuttuu Herran ruumiiksi.¹⁹⁰

Fitzmyer kiinnittää huomiota Luukkaan tapaan kuvata Jeesuksen toimintaa. Jeesus suorittaa viisi toimintaa: hän otti (1.), katsoi ylös taivaaseen (2.), siunasi (3.), mursi (4.) ja antoi (5.). Neljä samaa toimintaa voidaan nähdä Markuksen ja Matteuksen evankeliumeissa viimeisen ehtoollisen yhteydessä (Mark. 14:22; Matt. 26:26). Myös Luukas käyttää viimeisen ehtoollisen kuvauksessa (Luuk. 22:19) näitä verbejä, mutta εὐλογεῖν-verbin tilalla εὐχαριστέω-verbiä.¹⁹¹

Fitzmyer näkeekin tärkeänä edellä mainittujen kaavojen samankaltaisuudet. Tekstit, joissa on käytetty εὐχαριστέω-verbiä, viimeinen ehtoollinen on saanut sananmukaisen merkityksen ‘kiitosateria, kiitosrukous’. Fitzmyer näkee näissä samankaltaisissa kaavoissa myös heijastuksia varhaisesta ehtoollisliturgiasta.¹⁹²

¹⁸⁶ Thurén 2010, 154.

¹⁸⁷ Fitzmyer 1981, 768; Beyer 1983, 762. Beyerin mukaan Markuksen tekstissä on tulkittu aramean kieltä väärällä tavalla käyttämällä kreikkalaisesta pronominiasta muotoa αὐτὰ. Fitzmyerin mukaan ‘lausui heille siunauksen’ on aramealaista alkuperää.

¹⁸⁸ Thurén 2010, 154. Johanneksen evankeliumissa Jeesus lausuu Jumalalle kiitoksen ruoasta. ‘Ja Jeesus otti leivät ja kiitti—’ (Joh. 6:11).

¹⁸⁹ Fitzmyer 1981, 768; Thurén 2010, 154. Fitzmyerin mukaan Juutalaisten Mišnasta* löytyy kuvauksia muinaisista pöytärukouksista, joissa on nähtävissä samankaltainen siunaamiskaava. *Mišna on osa Talmudia eli juutalaisten Tooran selitysteosta. Kokoelma sisältää laintulkintojen lisäksi tarinoita. Kokoelma syntyi aluksi suullisena perimätietona, mutta sai lopulta kirjallisen sisältönsä v. 190 jKr.

¹⁹⁰ Fitzmyer 1981, 768; Thurén 2010, 154.

¹⁹¹ Fitzmyer 1981, 768.

¹⁹² Fitzmyer 1981, 768.

Tämä edellä mainittu Luukkaan evankeliumin kohta 9:16 on vasta toinen Luukkaan kuvaus Jeesuksen toiminnasta, jossa εὐλογεῖν-verbi esiintyy. Tässä kohdassa Luukas viittaa Jeesuksen lausuneen siunausrukouksen ruokailun yhteydessä. Εὐλογεῖν-verbillä Luukas kuvaa Jeesuksen siunanneen leivät sekä kalat. Tämän jälkeen ruokaa riittää koko väkijoukon tarpeisiin. Siunausrukoukset olivat jo ennestään tuttuja juutalaisille Heprealaisesta Raamatusta ja muista juutalaista teksteistä. Luukas haluaa liittää Jeesuksen osaksi tätä traditiota.

5.7 Jeesus: ”Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä” (Luuk. 13:35)

Luuk. 13:35	KR92	Oma käänös
ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν. λέγω [δέ] ὑμῖν, οὐ μὴ ἴδητέ με ἕως [ἤξει ὅτε] εἴπητε εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.	Kuulkaa siis: teidän temppelinne on jäävä asujaansa vaille. Ja minä sanon teille, että te ette minua näe ennen kuin sinä päivänä, jona sanotte: ”Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä!”	Katso teidän talonne jätetään teille (autioiksi). ¹⁹³ Ja minä sanon teille, että ette minua näe, ennen kuin tulee se aika, jolloin sanotte: ”Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä”.

Tämä Luukkaan evankeliumin kohta on teoksen puolessa välissä. Luukas kertoo Jeesuksen olleen matkalla Jerusalemiin. Hän kulki kaupungista kaupunkiin ja opetti (Luuk. 13:22). Jossakin vaiheessa Jeesuksen luo tuli fariseuksia varoittamaan Herodeksesta, jolla oli aikomus tappaa Jeesus (Luuk. 13:33). Jeesus vastaa tähän varoitukseen viittaamalla omaan tulevaan kuolemaansa Jerusalemissa sekä myös aiemmin mainitsemaansa ”Jumalan Pojan toiseen tulemiseen” (Luuk. 12:40; 13:33–35).

Luukkaan evankeliumin kohdassa 13:35 Jeesus viittaa psalmiin ”Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä”. Tämä tervehdysten muoto on Heprealaisen Raamatun psalmista 118 (Ps.

¹⁹³ Nestle-Aland 2012, 245. Joissakin käsikirjoituksissa (mm. Codex Bezae) on lisäys ἄτιο ‘autio’.

118:26). Beyerin mukaan Luukkaan Jeesus kuvaa tässä toista tulemistaan aikojen lopussa.¹⁹⁴ Tässä Luukkaan tekstikohdassa 13:35 nähdään, että kansanjoukotkin voivat toimittaa siunaamisen. Tämä myös tapahtuu myöhemmin kohdassa 19:38, kun opetuslapset ottavat Jeesuksen vastaan Jerusalemissa (ks. seuraava tutkimusluku 5.8.).¹⁹⁵

Myös Thurén näkee Luukkaan kuvaavan tässä 'Herran päivää' (KR 'sinä päivänä'), vaikka toteaakin, että sanat ἤξει ὄτε ovat vaikeasti tulkittavissa.¹⁹⁶ Jeesuksen lausumat psalmin 118 sanat "Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä" (Ps. 118:26) lausuttiin yleisesti tervehdyksenä Jerusalemin temppelissä vieraileville pyhiinvaeltajille. Fitzmyer ja Nolland lisäävät lainatun psalmin 118 olleen egyptiläisiä Hallel-psalmeja (Ps. 113–118). Nämä olivat rituaalisia tervetuloivotuksia, joita laulettiin suurissa juutalaisissa juhlissa, etenkin pääsiäisenä. Kiitosvirsi osoitettiin Jumalalle, joka pelasti kansansa vaikeuksista.¹⁹⁷

Luukas ei kuvaa Jeesuksen lausuneen psalmin loppua "Herran huoneesta teidät siunataan" (Ps. 118:26). Thurén nostaa esiin Jeesuksen soveltaneen psalmia itseensä sanoen 'Hän, joka tulee' eikä psalmin tavoin 'se/jokainen, joka tulee'. Tätä samaa nimitystä käytettiin myös tulevasta Messiaasta.¹⁹⁸ Hebreankielisestä tekstistä voidaan tehdä tällainen monitulkintainen johtopäätös, mutta Luukkaalla lienee ollut käytössä Septuaginta, josta hän on lainannut kyseisen psalmin kohdan. Luukkaan teksti on täysin yhtenevä Septuagintan psalmin 118 sanamuotojen kanssa, joten Luukkaan kuvaama Jeesus lainaa sanatarkasti vanhoja tekstejä. Voidaan kuitenkin nähdä Luukkaan jakeen 35 alkupuolen perusteella, että Jeesus viittaa 'hänellä' itseensä.¹⁹⁹ Fitzmyerin mukaan Jeesus viittaa tulevaan tilanteeseen, jolloin Hän saapuu kuninkaallisena hallitsijana Jerusalemiin.²⁰⁰

Luukas antaa Hebrealaisen Raamatun psalmille uudenlaisen tulkinnan. Tätä vanhaa psalmia 118 käytettiin vastaanotettaessa pyhiinvaeltajia Jerusalemissa. Nyt Luukkaan Jeesus viittaa psalmilla

¹⁹⁴ Beyer 1983, 762. Ps. 118:26 "Siunattu olkoon se, joka tulee Herran nimessä. Herran huoneesta teidät siunataan".

¹⁹⁵ Uusimäki 2017, 152–153.

¹⁹⁶ Thurén 2010, 243.

¹⁹⁷ Fitzmyer 1985, 1037; Nolland 1993, 926; Thurén 2010, 243.

¹⁹⁸ Thurén 2010, 243.

¹⁹⁹ Luuk. 13:35 "--minä sanon teille, että te ette minua näe ennen kuin sinä päivänä, jona sanotte." Tässä Jeesus puhuu itsestään ja viittaa itsensä näkemiseen. Tämän jälkeen Hän lainaa Psalmia 118 'Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimeen' (Ps. 118:26).

²⁰⁰ Fitzmyer 1985, 1037.

itseensä ja ennustaa opetuslastensa ottavan hänet myöhemmin kuninkaana vastaan lausumalla siunaustervehdyksen hänelle.

Heprealaisen Raamatun vaikutus näkyy myös siinä, miten Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä tervehdyksen merkityksessä. Heprealaisessa Raamatussa barak-verbiä ('siunata') käytettiin esimerkiksi kertomuksessa, jossa Saul menee Samuelia vastaan tervehtiäkseen häntä (1. Sam. 13:10). Myös heprean sanalla beraka (kreik. εὐλογία) voitiin tarkoittaa lahjaa, jota käytettiin tervehtiessä korkeammassa asemassa olevaa henkilöä. Kuvauksessa Jaakobista ja Esausta voidaan nähdä siunauksen lahjaluonne (1. Moos. 11:11).²⁰¹ Tämä tulee esille seuraavassa alaluvussa, jossa käsittelemme Luukkaan kertomusta opetuslapsista, jotka tervehtivät Jeesusta siunauksella.

5.8 Opetuslapset tervehtivät Jeesusta siunauksella (Luuk. 19:38)

Luuk. 19:38	KR92	Oma käännös
λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.	He huusivat: -- Siunattu hän, kuningas, joka tulee Herran nimessä! Taivaassa rauha, kunnia korkeuksissa!	sanoen: "Siunattu hän, joka tulee, Kuningas Herran nimeen! rauha taivaassa ja kunnia korkeuksissa!"

Luukas mainitsee Jeesuksen puhuneen tulevasta kuolemastaan opetuslapsilleen juuri ennen viimeistä matkaansa Jerusalemiin "Me menemme nyt Jerusalemiin. Siellä käy toteen kaikki se, mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet" (Luuk. 18:31). Jeesus esitti vielä vertauksen (19:12–27), koska "hän oli jo lähellä Jerusalemiä" (19:11) ja ihmiset uskoivat Jumalan valtakunnan ilmestyvän aivan kohta (19:11). Vertauksen kerrottuaan Luukas kuvaa, kuinka Jeesus lähti nousemaan muiden edellä Jerusalemiin vievää tietä (19:28). Jeesus antaa opetuslapsilleen neuvon hakea lähellä olevasta kylästä aasinvarsa (19:30). Haettuaan aasin opetuslapset auttoivat Jeesuksen aasin selkään (19:35), ja Jeesus ratsastaa kohti Jerusalemiä (Luuk. 19:36–37). Kun hän tulee siihen kohtaan tietä, "joka laskeutuu Öljymäen rinnettä alas" (Luuk. 19:37) opetuslapset

²⁰¹ Beyer 1983, 755–759; Aitken 2007, 113

alkavat ylistää Jumalaa ”kaikista voimallisista teoista, jotka he olivat nähneet, sanoen: ‘Siunattu olkoon hän, joka tulee, Kuningas Herran nimeen! rauha taivaassa ja kunnia korkeuksissa!’ (Luuk. 19:37–38).

Beyerin mukaan Jeesus on kaikista siunatuin. Kun Luukas teoksensa alussa kuvaa Marian olevan naisista siunatuin, tässä kohdassa Messiasta kuvataan kaikkein suurimmaksi siunatuksi. Ihmiset ottavat hänet vastaan uutena kuninkaana huutamalla messiaanista tervehdystä ”Siunattu hän, kuningas, joka tulee Herran nimessä!” (Luuk. 19:38). Opetuslapset lausuvat Heprealaisesta Raamatusta psalmin kohdan (Ps. 118), jolla vastaanottavat Messiaan Siionin keskelle.²⁰² Luukas on aiemmin teoksessaan kuvannut Jeesusta Messiaana (Luuk. 4:41). Nyt messiaaniset profetiat toteutuvat käytännössä, kun Jeesus ratsastaa Jerusalemiin ja väkijoukko ottaa hänet vastaan Messiaana.

Luukas luopuu usein lähteidensä seemiläisistä muodoista ja jättää nytkin ‘hoosianna’ huudon pois tekstistään, vaikka sana esiintyy Markuksen evankeliumissa saman tapahtuman kuvauksessa (Mark. 11:10). Thurénin mukaan Luukas huomioi tässä kreikkalaiset lukijansa jättämällä tuntemattoman tervehdyksen pois.²⁰³ Nollandin mukaan Luukas sisällyttää tämän tervehdyksen yhdistämällä εὐλογεῖν-verbiin lisämääreen ‘kuningas’, sillä juuri kuninkaalle osoitettiin ‘hosanna’-tervehdykset.²⁰⁴ Luukas muokkaa myös Markuksen evankeliumin tekstin loppuosaa (Mark. 11:10). Markuksen jae loppuu sanoihin Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις ”Hoosianna korkeuksissa”, kun Luukkaalla lopetus kuuluu ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις ”Taivaassa rauha, kunnia korkeuksissa!”²⁰⁵

Jeesuksen ratsastaessa aasilla ‘koko opetuslasten joukko’ (ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν) alkoivat ”riemuissaan suureen ääneen ylistää Jumalaa” (χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεόν).²⁰⁶ Tämän jälkeen opetuslapset huusivat psalmissa 118 esiintyvän tervehdyksen Jeesukselle (edellisessä luvussa 5.7

²⁰² Beyer 1983, 762.

²⁰³ Thurén 2010, 306.

²⁰⁴ ‘Hosanna’ on hepreankielinen sana, joka tarkoittaa ‘oi auta’ tai ‘pelasta’. Tätä tervehdystä käytettiin siunauksen toivotuksena kuninkaalle.

²⁰⁵ Fitzmyer 1985, 1250; Nolland 1993, 926. Vrt. Luuk. 2:12 Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας ”Jumalan on kunnia korkeuksissa, maan päällä rauha ihmisillä, joita hän rakastaa”.

²⁰⁶ Tässä kohdassa Luukas käyttää ylistämisestä poikkeuksellisesti verbiä aineō (kreik. αἰνέω) eikä εὐλογεῖν-verbiä.

käsiteltiin psalmia tarkemmin). Luukkaan lainaama psalmi on kokonaan Heprealaisen Raamatun tekstin mukainen lukuun ottamatta Nollandin huomiota kuningas-sanana lisäämisestä.²⁰⁷

Tällä rituaalisella siunaustervehdyksellä opetuslapset ottivat Jeesuksen vastaan. Kun tätä tervetuloitotusta käytettiin ensisijaisesti pyhiinvaeltajien vastaanottamisessa Jerusalemiin, Nolland näkee Jeesuksen olleen paljon enemmän kuin ”uusi pyhiinvaeltaja”. Luukas käyttää tarkoituksella vasta tässä vaiheessa Jeesuksesta nimitystä ’kuningas’, vaikka saman luvun alkupuolella Jeesusta kuvataan kuninkaallisena hahmona. Nimitystä ei kuitenkaan käytetty identtisesti aivan samoin tavoin (Luuk.19:11–28). Jeesus on tässä 19:29–40 tekstikohdassa matkalla kohti kuninkaallista hallintoa, mutta vain niillä ehdoin mitä jakeissa 11–28 on määritelty.²⁰⁸

Nolland ottaa esille, että jakeen 38 sävy on juhlava eikä uhkaava (kuten fariseukset ajattelivat myöhemmin kohdassa 19:39). Opetuslasten juhlinta ei ole suunnattu maahan vaan taivaaseen. Nollandin mukaan ’rauha taivaassa’ tarkoittaa Luukkaan mukaan kenties tulevaa Jeesuksen korotusta Jumalan oikealle puolelle. Luukas kuvaa jo Jeesuksen syntymän hetkellä enkeleiden juhlineen sitä, mitä Jeesuksen syntymässä oli tapahtunut maailmalle (Luuk. 2:13–14).²⁰⁹ Opetuslapset juhlivat nyt tätä Jumalan suunnitelman toteutumista, kun Jeesus oli menossa kohti kuolemaansa ja ylösnousemistaan. Tämän seurauksena maahan ja taivaaseen on tulossa rauha.²¹⁰

Beyer näkee opetuslasten siunaustervehdyksen kahdenlaisessa merkityksessä. Ensiksi Jumalan siunattuja ja Jumalalle kuuluvia ovat Jeesus ja Hänen valtakuntansa. Toisessa merkityksessä Jeesuksen ja Jumalan valtakunnan vastaanottavat ihmiset, jotka alentuvat tervehtimään korkeammassa asemassa olevia. Tervehtijät alistavat itsensä sekä Jeesukselle että Hänen valtakunnalleen.²¹¹ Tässä on nähtävissä siis myös reseptiohistoriallinen näkökulma (vrt. Luku 5.1 Elisabetin Marialle lausuma siunaus), sillä siunaustervehdys osoitetaan korkeammassa olevalle aivan kuten Heprealaisen Raamatun teksteissä (ks. sivu 8 kohta 5).

²⁰⁷ Nolland 1993, 926.

²⁰⁸ Nolland 1993, 926–927.

²⁰⁹ Luuk. 2:13–14. ”Ja samalla hetkellä oli enkelin ympärillä suuri taivaallinen sotajoukko, joka ylisti Jumalaa sanoen: Jumalan on kunnia korkeuksissa, maan päällä rauha ihmisillä, joita hän rakastaa”.

²¹⁰ Nolland 1993, 927.

²¹¹ Beyer 1983, 762.

Luukas oli aiemmin nostanut esille kuninkaan saapumisen (Luuk.19:11). Fitzmyer nostaa esiin Jeesuksen kohtalon Jerusalemissa. Jeesus ei valmistautunut mihinkään muuhun kuin Jerusalemiin saapumiseen. Luukas painottaa, että Jerusalemiin saapuu kuningas, eikä Daavidin valtakunta. Jeesuksen opetuslasten siunaustervehdykset muistuttavat taivaallisen sotajoukon ylistyssanoja Jumalasta (vrt. Luuk. 2:14).²¹²

Bovon kiinnittää huomiota siihen, että Luukas on jo aiemmin kertonut lukijoilleen useista Jeesuksen tekemistä ihmeteoista (Luuk. 7:21–22). Johannes Kastaja oli lähettänyt opetuslapsensa kysymään Jeesukselta aiemmin: ”Oletko sinä se, jonka on määrä tulla, vai pitääkö meidän odottaa jotakuta muuta?” (Luuk. 7:19–20). Opetuslapset kuitenkin uskoivat Jeesuksen olevan luvattu kuningas, kun he ottivat hänet vastaan pyhiinvaeltajille lausutulla tervehdyksellä, mutta kuitenkin messiaanisella arvonimellä βασιλεύς.²¹³

Tässä kohdassa Luukas konkreettisesti näyttää vanhojen Messias-ennustusten täyttyneen ”Katso, kuninkaasi tulee. Vanhurskas ja voittoisa hän on, hän on nöyrä, hän ratsastaa aasilla, aasi on hänen kuninkaallinen ratsunsa” (Sak. 9:9). Luukkaan viesti on selvä. Jeesus oli kauan odotettu Messias, uusi ’voideltu’, jonka opetuslapset ottivat vastaan tervehtimällä Häntä siunauksen sanoilla.

5.9 Jeesus siunaa leivän (Luuk. 24:30)

Luuk. 24:30	KR92	Oma käännös
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ’ αὐτῶν λαβῶν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἐπέδίδου αὐτοῖς·	Kun hän sitten aterioi heidän kanssaan, hän otti leivän, kiitti Jumalaa, mursi leivän ja antoi sen heille.	Ja tapahtui, kun hän istui heidän kanssaan, hän otti leivän, siunasi, mursi ja antoi heille.

²¹² Fitzmyer 1985, 1251.

²¹³ Bovon 2012, 9.

Luukkaan evankeliumin lopussa kuvataan Jeesuksen kuoleman jälkeistä tilannetta. Jeesuksen hauta löydetään tyhjänä (Luuk. 24:1–12). Tämän jälkeen Luukas kertoo kahdesta kulkijasta (toisen nimeksi mainitaan Kleopas), jotka ovat menossa kohti Emmaus-nimistä kylää ja ovat ihmeissään kaikesta tapahtuneesta (24:13). Jeesus ilmestyy kuolemansa jälkeen näille kahdelle miehelle (24:15) ja alkaa selittää heille tapahtumien merkitystä kirjoitusten avulla (24:25–27). Illan tultua miehet estävät Jeesusta lähtemästä ja pyytävät häntä jäämään heidän luoksensa (24:29). Tapahtumat päättyvät kuvaukseen Jeesuksen aterioimisesta heidän kanssaan. Luukas kuvaa Jeesuksen siunanneen leivän (24:30).

Nollandin mukaan alkukielen mukaisesti verbijärjestys menee näin: ”otettuaan hän siunasi ja murrettuaan hän antoi”. Tällä tekstikohdalla on vahvemmat kielelliset yhteydet ruokkimisihmeeseen (Luuk. 9:15–16) kuin viimeiseen ehtoolliseen (Luuk. 22:19). Samalla se kuvaa hyvin myös alkuseurakunnan ehtoolliskäytäntöjä (Luuk. 9:10–17). Nolland huomauttaa Jeesuksen erityisestä tavasta ottaa isännän rooli tultuaan alun perin vieraaksi taloon.²¹⁴

Thurén nostaa esiin myös illallisella vallinneen erikoisen roolijaon. Tapana oli, että talon isäntä aloittaa aterian, mutta Jeesus vieraana ennättää ensin. Jeesus ’otti leivän’ (λαβὼν τὸν ἄρτον) ja ’siunasi’ (εὐλόγησεν). Kirkkoraamattu kääntää Luukkaan käyttämän εὐλογεῖν-verbin Jumalan kiittämiseksi. Thurénin mukaan Jeesus lausuu ruokasiunauksen kuten aiemmin ruokkimisihmeen edellä (Luuk. 9:16). Näiden tuttujen kiitossanojen kautta Emmauksen tien kulkijat ymmärtävät vieraan olevan Jeesus.²¹⁵

Nikolainen näkee Emmauksen tien tapahtumissa (Luuk. 24:13–35) sekä Apostolien teoissa mainitussa Filippoksen ja etiopialaisen hoviherran kohtaamisessa yhtäläisyyksiä (Apt. 8:26–40). Ensiksi molemmat ovat matkakertomuksia. Luukas painottaa molemmissa kertomuksissa pyhien kirjoitusten ymmärtämistä, kun niitä oli ensiksi selitetty (myös Laato 2006).²¹⁶ Lisäksi Luukas nostaa kertomuksissa esiin sakramenttien merkitystä. Emmauksen tapahtumissa voidaan nähdä ehtoollinen Jeesuksen siunatessa ja murtaessa leipää. Filippoksen ja etiopialaisen hoviherran kohtaaminen päättyi kasteen sakramenttiin (Luuk. 8:38).²¹⁷

²¹⁴ Nolland 1993, 1198, 1206.

²¹⁵ Beyer 1983, 762; Thurén 2010, 368.

²¹⁶ Laato 2006, 1.

²¹⁷ Nikolainen 1984, 236.

Luukas kuvaa ehtoollista (kreik. εὐχαριστία) aiemmin luvussa 22 (Luuk. 22:14–22). Silloinkin Jeesus on isäntänä muille aterioiville.²¹⁸ Luukas käyttää siinä kiittämisestä verbiä εὐχαριστέω (Luuk. 22:19).²¹⁹ Emmauksen kulkijoiden ja Jeesuksen viettämällä illallisella Luukas käyttää tässä kohtaa verbiä εὐλογεῖν. Mitä Luukas on halunnut tällä viestiä? Luukas kuvaa muutenkin lyhyemmin ruoansiunaamishetkeä luvussa 24 kuin aikaisemmin. Tässä Jeesus siunaa pelkästään leivän ja jättää maljan siunaamisen kokonaan pois (vrt. Luuk. 22:20). Ehkä εὐλογεῖν-verbi merkitseekin kokonaisuutena laajempaa siunauksen ja toivotuksen lausumista Jumalalle tässä yhteydessä. Voi myös olla, että siunausrukouksen lausuminen oli juutalaiselle Jeesukselle niin tuttu käytäntö, ettei Luukas halunnut korostaa sitä sen enempää.

Ruoansiunausrukoukset liittyivät juutalaisten uskonnollisiin käytäntöihin. Beyer painottaa Jeesuksen käyttäytyneen rabbien määräysten mukaan ja lausuneen ruokasiunauksen juutalaisten siunauskäytänteiden mukaan.²²⁰ Luukas toistaa sanoja 'ottaa' ja 'murtaa', joita hän käytti viimeisen ehtoollisen kuvauksessa sekä aiemmin kuvatessaan ruokkimisihmettä (vrt. Luuk. 22:19 ja 9:16). Tätä myös Luukas haluaa vahvistaa kuvaamalla ylönousseen Jeesuksen suorittamassa nyt samoja perustoimintoja kuin ennen kuolemaansa.²²¹

Tässä Luukkaan evankeliumin kohdassa Luukas kuvaa Jeesuksen siunanneen ruoan samalla tavoin kuin aiemmin ruokkimisihmeen edellä (9:16). Jeesus lausuu ruokasiunauksen ennen aterialle siirtymistä. Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä ehkä viestiäkseen, että tämä kuolleista noussut Jeesus on sama henkilö, josta hän on aiemminkin kirjoittanut. Hän toimii samalla tavoin kuin ennenkin. Myös Emmauksen tien kulkijat ymmärtävät lopulta sen.

²¹⁸ Nikolainen 1984, 241.

²¹⁹ Beyer 1983, 762–763. Nikolainen 1984, 241. Ehtoollisen asettamisen kuvauksessa Matteus ja Markus käyttävät εὐχαριστέω-verbiä leivän siunaamisessa, mutta εὐχαριστέω-verbiä maljan yhteydessä (Mark. 14:22; Matt. 26:26). Luukas käyttää viimeisen ehtoollisen tapahtumissa (Luuk. 22:19) pelkästään εὐχαριστέω-verbiä.

²²⁰ Beyer 1983, 762.

²²¹ Fitzmyer 1985, 1568.

5.10 Jeesus siunaa opetuslapset (Luuk. 24:50)

Luuk. 24:50	KR92	Oma käännös
Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς ἕως πρὸς Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς.	Jeesus vei opetuslapset ulos kaupungista, lähelle Betaniaa ²²² , ja siellä hän kohotti kätensä ja siunasi heidät.	Sitten hän vei heidät pois, lähes Betaniaan asti, ja nosti kätensä ja siunasi heidät.

Emmauksen tien tapahtumien jälkeen Jeesus ilmestyy myös yhdelletoista opetuslapselleen (24:36). Jeesus syö ja antaa neuvoja opetuslapsille (Luuk. 24:43–49). Tämän jälkeen Jeesus vie opetuslapset ulos kaupungista lähelle Betaniaa (Luuk. 24:50). Thurénin mukaan tästä voi saada kuvan, että kyseessä oli jo seuraava päivä.²²³ Nikolaisen mukaan tapahtuma voisi sijoittua samaan iltaan, jolloin Jeesus ilmestyi opetuslapsille.²²⁴ Apostolien teoissa Luukas kuitenkin tarkentaa, että tämä tapahtui vasta neljäkymmentä päivää myöhemmin (Apt. 1:3).²²⁵ Tämän neljäkymmenen päivän aikana ylösnoussut Jeesus näyttäytyi opetuslapsille useasti ja opetti 'Jumalan valtakunnasta' (Apt. 1.3). Hän valmisti seuraajansa Jumalan valtakunnan tehtäviin ennen taivaaseen astumistaan.²²⁶

Kaupungin ulkopuolella 'Öljymäellä' (Apt. 1:12) Jeesus kohotti kätensä ja siunasi opetuslapsensa (24:30).²²⁷ Tämä on ensimmäinen kuvaus, kun Luukas mainitsee Jeesuksen siunanneen omat

²²² Nestle-Aland 2012, 291. Joissakin käsikirjoituksissa (mm. Codex Vaticanus, Codex Ephraemi Rescriptus) on prespositio ἕως, joka viittaisi siihen, että Jeesus vei opetuslapset "lähes Betaniaan asti". Codex Bezae käyttää lisäksi adverbia ἕξω 'pois/ulos'. Tämä näkyy myös Kirkkoraamattu 1992 käännöksessä "ulos kaupungista, lähelle Betaniaa".

²²³ Thurén 2010, 373.

²²⁴ Nikolainen 1984, 244.

²²⁵ Thurén 2010, 374. Thurén mainitsee yhden mielenkiintoisen Luukkaan kerrontatyylin piirteen. Luukkaan mainitsemat peräkkäiset tapahtumat eivät aina ajallisesti kuuluneet yhteen. Luukas kuvaa näitä tapahtumia tarkemmin vasta Apostolien teoissa (Apt. 1).

²²⁶ Kuula et al. 2008, 239; Bovon 2012, 405–406.

²²⁷ Bovon 2012, 410. Bovon pohtii tapahtumapaikan merkitystä. Miksi Jeesus lähtee pois Jerusalemissa viime hetkellä? Apostolien teoissa kuvataan tavallaan syytä tälle (Apt. 1:11). Jeesuksen toinen tuleminen tapahtuu kuten ylösnousemus, mutta päinvastaisessa järjestyksessä. Vanhat Raamatun tekstit liittivät

opetuslapsensa. Nolland ja Thurén mainitsevat Jeesuksen siunanneen aiemmin pikkulapsia (vrt. Luuk. 18:15–17 ja Mark. 10:13–16), mutta vasta nyt apostolit. Nolland ja Thurén perustelevat tämän reseptiohistorian valossa. He näkevät tässä tapahtumassa yhtäläisyyksiä Sirakin kirjassa mainittuun ylipapin siunaukseen (Sir. 50:20–22), joka tapahtui temppelijuhlan lopussa ylipapin kohottaessa kätensä Israelin kansaa kohti ja lausuneen heille Herran siunauksen. Jeesuksen toiminta liittyy myös Abrahamin (1. Moos. 49) ja Mooseksen suorittamiin siunauksiin (5. Moos. 33).²²⁸

Nikolainenkin näkee tässä Jeesuksen toiminnassa ylipapillisia piirteitä. Luukas korostaa Jeesusta ylimmäisenä pappina, joka siunaa apostolit ja koko kirkkonsa.²²⁹ Käsien kohottaminen viittaa papilliseen siunaukseen. Fitzmyerin mukaan Jeesuksen toiminnassa on viittaus juuri Aaroniin ”Sitten Aaron kohotti kätensä israelilaisten puoleen, siunasi heidät – ” (3. Moos. 9:22). Juuri ylösnousemuksen hetkellä Jeesus rukoilee opetuslapsilleen Jumalan suosiota. Nolland näkee Luukkaan yhdistävän Jeesuksen siunauskäytön hänen kärsimiseensä ja ylösnousemuksensa saavuttamiseen. Fitzmyerin mukaan Jumalan siunaus on merkinä Jeesuksen lähtemisestä pois. Ja vaikka Luukas kuvaakin Jeesusta suorittamassa papillista tekoa, ei Luukkaan teologia muuten ota esiin Jeesuksen ’pappeutta’. Tämäkin kohta viittaa Jeesuksen mahdolliseen pappeuteen epäsuorasti.²³⁰

Bovonin mukaan Luukas liittyy kertomuksensa vanhaan raamatulliseen traditioon. Traditio alkaa Heprealaisesta Raamatusta, jossa Jumala siunaa Aadamin ja Eevan luomiskertomuksessa (1. Moos. 1:28). Myös Nooa ja hänen perheensä siunattiin vedenpaisumuksen jälkeen (1. Moos. 9:1). Lisäksi Abraham ja hänen jälkeläisensä saivat Jumalalta siunauksen (1. Moos. 12:1–3). Vanhastaan oli tapana, että isät siunasivat lapsensa. Tämä isältä saatu siunaus ymmärrettiin tehokkaaksi ja peruuttamattomaksi niin Heprealaisessa Raamatussa kuin muissakin vanhoissa teksteissä. Mooseskin lausui israelilaisille viimeisen siunauksen ennen kuolemaansa (5. Moos.

tämän päivän Jerusalemin itäpuolelle, Öljymäelle (Sak. 14:4, Hes.11:23). Jotta odotettu ennustus kävisi toteen, Jeesuksen taivaaseen astumisen täytyi tapahtua samassa paikassa.

²²⁸ Nolland 1993, 1227; Thurén 2010, 373.

²²⁹ Nikolainen 1984, 244.

²³⁰ Fitzmyer 1985, 1590; Nolland 1993, 1227; Bovon 2012, 411. Vaikka Luukas ei painota Jeesuksen papillisuutta, Jeesuksen ylipapillisuus tulee vahvasti esille muissa Uuden testamentin teksteissä mm. Heprealaiskirjeessä. Heprealaiskirje vertaa Jeesusta Heprealaisen Raamatun Melkisedekiin, mutta kuvaa Jeesusta vielä suurempana ylipappina.

33). Jeesus ennen taivaaseen astumistaan liittyy tähän perinteeseen ja suorittaa esi-isien mukaisen siunaamistradition opetuslapsilleen.²³¹

Bovonin mukaan viime hetkellä suoritettu siunaus leviää Jeesuksen opetuslasten kautta myös kaikille kansoille. Myöhemmin Apostolien teoissa (Apt. 3:25–26) Luukas viittaa Abrahamille annettuun lupaukseen, jonka Pietari välittää sanankuulijoille. Tämä lupaus koskee Abrahamille annettua siunausta.²³² Luukas haluaa painottaa siunaamisen merkitystä aivan erityisellä tavalla, sillä hän käyttää εὐλογεῖν-verbiä runsaasti juuri viimeisessä luvussa.

5.11 Siunatessaan Jeesus otetaan taivaaseen (Luuk. 24:51)

Luuk. 24:51	KR92	Oma käännös
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν [καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν]	Siunatessaan hän erkani heistä, ja hänet otettiin ylös taivaaseen.	Ja tapahtui, että hän siunatessaan heitä erkani (erosi) ²³³ heistä, ja hänet otettiin ylös taivaaseen

Luukas jatkaa kuvaustaan Öljymäen tapahtumista. Hän aloittaa tämänkin tutulla ilmaisulla καὶ ἐγένετο 'ja tapahtui' (esim. Luuk. 1:23, 2:15, 4:36 jne.).²³⁴ Tämän jälkeen hän kuvaa Jeesuksen toimintaa ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη "'hän siunatessaan heitä, erkani heistä'" (Luuk. 24:51). Luukas jatkaa Apostolien teoissa Jeesuksen lähdön kuvaamista (Apt. 1:3, 9–11).²³⁵

Nikolaisen mukaan Jeesuksen taivaaseen ottaminen tarkoitti ylösnousemusihmeen päätöstä. Jeesuksen lopullinen matka Jerusalemiin oli nyt päättynyt. Luukas kuvaa, kuinka Jeesuksen vielä toimittaessa siunausta "hänet otettiin taivaaseen".²³⁶ Apostolien teoissa Luukas avaa tarkemmin

²³¹ Beyer 1983, 755–756; Beyer 1990, 275–277; Bovon 2012, 410–411.

²³² Bovon 2012, 411.

²³³ Nestle-Aland 2012, 291. Codex Bezaen käsikirjoituksessa on sanan διέστη ('erosi') paikalla ἀπέστη ('lähti, poistui, jätti'). Vrt. Luuk. 4:13; Apt. 12:10.

²³⁴ Fitzmyer 1981, 119; Fitzmyer 1985, 1590; Nolland 1993, 1228. Luukkaan käyttämä καὶ ἐγένετο 'ja tapahtui' on vahvasti Heprealaisessa Raamatussa esiintyvä ilmaisu, joka löytyy muun muassa Septuagintasta esim. 1. Moos. 14:1–2; 40:1.

²³⁵ Fitzmyer 1985, 1590.

²³⁶ Nikolainen 1984, 244.

siunaamisen jälkeistä tilannetta. Jeesuksen noustua ylös taivaaseen apostolit laskivat katseensa maahan ja näkivät ”kaksi valkopukuista miestä”, jotka seisoivat heidän edessään (Apt. 1:10). Nämä miehet kertoivat Jeesuksen nouseen taivaaseen ja tulevan kerran vielä takaisin samalla tavoin kuin hän sinne meni (Apt. 1:11).

Beyer nostaa esiin ajankohdan, jolloin siunaaminen tapahtui. Luukas kertoo Jeesuksen siunanneen opetuslapsensa juuri astuessaan taivaaseen (Luuk. 24:51). Tämä tapahtuma johtaa opetuslasten vastaukseen. Saatuaan siunauksen Jeesukselta heidät kuvataan siunaamassa (ylistämässä) vuorostaan Jumalaa temppelissä (Luuk. 24:53).²³⁷

Luukkaan evankeliumista voi saada mielikuvan, että siunauksen lausuminen oli vielä kesken, kun Jeesus nousi ylös taivaaseen. Luukas käyttää infinitiivimuotoista verbin εὐλογεῖν edellä prepositiota ἐν ja artikkelia τῷ. Luukas kuvaa Jeesuksen toimintaa ’siunatessaan’ (αὐτὸν) ’heitä’, hän (διέστη) ’erkani’ heistä. Apostolien teoissa Luukas kuitenkin kertoo yksityiskohtaisemmin Jeesuksen lähdöstä. Hän selittää ensiksi Jeesuksen vastanneen opetuslasten kysymykseen (Apt. 1:7–8) ja korostaa sitten ”Kun hän oli sanonut tämän, he näkivät, kuinka hänet otettiin ylös, ja pilvi vei hänet heidän näkyvistään” (Apt. 1:9). Jeesus siis lopetettuaan siunauksen nousi ylös taivaaseen. Samalla Luukas kuvaa hieman tarkemmin opetuslasten tähyilleen taivaalle Jeesuksen etääntymistä (Apt. 1:10). Seuraavaksi Luukas kuvaa, mitä tapahtui Jeesuksen suorittaman siunauksen jälkeen.

5.12 Opetuslapset siunaavat Jumalaa temppelissä (Luuk. 24:53)

Luuk. 24:53	KR92	Oma käänös
καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. ²³⁸	He olivat alati temppelissä ja ylistivät Jumalaa.	Ja he olivat jatkuvasti temppelissä ylistämässä Jumalaa.

²³⁷ Beyer 1983, 763.

²³⁸ Nestle-Aland 2012, 291. Codex Bezaen käsikirjoituksessa on verbin εὐλογοῦντες tilalla verbi αἰνοῦντες. Joissakin käsikirjoituksissa (mm. Codex Alexandrinus ja Codex Ephraemi Rescriptus) on molemmat αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες. Tämä saattaa viitata siihen, että Luukas haluaa korostaa kiitoksen ja ylistämisen (siunaamisen) eroa (vrt. Luuk. 2:20 δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ”ylistäen ja kiittäen Jumalaa”).

Thurén mainitsee opetuslasten polvistuneen ja koskettaneen kasvoillaan maata (kreik. προσκυνεω) Jeesuksen noustua taivaaseen (Luuk. 24:52). Tämä oli tyypillinen siunauksen vastaanottajan asento.²³⁹ Nolland ja Fitzmyer näkevät yhtäläisyyksiä Sirakin kirjan kohdassa, jossa kuvataan siunauksen vastaanottajien polvistuvan ottamaan vastaan Jumalan siunausta (Sir. 50:21).²⁴⁰ Thurénin mukaan Luukas painottaa asennon ilmaisseen kuitenkin tässä yhteydessä kunnioitusta taivaaseen nousevalle Jeesukselle.²⁴¹

Jeesuksen noustua taivaaseen Luukas kuvaa kuinka opetuslapset palasivat ”riemua täynnä” Jerusalemiin (Luuk. 24:52). Thurén näkee Öljymäen tapahtumien olleen esikuvia temppelipalveluksesta. Opetuslapset tulivat juutalaisten pyhään paikkaan, Jerusalemin temppeliin, jatkamaan temppelipalveluksia niin kuin ennenkin oli ollut tapana. Thurén nostaa esiin Luukkaan evankeliumin aloituksen ja lopetuksen tapahtumapaikan, temppelin. Evankeliuminsa alussa Luukas kuvaa Sakariasta, Simeonia ja Hannaa temppelissä ylistämässä Jumalaa. Nyt teoksen lopussa temppelissä ovat Jeesuksen opetuslapset ylistämässä Jumalaa. Apostolien tekojen alussa Luukas jatkaa aiempia kertomuksia ja selittää viimeisiä tapahtumia yksityiskohtaisemmin (Apt. 1:2–11).²⁴²

Nikolaisen mukaan οὐρανός ‘taivas’ ymmärrettiin antiikin aikana eri tavoin kuin nykyaikana. Taivaalla voitiin viitata suoraan ilmakehään, avaruuteen tai koko maailmankaikkeuteen. Taivaalla kuvattiin Jumalan läheisyyttä. Siitä syystä Luukas tarkoittaa taivaaseen astumisella Jeesuksen nousemista Jumalan luo. Jeesuksen taivaaseen astuminen tarkoitti sitä, että Jeesus on nyt jumalallisen kunnioituksen kohteena. Tästä syystä opetuslapset riemuitsivat ja ylistivät Jumalaa temppelissä. Samalla koko Luukkaan teos päättyy Jumalan ylistämiseen temppelissä.²⁴³

Fitzmyer vertaa opetuslapsia Sakariakseen (1:64) ja Simeoniin (2:28). Muista evankelistoista poiketen Luukas uskaltaa kuvata teoksensa lopussa kristillistä yhteisöä, joka on sitoutunut siihen mitä sen tulisikin tehdä eli ”ylistää Jumalaa temppelissä” (vrt. esim. Mark. 16:8 ”he pelkäsivät”). Näin Luukas myös antaa lukijalle käsityksen, millaista alkuseurakunnan elämää vietettiin heti

²³⁹ Thurén 2010, 374.

²⁴⁰ Fitzmyer 1985, 1590; Nolland 1993, 1228. Sir. 50:21: ”Toistamiseen kaikki heittäytyivät maahan ottamaan vastaan Korkeimman siunauksen”.

²⁴¹ Thurén 2010, 374.

²⁴² Thurén 2010, 374.

²⁴³ Nikolainen 1984, 244.

Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen. Samalla temppelin merkitys Luukkaan evankeliumissa tulee jälleen esille.²⁴⁴ Nolland mainitsee vielä, että Luukkaan evankeliumin lopussa Jeesuksesta tulee vihdoin avoimesti uskonnollisen ylistämisen ja kunnioituksen kohde.²⁴⁵

Nolland toteaa, että vaikka Jeesuksen taivaaseen astumisen kuvaus on lyhyt (Luuk. 24:51), Luukas aloittaa siihen valmistamisen jo kohdasta 9:41 alkaen.²⁴⁶ Tulevan ylösnousemuksen kuvaaminen esiintyy myös muissa kohdissa (Luuk. 9:26,32; 19:12; 22:69; 24:26).²⁴⁷

Yhteenvetona voidaan todeta, että Luukkaan evankeliumi päättyy huipennukseen, jossa Jeesus siunaa opetuslapset ja nousee ylös taivaaseen. Huippukohdassa opetuslapset ylistävät Jumalaa temppelissä, joka on Luukkaalle tärkeä tapahtumapaikka (vrt. Apt. 2:46; 3:1; 5:42). Tämä Luukkaan käyttämä lopetus on hyvin samankaltainen kuin Sirakin kirjan lopetus, jossa pappi Simon siunaa ihmiset temppelissä (Sir. 50:21–22). Sirakin kirjan kirjoittaja lopettaa teoksensa kuvaamalla suuria uskon sankareita, mutta Luukkaalla on loppuhuipennuksessa vielä astetta suurempi sankari. Jeesuksen siunaus merkitsi paljon enemmän kuin juutalaisen ylipapin suorittama siunaus.²⁴⁸

Luukkaan loppuhuipennus on saanut vaikutteita myös Heprealaisen Raamatun suurien profeettojen (Jaakob ja Mooses) kertomuksista, joissa juuri ennen kuolemaansa profeetat siunasivat seuraajansa (1. Moos. 49; 5. Moos. 33). Lisäksi taustalla on kertomukset Enokista (1. Moos. 5:24) ja Eliasta (2. Kun. 2:1–12) sekä muiden varhaisten juutalaisten kirjoituksista, joissa kuvataan taivaaseen ottamista. Luukas ymmärsi Jeesuksen nousseen taivaaseen samalla tavoin kuin nämä vanhat tekstit kuvaavat, vaikka Luukkaan kertomuksessa onkin ainutlaatuisia piirteitä. Hän halusi lukijoidensa ymmärtävän tapahtuman historialliset juuret.²⁴⁹

²⁴⁴ Fitzmyer 1981, 251; Fitzmyer 1985, 1591; Nolland 1993, 1229.

²⁴⁵ Nolland 1993, 1230.

²⁴⁶ KR92: "Kun Jeesuksen taivaaseenottamisen aika oli lähenemässä, hän suuntasi kulkunsa Jerusaleemia kohti" (Luuk. 9:51).

²⁴⁷ Nolland 1993, 1228.

²⁴⁸ Nolland 1993, 1229.

²⁴⁹ Nolland 1993, 1229; Carroll 2012, 496–497.

5.13 Pietari puhuu kansalle Jeesuksen siunauksesta (Apt. 3:25–26)

Apt. 3:25–26	KR92	Oma käännös
ὁμοίως ἐστε οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης ἧς διέθετο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς. ὁμοίως πρῶτον ἀναστήσας ὁ θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.	Te olette profeettojen lapsia, te olette perineet sen liiton, jonka Jumala teki isienne kanssa sanoessaan Abrahamille: ”Sinun jälkeläisesi kautta tulee siunaus kaikille sukukunnille maan päällä.” Teitä varten ennen muita Jumala on nostanut kuolleista palvelijansa. Hänet Jumala on lähettänyt siunaamaan teitä kaikkia, kun käännytte pois pahuudestanne.	Te olette profeettojen lapsia ja sen liiton lapsia, jonka Jumala teki isiemme kanssa sanoen Aabrahamille: ”Ja sinun siemenessäsi tulevat siunatuiksi kaikki maan sukukunnat.” Teille ensiksi Jumala on herättänyt Poikansa ja lähettänyt hänet siunaamaan teitä, kun käännytte itse kukin pois pahuudestanne.

Viimeinen Luukkaan teoksissa käytetyistä εὐλογοῦν-verbeistä liittyy Apostolien teoissa mainittuun Pietarin puheeseen temppelissä (Apt. 3:1,11–26). Puheensa lopussa Pietari viittaa kuulijoihinsa ”profeettojen lapsiin”, jotka ovat perineet Jumalan liiton. Pietaria oli kuuntelemassa juutalaisia ja hän viittasi tällä Heprealaisen Raamatun lupaukseen, joka on kirjoitettu 1. Mooseksen kirjaan ”Sinun jälkeläisesi kautta tulee siunaus kaikille sukukunnille maan päällä” (1. Moos. 12:3).

Septuaginta käyttää Ensimmäisen Mooseksen kirjan kohdassa refleksiivistä verbimuotoa ἐνευλογηθήσονται ”kaikki maan sukukunnat ovat siunattuja”. Luukas kuitenkin ymmärtää siunaamisen passiivina ’kaikki tulevat siunatuksi’. Hän myös muuttaa sanan ἔθνη ’sukukunnat’ läheisemmäksi sanaksi πατριαὶ ’perheet’.²⁵⁰

²⁵⁰ Conzelmann 1987, 30; Nestle-Aland 2012, 388. Joissakin käsikirjoituksissa (esim. Codex Alexandrinus ja Codex Vaticanus) on muoto εὐλογηθήσονται ilman etuliitettä εν.

Fitzmyerin mukaan Luukkaalle oli tärkeää Abrahamille annettu lupaus. Tämä nousee esille tässäkin Apostolien tekojen kohdassa, mutta myös kohdassa 7:5–6 (sekä kohdissa Luuk. 1:55, 73). Lupaus kuului ensiksi juuri juutalaisille Jerusalemissa ja sen jälkeen myös muille kansoille.²⁵¹ Septuagintan σπέρμα ja Vulgatan semen merkitsevät 'jälkeläisiä' monikkomuodossa. Thurénin mukaan Luukas käyttää yksikössä sanoja ἐν τῷ σπέρματί σου 'sinun jälkeläisesi kautta' korostaessaan siunauksen etenemistä jälkipolvelta toiselle. Jumalan siunaus peritään vain ottamalla vastaan Jumalan lähettämä Messias eli Jeesus. Juutalaiset ovat lähtöisin Abrahamin suvusta ja tämän kansan joukosta siunaus leviää myös muualle maailmaan. Evankeliumi julistetaan ensin juutalaisille ja sen jälkeen koko muulle maailmalle.²⁵²

Beyer nostaa esiin harvinaisen verbin ἐνευλογηθήσονται 'tulevat siunatuksi' käytön kohdassa 3:25. Tätä verbiä on käytetty Uuden testamentin puolella tämän lisäksi vain kerran Galatalaiskirjeessä (3:8).²⁵³ Molemmissa kohdissa verbin aikamuotona on futuuri, jolla kuvataan tulevaa aikaa. Luukas kuitenkin viittaa tässä nykyhetkeen. Kyseistä termiä kuitenkin esiintyy Septuagintassa (esim. 1. Moos. 12:3; 18:18). Näissä Ensimmäisen Mooseksen kirjan kohdissa verbillä korostetaan Abrahamille luvatusiunauksen kuuluvan kaikille roduille ja kansoille.²⁵⁴ Luukas käyttää melkein suoraa lainausta Septuagintan tekstistä, kun hän ottaa tämän harvinaisen verbin käyttöön.²⁵⁵

Pietari lopettaa puheensa selittämällä Jeesuksen tehtävää αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς 'Hänet Jumala on lähettänyt siunaamaan teitä kaikkia' (Apt. 3:26). Thurénin mukaan Luukas korostaa tällä Pietarin puheen kuulijoita, juutalaisia. Juutalaiset valittuna kansana ovat ensisijaisia Mooseksen ennustuksen (5. Moos. 18:15–19) vastaanottajia. Lupauksen sana tarkoittaa juutalaisille osoitettua siunausta, mutta samalla sitä, että siunaus koskettaa myös muita sukukuntia (pakanakansoja), jotka ottavat Jeesuksen vastaan.²⁵⁶

²⁵¹ Fitzmyer 1998, 291–292.

²⁵² Thurén 2010, 467–468.

²⁵³ "Pyhät kirjoitukset tiesivät jo edeltäpäin, että Jumala tekee vanhurskaiksi kansat, kun ne uskovat. Jumala näet ilmoitti edeltäpäin Abrahamille hyvän sanoman: sinun kanssasi saavat kaikki kansat siunauksen".

²⁵⁴ Beyer 1983, 765.

²⁵⁵ 1. Moos. 12:3: ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς

Apt. 3:25: ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.

²⁵⁶ Thurén 2010, 466–468.

Ben Witherington ja Thurén mainitsevat Luukkaan painottaneen sanaa ὑμῖν 'teitä varten'. ὑμῖν πρῶτον ἀναστήσας ὁ θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ "Teitä varten ennen muita Jumala on nostonut kuolleista palvelijansa" (Apt. 3:26). Tällä Luukas haluaa korostaa, että Messias oli annettu juuri juutalaisten keskuuteen. Hän mainitsee Jerusalemin juutalaisten osallisuuden Jeesuksen kuolemaan, mutta korostaa myös lopussa heille annettua lupaus sekä tilaisuutta tehdä parannus ja tulla uudelleen siunatuiksi.²⁵⁷

Frederick F. Brucen mukaan Jeesus, Abrahamin luvattu jälkeläinen, oli tullut kansansa luokse antamaan heille Jumalan täydellisimmän siunauksen ja kääntämään heidät pois synneistään. Kansa ei kuitenkaan välittänyt Jeesuksesta vaan toimitti hänet kuolemaan. Kuitenkin Jumala on vieläkin valmis siunaamaan ensiksi oman kansansa. Hän antaa toisen mahdollisuuden, jotta kansa ei menettäisi liiton siunausta.²⁵⁸

Thurén pohtii miksi Luukas käyttää menneen ajan muotoa ἀποστέλλω 'lähettää'-sanasta ἀπέστειλεν αὐτὸν "Hänet Jumala on lähettänyt" (Apt. 3:26), vaikka hän on aiemmin kuvannut Jeesuksen tulevan vielä toisen kerran maan päälle. Tällä Luukas on voinut tarkoittaa Jeesuksen tehtävää palvelijana. Jeesus on valtuutettu siunaamaan ensi sijassa Israelin kansaa, mutta tämän siunauksen saa itselleen vain kääntymällä. Kansa ei ottanut Jeesuksen siunausta vastaan Jeesuksen elämän aikana vaan luovutti Hänet kuolemaan.²⁵⁹

Puheen viimeinen kohta ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν "kun käännytte pois pahuudestanne" viittaa siihen, että siunauksesta tullaan osalliseksi vasta kääntymisen ja uskomisen myötä. Pietari vetoaa juutalaisiin ja kertoo, että siunaus on juutalaisille kuulijoille vieläkin tarjolla. Hän kehottaa uskomaan Jeesukseen, josta kirjoitukset olivat ennustaneet, ja josta he nyt julistavat. Juutalaisten täytyy vain "kääntyä pahuudesta pois", niin he saavat omistaa Abrahamin jälkeläisille luvattun siunauksen.²⁶⁰

²⁵⁷ Witherington 1998, 180; Thurén 2010, 468–469. Witheringtonin mukaan Luukas erityisesti korostaa ὑμεῖς 'te' pronominin käyttöä puheen alussa jakeissa 13–14 ja lopun jakeissa 25–26. Tällä retoriikalla hän pyrkii vaikuttamaan kuulijoissa mielenmuutoksen. Luukkaan Pietarin puhe on vakuuttava ja retorisesti taitavasti rakennettu.

²⁵⁸ Bruce 1988, 88; Thurén 2010, 468–469.

²⁵⁹ Thurén 2010, 468–469.

²⁶⁰ Nikolainen 1985, 40; Fitzmyer 1998, 291–292; Thurén 2010, 469.

Jakeessa 25 Pietari muistuttaa kuulijoita siitä, että he ovat profeettojen jälkeläisiä, joille Jumala oli antanut liittonsa (erityisesti Abrahamille). Witheringtonin mukaan Luukas kuvaa kristillisen ajattelun kannalta myönteisesti siunauksen ulottuvan Abrahamin suvusta myös juutalaisen kansan ulkopuolelle, vaikka jotkin myöhemmät juutalaiset tekstintutkimukset kuvaavat, että kaikkia kansakuntia siunattaisiin Israelin tähden. Jakeissa siis viitataan selvästi pakanoiden siunaamiseen, mutta vain juutalaisten yhteydessä tai niiden jälkeen. Luukas valmistautuu mestarillisesti tarinansa myöhempään kehitykseen, jossa hän kuvaa pelastuksen kuuluvan myös pakanakansoille.²⁶¹

Apostolien teoissa Luukkaan käsitys siunaamisesta laajentuu (Apt. 3:25–26). Vaikka siunaus merkitsee Luukkaalle tässä Apostolien tekojen kohdassa hieman eri asiaa kuin evankeliumissaan, Luukas ominaisesti viittaa taas Heprealaiseen Raamattuun. Heprealaisessa Raamatussa Jumala lupasi siunauksen Abrahamille ja hänen jälkeläisilleen. Siunaus kosketti siis ennen kaikkea Abrahamin jälkeläisiä, mutta lisäksi myös kaikkia kansoja Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen. Bovonin mukaan Jeesus juutalaisena sekä Abrahamin jälkeläisenä välitti tämän siunauksen omille opetuslapsilleen ennen taivaaseen astumistaan (Luuk. 24:51–52). Nyt Luukas kuvaa Jeesuksen valtuuttamaa opetuslapsi Pietaria, joka temppelissä välittää tätä samaa ”Herran siunausta” eteenpäin. Pietari muistuttaa vielä, että sama siunaus on tarjolla, mutta se täytyy ottaa uskolla vastaan. Kansan tuli kääntyä ensin synneistä pois ja ottaa vastaan sanoma Jeesuksesta.²⁶² Puheen myötä osa ihmisistä myös uskoi: ”Mutta monet niistä, jotka olivat kuulleet heidän puheensa, uskoivat. Miehiä oli nyt jo noin viisituhatta” (Apt. 4:4).

²⁶¹ Witherington 1998, 188.

²⁶² Bovon 2012, 411.

6 Lopputulokset

Tässä tutkimuksessa tarkastelin Luukkaan evankeliumissa esiintyvää εὐλογεῖν-verbiä ('puhua hyvää, siunata, kiittää, ylistää'). Pysin selvittämään mitä merkityksiä kirjoittaja antaa kyseiselle sanalle. Tutkin myös, onko siunauksen merkitys muuttunut ajan saatossa.

Tutkimusten perusteella Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä monipuolisesti, ja verbi saa erilaisia merkityksiä. Luukkaan evankeliumin alussa siunaaminen tarkoittaa jossain määrin eri asioita kuin teoksen loppupuolella. Varsinkin evankeliuminsa alussa Luukas kuvaa εὐλογεῖν-verbillä Jumalan ylistämistä. Luukkaalle on muutenkin erityisen tärkeää kuvata Jumalan ylistämistä. Usein Luukas käyttää ylistämisestä kreikankielistä sanaa δοξάζω, mutta tämän tutkimuksen mukaan myös εὐλογεῖν-verbiä. Luukas on lisännyt Markuksen evankeliumista ottamiinsa kertomuksiin tilanteita, joissa ihmiset ylistävät Jumalaa (vrt. esim. Luuk. 5:25–26 ja Mark. 2:12). Luukas ottaa lisäksi omassa erityisaineksessaan useasti esille ylistämisen (esim. Luuk. 2:20; 7:16; 13:13). Jeesuksen tekemät ihmeetkin johtavat yleensä Jumalan ylistämiseen (esim. Luuk. 17:11–19). Näissä tapauksissa Luukas käyttää yleensä εὐλογεῖν-verbin tilalla δοξάζω-verbiä (joissakin tapauksissa μεγαλύνω- ja αἰνέω-verbejä).

Myös siunausten suorittajissa nähdään eroja. Alkupuolen lapsuuskertomuksissa siunauksen suorittajia ovat Elisabet, Sakarias ja Simeon, kun taas loppupuolen tekstissä enimmäkseen Jeesus. Luukas antaa naisille erityistä huomiota ja mainitsee ensimmäiseksi naisen suorittamassa siunausta, kun Elisabet siunaa Marian (Luuk. 1:42). Myös kansanjoukot voivat lausua siunauksen yhteen ääneen (opetuslapset siunaavat Jeesusta Luuk. 19:38).

Siunata-verbiä käytetään silloin, kun Jumala siunaa ihmisiä, mutta myös, kun ihminen siunaa Jumalaa. Ihmisen Jumalaa kohtaan suorittama siunaaminen käännetään yleensä ylistämiseksi. Evankeliumin alussa Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä enemmän juuri tässä merkityksessä, kun hän kuvaa Sakariaan ja Simeonin 'puhuneen hyvää' Jumalasta (Luuk. 1:64; Luuk. 2:28.).

Apostolien teoissa Luukkaan käsitys siunauksesta laajentuu (Apt. 3:25–26). Luukas kuvaa Pietarin puhuneen juutalaisille Jumalan siunauksesta, joka koskettaa ennen kaikkea Abrahamin jälkeläisiä, mutta lisäksi myös kaikkia 'sukukuntia' Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen. Luukas käyttää myös harvinaista ἐνευλογέω-muotoa, jota käytetään lisäksi vain kerran Uuden

testamentin puolella Galatalaiskirjeessä (Gal. 3:8.). Tässä viimeisessä Luukkaan teoksen kohdassa εὐλογεῖν-verbillä kuvataan Jeesuksen tärkeintä tehtävää maan päällä 'siunata kaikkia' (Apt. 3:25–26).

Luukkaan εὐλογεῖν-verbien käyttö on nähtävissä myös reseptiohistoriallisessa valossa. Sana εὐλογεῖν tarkoittaa sanatarkasti käännettynä 'hyvän puhumista'. Vanhoissa kreikkalaisissa kirjoituksissa verbi saa merkityksen hyvän puhumisena ja ylistämisenä. Ajatus siunaamisesta on erittäin harvinaista näissä teksteissä. Luukas ei käytä εὐλογεῖν-sanaa 'hyvän puhumisen' merkityksessä, vaan sanan merkitys tulee Heprealaisesta Raamatusta. Luukas käyttää Septuagintasta tuttuja rakenteita ja myös εὐλογεῖν saa merkityksensä vanhoista juutalaisista juurista.

Heprealaisessa Raamatussa siunaus (barak בָּרַךְ) saattoi merkitä tervehdystä kuten myös Luukkaalla. Barak-verbiä (LXX εὐλογεῖν) käytettiin esimerkiksi kertomuksessa, jossa Saul menee Samuelia vastaan tervehtiäkseen häntä (1. Sam. 13:10). Tervehdys osoitettiin korkeammassa asemassa olevalle henkilölle. Luukkaalla tämä näkyy kohdissa, joissa kerrotaan Elisabetin siunanneen 'Herransa äidin' (Luuk. 1:42) ja opetuslapset siunasivat (ylistivät) Jeesusta, kun hän ratsasti aasilla Jerusalemiin (Luuk. 19:38).

Heprealaisessa Raamatussa barak-verbi viittaa yleensä suoraan Jumalalta ihmisille lahjoittamaan siunaukseen. Luukas kuvaa Apostolien teoissa, kuinka Jumala lähetti Jeesuksen siunaamaan ihmisiä (Apt. 3:25–26). Heprealaisessa Raamatussa barak voi viitata myös papin Jumalan nimessä suorittamaan siunaukseen (esim. Melkisedek siunaa Abramia 1. Moos. 14:19). Luukas kuvaa pappi Sakariaan siunanneen Jeesuksen vanhemmat (Luuk. 2:34). Myös Jeesuksen toiminnassa voidaan nähdä ylipapillisia piirteitä, kun hän taivaaseen astumisen hetkellä kohotti kätensä ja siunasi opetuslapsensa (Luuk. 24:50–51). Heprealaisessa Raamatussa on samankaltainen kuvaus Sirakin kirjassa, kun pappi siunaa kansan temppelissä (Sir. 50:20).

Luukkaalla näkyy myös vanhojen juutalaisten traditioiden mukaiset ruokailukäytännöt. Markuksen evankeliumissa kuvataan Jeesuksen lausuneen "kiitoksen" ehtoollisen ja ruokkimisihmeen yhteydessä. Luukas käyttää viimeisellä ehtoollisella εὐχαριστέω-verbillä ('kiittää'), mutta poikkeaa lähteestä ruokkimisihmeen kuvauksessa ja käyttää εὐχαριστέω-verbien tilalla εὐλογεῖν-verbillä. Tällä Luukas korostaa Jeesuksen lausuneen ruokasiunaukset ruokkimisihmeen yhteydessä (Luuk. 9:16) ja myös aterialla kuolemansa jälkeen (Luuk. 24:30).

Luukkaan Jeesus lausui siunaukset omalla tavallaan, kun hänen katseensa oli taivaassa, eikä juutalaisten tapojen mukaisesti maahan luotuna (Luuk. 9:16).

Reseptiohistoria tulee esille myös siinä, että siunaamisella voitiin tarkoittaa ylistämistä. Tätä barak-sanana erikoismerkitystä käytettiin Heprealaisessa Raamatussa silloin, kun kuvattiin ihmistä siunaamassa Jumalaa (esim. 1. Moos. 24:48). Jumalalla on voima siunata, mutta siunausta voitiin vahvistaa ylistämällä Jumalaa. Luukas käyttää varsinkin evankeliuminsa alussa (Luuk. 1:64; 2:28) εὐλογεῖν-verbiä tässä merkityksessä, mutta toisaalta myös aivan lopussa (Luuk. 24:53). Luukas päättää koko evankeliuminsa kuvaukseen, jossa opetuslapset ylistävät Jumalaa temppelissä (Luuk. 24:53).

Luukas haluaa erityisellä tavalla korostaa Jeesukseen liittyvää ja hänessä näkyvää siunausta käyttämällä εὐλογεῖν-verbiä juuri Jeesukseen liittyvien tapahtumien yhteydessä. Teoksensa alussa Jeesuksen äitiä siunataan (Luuk. 1:42) ja kolmessa alkukertomuksen ylistyshymnissä siunauksen taustalla on lupaus Jeesuksen tuomasta pelastuksesta (Luuk. 1:46–55; 1:68–79; 2:29–32). Jeesusta kuvataan muuallakin suorittamassa leivän siunauksia (Luuk. 9:16; 24:30) sekä siunaamassa lopussa omat opetuslapsensa (Luuk. 24:50). Luukas kuvaa vain kerran tilannetta, jossa Jeesus kehottaa ihmisiä siunaamaan toisia ihmisiä (Luuk. 6:28). Luukas painottaa Jeesuksen opetuksen poikkeuksellisuutta, sillä hän antoi käskyn siunata myös kiroavat ihmiset.

Luukkaan evankeliumin kohdassa 6:28 on esillä siunauksen vastakohta kiroaminen. Heprealaisella sanalla barak voitiin ilmaista käänteisesti myös kiroamista (esim. Job. 1:11). Heprealaisen Raamatun mukaan vain Jumalalla on voima siunata. Toisaalta lausumalla kirouksia siunausten voima voi myös vähentyä (5. Moos. 8:10). Luukkaan Jeesus ottaa taitavasti tämän teeman esiin opettaessaan siunaamaan niitä, jotka ovat lausuneet kirouksia toisille.

Tämä tutkimus on ollut itselleni mielenkiintoista ja antoisaa. Siunaamisen tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi tutkimalla Luukkaan lähteiden vaikutusta verbien δοξάζω ja εὐλογεῖν käyttöön. Miksi Luukas käyttää εὐλογεῖν-verbiä teoksensa alun lapsuuskertomuksissa ja evankeliuminsa lopussa kuvaamaan ylistämistä, vaikka muualla hän käyttää tästä verbiä δοξάζω? Onko Luukkaan lähteissä käytetty εὐλογεῖν-verbiä vai onko kyseessä vain Luukkaan käyttämä retoriikka? Näiden lisäksi tutkimusta voisi laajentaa siunaamisen vastakohtaan, kiroamisen tutkimukseen.

Lähteet

Novum Testamentum Graece. 2012. Herausgegeben von Barbara und Kurt Aland et al. 28. revidierte Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Kirjallisuus

Aitken, James K. (2007). *The Semantics of Blessing and Cursing in Ancient Hebrew*. Louvain: Peeters.

Assavavirulhakarn, Prapod (2005). Blessing. Teoksessa Jones Lindsay, Encyclopedia of Religion. Vol. 2. 979–985.

Beyer, Hermann Wolfgang (1983). εὐλογέω, εὐλογητός, εὐλογία, ἐνευλογέω. Teoksessa Kittel Gerhard (toim.), *Theological Dictionary of the New Testament* (Repr.). Grand Rapids (Mich.): Eerdmans. 754–764.

Beyer, Hermann Wolfgang (1990). eulogēō, eulogētos, eulogia, eneulogēō. Teoksessa Kittel, Gerhard, Friedrich, Gerhard, & Bromiley, Geoffrey W. (toim.), *Theological Dictionary of the New Testament* (Repr.). Grand Rapids (Mich.): Eerdmans. 275–277.

Bovon, François (2002). *Luke 1: A Commentary on the Gospel of Luke 1:1–9:50. Hermeneia: a Critical and Historical Commentary on the Bible*. Translated by Christine M. Thomas. Minneapolis: Fortress Press.

Bovon, François., Koester, Helmut., & Crouch, James E. (2012). *Luke 3: A Commentary on the Gospel of Luke 19:28–24:53. Hermeneia: a Critical and Historical Commentary on the Bible*. Minneapolis (Minn.): Fortress Press.

Bruce, Frederick. F. (1988). *The Book of the Acts* (Revised edition.). Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.

- Carroll, John T. (2012). *Luke : A Commentary*. The New Testament library. Louisville, Ky: Westminster John Knox Press.
- Conzelmann, Hans (1987). *Acts of the Apostles: A Commentary on the Acts of the Apostles. Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible*. Philadelphia (Pa.): Fortress Press.
- Fitzmyer, Joseph A. (1981). *The Gospel According to Luke (I-IX). The Anchor Bible*. Vol. 28. New York: Doubleday.
- Fitzmyer, Joseph A. (1985). *The Gospel According to Luke (X-XXIV). The Anchor Bible*. Vol. 28A. New York: Doubleday.
- Fitzmyer, Joseph. A. (1998). *The Acts of the Apostles. The Anchor Bible*. Vol. 31. New York: Doubleday.
- Gilbrant, Thoralf, Polfus David A., Luoto, Valtteri, & Nieminen, Pekka (1991). *Iso Raamatun tietosanakirja*. Osa 6. (1991). Helsinki: Ristin Voitto.
- Huttunen, Niko (2008). Raamattu historiassa: reseptio- ja vaikutushistoriallinen eksegetiikka. Teologinen Aikakauskirja. 113(3), 230–250. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/287688>. Katsottu 7.11.2022.
- Jokiranta, Jutta (2016). Siunaamisen teoriaa: kognitiivinen näkökulma. Teoksessa Valkama, Kirsi, Weissenberg, Hanne von, & Nikki, Nina (toim.), *Raamattu ja magia*. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 94–114.
- Kahelin, Juhani (2018). Presidentti Sauli Niinistön Jumalansiunaus rikkoo negatiivista uskonnonvapautta. Uusi Suomi. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/juhanikahelin/249067-presidentti-sauli-niiniston-jumalansiunaus-rikkoo-negatiivista-uskonnonvapautta/>. Katsottu 3.10.2022
- Karlsson, Fred (2016). *Yleinen kielitiede* (2. painos). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kiilunen, Jarmo, & Nikki, Nina. (2020). *Alfasta oomegaan: Uuden testamentin kreikan tukipaketti* (2., korjattu painos.). Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/311767/SESJ103_2%20painos.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Katsottu 7.3.2022.

Kuula, Kari, Nissinen, Martti, & Riekkinen, Wille (2008). *Johdatus Raamattuun* (2. tark. ja korj. p.). Helsinki: Kirjapaja.

Laato, Antti (2006). *Emmauksen tiellä: miten ensimmäiset kristityt selittivät Vanhaa testamenttia?* Åbo: [Åbo Akademi].

Larjavaara, Matti (2007). *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Liddell, Henry G. & Scott, Robert, Jones, Henry S., & McKenzie, Roderick (1996). *A Greek-English Lexicon: with a Revised Supplement* ([New, rev. ed.]). Oxford: Clarendon Press.

Liljeqvist, Matti (2007). *Uuden testamentin sanakirja kreikka-suomi* ([3. laitos]). Helsinki: Finn Lectura. 157

Liljeqvist, Matti (2010). *Vanhan testamentin heprean ja aramean sanakirja* ([Uud. laitos]). Helsinki: Finn Lectura. 86

Nikolainen, Aimo T. (1970). *Suomalainen Uuden testamentin selitys. 3, Luukkaan evankeliumi* (2, korj. p.). Hki: Kirjapaja.

Nikolainen, Aimo T. (1984). *Luukkaan evankeliumi: Jeesuksen historia*. Hki: Kirjapaja.

Nikolainen, Aimo T. (1985). *Apostolien teot: ensimmäinen kirkkohistoria*. Hki: Kirjapaja.

Nolland, John (1989). *Luke 1–9:20. Word Biblical Commentary*. Vol. 35A. Dallas (Tex.): Word Books.

Nolland, John (1993). *Luke 9:21–18:34. Word Biblical Commentary*. 35B. Dallas, TX: Word Books.

Nolland, John (1993). *Luke 18:35–24:53. Word Biblical Commentary*. Vol. 35 100. Dallas, Tex: Word books.

Pylvänäinen, Laura (2018). Sauli Niinistö palautti Tarja Halosen hautaaman perinteen ja toivottaa suomalaisille Jumalan siunausta – kertoo taustoista tuoreessa kirjassa. *Iltä-Sanomat*.
<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005840269.html>. Katsottu 8.11.2022.

- Presidentti.fi -sivusto. *Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2023*.
<https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-uudenvuodenpuhe-1-1-2023/>. Katsottu 13.3.2023.
- Reisch, George A. (2005). 'Morris, Charles William (1901-79)'. Teoksessa Shook, John R., & Hull, Richard T. *The Dictionary of Modern American Philosophers*. London: Bloomsbury Publishing Plc.
- Richards Kent H. (1992). Teoksessa Freedman, David. N., Herion, Gary A., Graf, David F., Pleins, J. David, & Beck, Astrid B. (toim.). *The Anchor Bible Dictionary. Vol. 1, A-C*. New York: Doubleday. 753–755.
- Riekkinen Ville & Veijola Timo (1983). *Johdatus eksegetiikkaan: metodioppi*. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura.
- Schweizer, Eduard (1992). *Luukkaan evankeliumi. Uuden Testamentin selitys. Osa 3*. Suomentanut Sini Hulmi. Helsinki: Kirjapaja. (Alkuteos *Das Neue Testament deutsch, NTD, Bd 3, Das Evangelium nach Lukas/übers. und erklärt von Eduard Schweizer 19. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986*).
- Seppänen, Christian (2007). Pro gradu -tutkielma: *Millainen on ensimmäinen raamatunkäännös?* Teologia.fi. <https://teologia.fi/2007/04/pro-gradu-tyillainen-on-ensimmen-raamatunkn/>. Katsottu. 17.3.2023.
- Siunaus. *Aamenesta öylättiin -kirkon sanasto*. <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Siunaus>. Katsottu 8.11.2022.
- Tampereen Yliopisto (2009). Kielen osajärjestelmät.
https://web.archive.org/web/20141109090242/http://www.sis.uta.fi/infim/infim_2011/informaatiotutkimus/kurssisivut/a34/osajarjestelmat.html. Katsottu 4.11.2022.
- Thurén, Jukka (2010). *Luukkaan evankeliumi ja Apostolien teot*. Helsinki: Aurinko.
- Tieteen termipankki (2014). Pragmatiikka.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:pragmatiikka>. Katsottu 7.3.2022.

Urbrock William J. (1992). Teoksessa Freedman, David. N., Herion, Gary A., Graf, David F., Pleins, J. David, & Beck, Astrid B. (toim.). *The Anchor Bible Dictionary. Vol. 1, A-C*. New York: Doubleday. - 755–761.

Uusimäki, Elisa (2016). Siunaukset ja kiroukset Raamatun ajan maailmassa. Teoksessa Valkama, Kirsi, Weissenberg, Hanne von, & Nikki, Nina (toim.), *Raamattu ja magia*. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 136–156.

Valkama, Kirsi, Weissenberg, Hanne von, & Nikki, Nina (toim.) (2016). *Raamattu ja magia*. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/344411/Raamattu%20ja%20magia.pdf?sequence=1#page=101>. Katsottu 7.3.2022.

Van den Brink, Julia (2016). *LUKE'S BEATITUDES AND WOES: ARE THEY COVENANT BLESSINGS AND CURSES?* Stimulus (Masterton, N.Z.), 23(3), 12–17.

Witherington, Ben (1998). *The Acts of the Apostles: A Socio-Rhetorical Commentary*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans Pub.

Yule, George (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Yule, George (2017). *The Study of Language* (Sixth edition.). Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.